

การศึกษาเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

ปริญญาณิพนธ์
ของ
ยุทธกร สริกขกานนท์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

ตุลาคม 2547

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๗๘๔-๑

๒๓๕๑/๑

๑-๒

การศึกษาเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

บทคัดย่อ

ของ

ยุทธกร ศรีขกานนท์

๒๖ ม.ค. ๒๕๔๘

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

ตุลาคม ๒๕๔๗

๒ ๒๕๔๗๙๓๗

ยุทธกร สริกขกานนท์. (2547). การศึกษาเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง.

ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร. เฉลิมพล งามสุทธิ , อาจารย์ ดร. สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์

ในการศึกษาเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะทำความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของเครื่องดนตรีที่มีผลต่อพิธีกรรมทางศาสนาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของศาสนาพราหมณ์
2. ประวัติความเป็นมาของเครื่องดนตรีพราหมณ์
3. การเข้ามาสู่ประเทศไทยของเครื่องดนตรีพราหมณ์
4. วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีแต่ละชนิด
5. บทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด
6. สถานที่ผลิตและจำหน่ายเครื่องดนตรีแต่ละชนิด
7. การบรรเลงร่วมกันระหว่างเครื่องดนตรีแต่ละชนิด

ซึ่งศาสนาพราหมณ์จัดเป็นศาสนาที่เก่าแก่ของโลกและเกิดขึ้นก่อนพุทธศาสนา จึงเป็นเหตุให้ทำการศึกษาวิจัยว่าพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์จะขาดซึ่งเสียงของสังข์ บัณเฑาะว์ และฆ้องชัยไปไม่ได้ด้วยเหตุใด ดังเช่นที่เราพบเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ยังศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของนักบวชพราหมณ์ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนการผสมผสานกันอย่างกลมกลืนระหว่างพราหมณ์และพุทธที่ดูเหมือนตีเกลียวเป็นเชือกเส้นเดียวจนแยกออกจากกันได้ยาก

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์และสังเกตกิจกรรมทางพิธีของพราหมณ์ที่มีเครื่องดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้อง

จากการศึกษาพบว่า เหตุที่พราหมณ์ต้องใช้เครื่องดนตรี คือ สังข์ บัณเฑาะว์ และฆ้องชัยในการประกอบพิธีกรรมนั้น พอจะสรุปได้ตามชนิดของเครื่องดนตรีดังนี้

1. สังข์ แต่เดิมเคยได้บรรจุคัมภีร์พระเวทอันศักดิ์สิทธิ์ไว้ภายใน และมีรอยนิ้วมือของพระวิษณุ
2. บัณเฑาะว์ เป็นเครื่องดนตรีประจำองค์พระศิวะ หมายถึงการเนรมิตรสร้างสรรค์
3. ฆ้องชัย มีชื่ออันเป็นมงคล เหมือนการได้ชัยชนะ

สำหรับวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ในสังคมไทย พอดีสรุปได้ดังนี้

1. พราหมณ์และพุทธมีพิธีกรรมที่ต้องทำร่วมกัน
2. เนื้อหาของศาสนาพราหมณ์และพุทธอ้างอิงซึ่งกันและกัน
3. พิธีพราหมณ์หลายพิธีกลายเป็นประเพณีไทยไปโดยปริยาย

A STUDY OF MUSICAL INSTRUMENTS
FOR
HINDU RITUALS AND RELATED CULTURES

AN ABSTRACT
BY
YUTAKORN SARIKKAGANON

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Arts degree in Ethnomusicology

At Srinakharinwirot University

October 2004

Yutakorn Sarikkaganon. (2004). *The Study of Musical Instruments for Hindu Rituals and Related Cultures*. Master thesis, M.F.A. (Ethnomusicology). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assist. Prof. Dr.Chalermpon Ngamsuthi , Dr.Somsak Ketkanjun

The study's primary focus that is on Hindu instruments and related cultures. Purpose to refine our understanding of the functional relationship of the instruments which effects on Hindu rituals in this following point:

1. The history of Hinduism
2. The history of Hindu musical instruments.
3. Migration of Hindu musical instruments to Thailand.
4. The method to playing in each instruments.
5. The functional relationship in each instruments.
6. The production place and distributed in each instruments.
7. The harmoniously between each instruments.

The Hinduism that there existed itself before Buddhism and is the most outstanding and important religion in the world. It can evidently say that the sacred Hindu rituals must be accompanied by some instruments called Sang, Ban-Daw, and Khaw-ng Chai as seen in the present. In addition, this study explores the key roles of Brahmins which have some religious influences towards some aspects of Thai customs from the past to the present but also analyzes the harmonious combination in beliefs, which are like two different kinds of threads woven into a rope, between Hinduism and Buddhism.

The methodology used in this study employed an intensive review of the literature related such as documentary analysis, texbooks, researches, and a field study conducting through case interviews and observation of Hindu rituals accompanied by instruments.

The finding of the study discovered certain aspects of why Brahmins use instruments like Sang, Ban-Daw, and Khaw-ng Chai in Hindu rituals. The following were among the findings of this study:

1. The Veda of Hindu scriptures was mythically kept in Sang- a conch, and there was Vishnu ' s fingerprints on it.

2. Ban-Daw is believed as Shiva ' s instrument which is a symbol of creativity.

3. Khaw-ng Chai has an auspicious word in its name and is a symbol of success and victory.

For the harmonious relationship between Thai customs and Hinduism can be summarized as follows:

1. Hinduism and Buddhism have some co-operative ritual activities.

2. The teachings of Hinduism and Buddhism relate to each other.

3. Some Hindu rituals automatically transform themselves into Thai customs.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การศึกษาเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

ของ

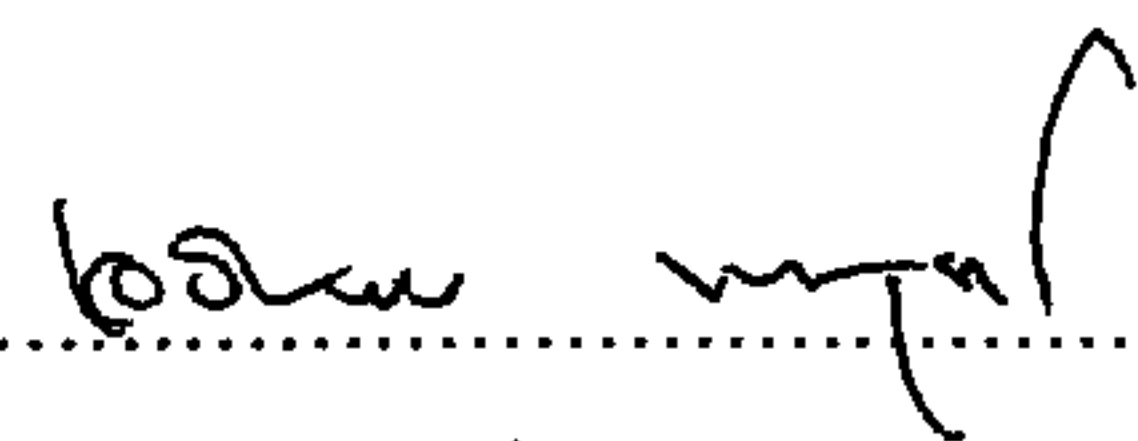
นายยุทธกร ศรีกษกานนท์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

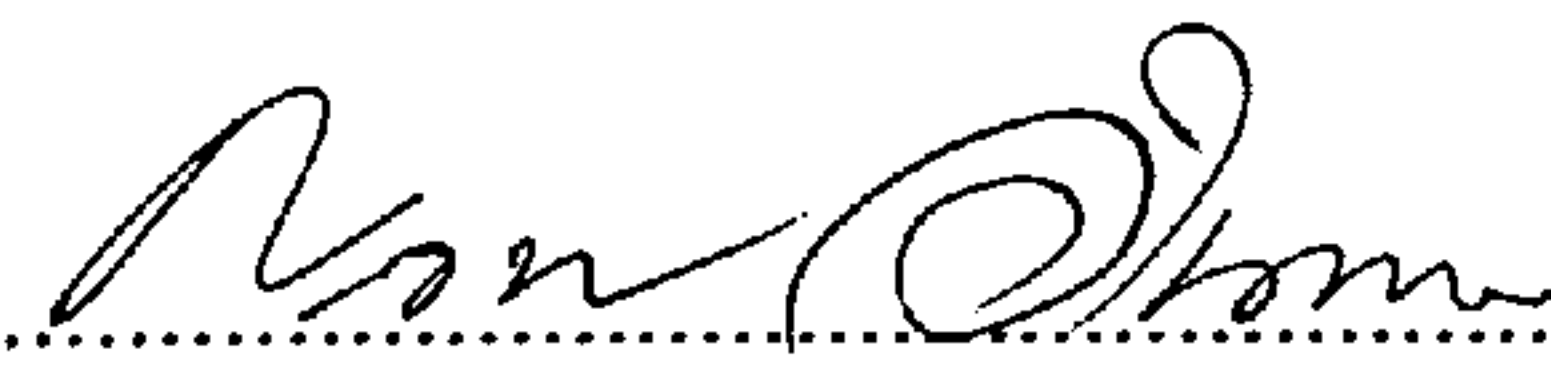

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
วันที่ 14... เดือน ...ตุลาคม... พ.ศ. 2547

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจี ศรีสมบัติ)

ประกาศคุณูปการ

ด้วยความสำนึกในความกรุณาของท่านทั้งหลายที่ช่วยเหลือ จนเกิดปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ขึ้นมาได้นั้น จึงใคร่ขอกล่าวคำขอบพระคุณด้วยความซาบซึ้งยิ่ง มายังผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังปรากฏนามต่อไปนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ ผู้ที่รับเป็นประธานด้วยความเต็มใจและเต็มกำลังใจให้เต็มตลอด
2. ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์ ซึ่งเป็นกรรมการที่ช่วยขัดเกลาเนื้อหาในปริญญานิพนธ์นี้จนเสร็จสมบูรณ์ในที่สุด
3. รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุวานนท์ ซึ่งเป็นกรรมการภายนอกที่ให้คำแนะนำอย่างชัดเจนเป็นกันเองโดยเฉพาะในด้านของวัฒนธรรม
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจิ ศรีสมบัติ ซึ่งเป็นกรรมการภายนอกที่รับหน้าที่นี้ด้วยความเมตตาอย่างยิ่ง
5. พระราชครูวามเทพมุนี ผู้รู้เรื่องราวของศาสนาพราหมณ์อย่างถ่องแท้และให้โอกาสในการเข้าสัมภาษณ์อย่างไม่ถือตัว
6. พี่เชชน์ สัมภวคุปต์ หัวหน้าฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะสำนักพระราชวัง ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และใจดีให้ยืมเครื่องดนตรีมาทำการศึกษานี้
7. คุณสมนึก ประดับทรัพย์ศรี, คุณไพฑูรย์ บุญเพ็ง เจ้าหน้าที่ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง ที่ให้ข้อมูลในเรื่องของเครื่องดนตรีอย่างละเอียด
8. อาจารย์เกษฎาภรณ์ อัจฉริโยภาส รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่ช่วยเรียบเรียงบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้ถูกต้องตามหลักภาษา
9. น้องสมชาย เลิศสุคนธ์ นักศึกษาคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม วิชาเอกเทคโนโลยีการพิมพ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่จัดรูปเล่มทั้งหมดของปริญญานิพนธ์นี้ อย่างตั้งใจและอดทน

นอกจากนี้อาจมีบุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมให้เกิดปริญญานิพนธ์นี้อีกมากมายหลายท่าน ซึ่งไม่สามารถเอ่ยนามได้ครบในที่นี้ซึ่งต้องขออภัยเป็นอย่างสูง แต่อย่างไรก็ตาม หากปริญญานิพนธ์นี้เป็นประโยชน์แก่สังคมไม่มากก็น้อยก็ขอยกความดีทั้งหมดให้ทุกท่านทั้งที่เอ่ยนามหรือไม่ได้เอ่ยนามก็ตาม

บุษกร ศรีขกานนท์

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	
	ภูมิหลัง.....	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย.....	4
	ความสำคัญของการวิจัย.....	4
	ขอบเขตของการวิจัย.....	4
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
	เอกสาร ตำรา หนังสือวิชาการ.....	6
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	16
	ขั้นรวบรวมข้อมูล.....	16
	ขั้นศึกษาข้อมูล.....	17
	ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล.....	17
	ขั้นสรุปและอภิปรายผล.....	18
4	ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล.....	19
	การศึกษาเครื่องดนตรีในพิธิพราหมณ์.....	19
	ประวัติความเป็นมาของพราหมณ์.....	19
	ประวัติความเป็นมาของเครื่องดนตรีพราหมณ์.....	32
	การเข้ามาสู่ประเทศไทยของเครื่องดนตรีพราหมณ์.....	38
	เครื่องดนตรีในพิธิพราหมณ์ที่พบเห็นในประเทศไทยปัจจุบัน.....	41
	วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีในพิธิพราหมณ์.....	57
	การประกอบพิธีกรรมสำหรับประชาชน.....	57
	รูปสัญลักษณ์ของทางศาสนาพราหมณ์ฮินดู.....	68
	บทบาทและหน้าที่พราหมณ์ต่อสังคมไทย.....	69
	บทบาทและหน้าที่ของพราหมณ์ที่ เป็นผู้บรรเลงดนตรี.....	77
	บทบาทและหน้าที่ของผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์แต่เป็นผู้บรรเลงดนตรี.....	78

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4(ต่อ) การผสมผสานกันอย่างกลมกลืนระหว่างศาสนาพราหมณ์และพุทธ.....	79
5 บทสรุป.....	81
การศึกษาเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์.....	81
วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์.....	82
ปัญหาและข้อเสนอแนะ.....	84
บรรณานุกรม.....	85
ภาคผนวก.....	88
ภาคผนวก ก.....	89
ภาคผนวก ข.....	94
ภาคผนวก ค.....	96
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	101

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่ทวีปเอเชีย.....	20
2 แผนที่รัฐต่างๆ.....	21
3 จิตรกรรมของชาวฮินดูแสดงภาพพระศิวะ.....	33
4 ประติมากรรมรูปพระศิวะนาฏราช.....	33
5 พระศิวะ ไกวบัณเฑาะว์ขณะสร้างหิมพาน.....	34
6 พระพิฆเนศทรงถือสังข์.....	37
7 พระนารายณ์ทรงถือสังข์.....	37
8 บัณเฑาะว์.....	45
9 การ ไกวบัณเฑาะว์สองมือ.....	46
10 แผ่นหนังที่ใช้ขึ้นหน้าบัณเฑาะว์.....	47
11 ตัวหุ่นบัณเฑาะว์ที่ใช้เป็นแบบในการกลึง.....	47
12 สังข์สำหรับเป่า.....	51
13 พระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ.....	52
14 หม้อขั้วซึ่งแขวนไว้พร้อมที่จะตี.....	55
15 พระอินทร์เป่าสังข์พิไชยยุทธอัญเชิญพระนารายณ์.....	63
16 แผนที่โบสถ์พราหมณ์ กรุงเทพมหานคร.....	73
17 ด้านหน้าของเทวสถาน.....	74
18 สถานพระอิศวร สถานพระพิฆเนศ สถานพระนารายณ์.....	74
19 เสาชิงช้าหน้าเทวสถาน.....	76
20 พราหมณ์กำลังเป่าสังข์.....	77

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ดนตรีเป็นมรดกของวัฒนธรรมที่รับใช้สังคมมนุษย์ทุกคติ ทุกภาษาและทุกชนชั้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในความเชื่อทางสังคมศาสตร์ มนุษย์ยังกำหนดให้ดนตรีเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับพระเจ้า เช่น ดนตรีในพิธีกรรมศาสนาของตะวันตกและดนตรีในความเชื่อเรื่องพิธีไหว้ครูทางดนตรีของชาวไทย (กาญจนา อินทรสุนานนท์. 2532 : 63)

ในส่วนของศาสนานั้นจัดเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นคำสอนหรือทฤษฎี และส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติ คือ การนำคำสอนมาปฏิบัติตาม และกิจกรรมอื่นหนึ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ในภาคปฏิบัติคือ พิธีกรรม (เดือน คำดี. 2532 : 48) และดนตรีตลอดจนนาฏศิลป์ที่จัดขึ้นในสมัยศักดาบรรพนอกจากเพื่อความสนุกสนานแล้วยังเพื่อร่วมเล่นตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ด้วย ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับ พิธีกรรม (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2542 : 4-5) ดนตรีจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเช่นเดียวกับความเชื่อทางศาสนา ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณีและศิลปะ (วิภา คงคากุล. 2529 : 79) ดังจะเห็นได้ว่าในปี ค.ศ. 300 เป็นต้นมา ดนตรีของทางตะวันตกได้วิวัฒนาการมาเป็นบทสวดประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และเจริญรุ่งเรืองต่อมาจนเกิดตัวโน้ตและบทเพลงที่สลับซับซ้อนมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน(สุมาลี นิมนานภาพ. 2530 : 227-231)

สังคมไทยมีลักษณะของการผสมผสาน ยอมรับเอาศิลปวัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ มาจากหลายชาติ เช่น จีน อินเดีย ตลอดจนไปจนถึงแนวความคิดแบบตะวันตก และนำมาปรับปรุงให้เป็นรูปแบบของตนเอง โดยเฉพาะอิทธิพลจากอินเดียโบราณทำให้นำมาซึ่งความเชื่อทางด้านศาสนา ภาษา ศิลปะ และวัฒนธรรม ส่วนดนตรีถือเป็นเครื่องมือสำหรับวัดความรุ่งเรืองของชาติได้อย่างหนึ่ง ชนชาติไทยก็จัดเป็นชาติที่มีอารยธรรมอันสูงส่งเพราะเรามีดนตรีและศิลปะซึ่งเจริญถึงขั้นที่เป็นแบบฉบับ (Classic) ได้ (ปัญญา รุ่งเรือง. 2517 : 1)

จากหลักฐานด้านจารึกที่พบในประเทศไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-16 นั้น บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับดนตรีว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนาตลอดมา ซึ่งปรากฏทั้งในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธควบคู่กัน โดยเฉพาะสังคมไทยที่มีลักษณะของการผสมผสาน ประนีประนอม จึงเป็นเรื่องง่ายที่ทำให้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์โดยเฉพาะในทางพิธีกรรมเข้ามาปะปนกับวิถีชีวิตของคนไทย แม้กระทั่งยังคงนับถือศาสนาพุทธอยู่ก็ตาม(สิริรัตน์ ประพัฒน์ทอง.2535: 16)

ศาสนาพราหมณ์ เป็นลัทธิของชนชาติดึกดำบรรพ์หมู่หนึ่งเรียกว่า อารยัน หรือ Indo European มีภูมิลำเนาที่ตั้งอยู่กลางทวีปเอเชีย แต่อยู่ตอนไหนไม่มียืนยัน ธรรมชาติบังคับเรื่องทำมาหากิน กลุ่มอารยันจึงแยกออกเป็นก๊กเป็นเหล่า เร่ร่อนผ่านทุ่งหญ้าและป่าไม้ไปตามถิ่นต่าง ๆ เป็นเหตุให้ลัทธิ ธรรมเนียมประเพณี และภาษาพูดแยกเพี้ยนกันไป กลุ่มที่แยกจากกันนี้ กำหนดเป็นหมู่ใหญ่ได้ 2 หมู่ หมู่หนึ่งไปทางตะวันตก กลายเป็นชาติต่าง ๆ ในยุโรป อีกหมู่หนึ่งมาทางใต้และทางตะวันออกเฉียงใต้ กลายเป็นชนชาติต่าง ๆ ในชมพูทวีปภาคเหนือ และชาติอิหร่าน ในปัจจุบันมีหลักฐานยืนยันว่า คนเหล่านี้เป็นเผ่าเดียวกัน เพราะเทียบเคียงได้จากภาษาที่มีตระกูลภาษาเดียวกัน (เสถียร พันธ์รังษี. 2515 : 1-2) สำหรับการก่อตั้งขึ้นเป็นศาสนาพราหมณ์อย่างชัดเจนนั้น หาข้อยุติไม่ได้ว่ามาตั้งแต่เมื่อไร บ้างก็ว่ามีมาก่อนพุทธกาลกว่าพันปี บ้างก็ว่าก่อนพุทธกาล 2,000-2,500 ปี ตลอดระยะเวลาดังกล่าว ภาวะของลัทธิศาสนาก็แปรเปลี่ยนไปเรื่อย จนในที่สุดกลายเป็นลัทธิศาสนาฮินดูในภายหลังพุทธกาล (พระญาณวโรดม. 2538 : 6)

พราหมณ์เดินทางเข้ามาสู่สุวรรณภูมิก่อนสมัยทวารวดี แต่ไม่สามารถหาหลักฐานได้ว่าเมื่อใด เมื่อ พ.ศ. 303 ได้มีพราหมณ์ติดตามพระโสณเถระกับพระอุตรเถระ ซึ่งเป็นศาสนาพุทธของพระเจ้าอโศกมหาราชเข้ามายังสุวรรณภูมิ จุดแรกที่พระเถระทั้งสองมาประดิษฐานพระพุทธศาสนา คือ นครปฐม ตอนนี้งานนับเป็นยุคแรกของพราหมณ์ในประเทศไทยเช่นเดียวกัน (พระครูสถิตานันทมุนี. 2525. 16) พราหมณ์ได้ตั้งหลักแหล่งอยู่นครปฐมได้ระยะหนึ่ง แล้วจึงเดินทางไปทางใต้สู่ราชบุรีเพชรบุรี ไซยา จนถึงนครศรีธรรมราชและพัทลุง เมื่อเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์จากปักกิ่งได้ขึ้นมารับสนองพระบรมราชโองการเป็นพราหมณ์ประจำราชสำนัก ปฏิบัติพระราชพิธีสำหรับพระองค์และประเทศชาติและทรงโปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์ปฏิบัติพระราชพิธีต่อมาทุกรัชกาล (องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู, 2525 : 21) นอกจากพราหมณ์จะปฏิบัติพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์แล้วยังประกอบพิธีอันเป็นมงคลให้แก่ชาวบ้านโดยทั่วไปด้วย อาทิ พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน พิธีปลูกบ้าน พิธีจัดตั้งศาลพระภูมิ พิธีทำบุญวันเกิด พิธีเปิดอาคารใหม่ เป็นต้น จึงทำให้ศาสนาพราหมณ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน (พระครูสถิตานันทมุนี. 2525 : 65)

ศาสนาพราหมณ์จึงเป็นที่น่าสนใจแก่ผู้ที่ศึกษาถึงดนตรีที่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่ดนตรีเพื่อความบันเทิง เพราะศาสนาพราหมณ์ได้กล่าวถึงเครื่องดนตรีกับเทพเจ้าของตนไว้ว่า พระอิศวรเทพสูงสุดของศาสนาพราหมณ์ทรงถือกลอง เป็นกลองเล็ก ๆ สองหน้า คอคตรงกลาง (พญหลวง. 2538 : 217) ซึ่ง ส.พลายน้อย (2534 : 22) ได้อธิบายไว้ชัดเจนว่ากลองชนิดดังกล่าวคือ บัณเฑาะว์ และอีกตำนานหนึ่งกล่าวถึงหอยสังข์ไว้ว่าแต่เดิมสังข์เป็นอสุรผู้มีฤทธิ์ ได้ไปพบพระพรหมขณะที่พระพรหมกำลังบรรทมอยู่ จึงได้ขโมยคัมภีร์พระเวทจากพระพรหม ซ่อนเอาไว้ในเปลือกหอยแล้ว

รับหนีไป ต่อมาพระนารายณ์ได้ปราบอสูรสังข์แล้วใช้พระหัตถ์ล้วงเข้าไปในเปลือกหอย เพื่อหยิบเอาคัมภีร์มาคืนให้พระพรหม จึงปรากฏเป็นรอยนิ้วที่เปลือกหอยนั้น พราหมณ์จึงถือว่าหอยสังข์เคยเป็นที่บรรจุคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์และมีรอยนิ้วของพระนารายณ์ประทับอยู่ จึงนิยมใช้เปลือกหอยสังข์มาเป่าเพื่อเป็นสิริมงคลนับแต่นั้น (พระมหाराชครู. 2506 : 3)

เราจะสังเกตเห็นว่า พิธีกรรมของพราหมณ์จะต้องมีการไกวบัณเฑาะว์ และเป่าสังข์ ประกอบกับการสวดบูชาเทพเจ้าอยู่เสมอ เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว นอกจากนี้ยังปรากฏเครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่งนำมาตีประกอบเพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม คือ ฉิ่งชัย แต่ไม่มีปรากฏในตำนานของเทพเจ้าของพราหมณ์ จึงสันนิษฐานว่าได้นำมาประยุกต์ใช้ในภายหลัง ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า พิธีกรรมของพราหมณ์ทุกวันนี้จะประกอบไปด้วยเครื่องดนตรี 3 ชนิดเป็นหลัก คือ บัณเฑาะว์ สังข์ และฉิ่งชัย (พระราชมหาครูวามเทพมุนี : สัมภาษณ์)

สำหรับพิธีกรรมของพราหมณ์ที่ต้องประกอบด้วยการบรรเลงเครื่องดนตรี 3 ชนิด คือ บัณเฑาะว์ สังข์และฉิ่งชัยนั้นพอจะรวบรวมได้ดังต่อไปนี้

1. ประเภทพระราชพิธี

- 1.1 พระราชพิธีสังเวทพระป้าย
- 1.2 พระราชพิธีตรีขัมปวาย
- 1.3 พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ
- 1.4 พระราชพิธีสมโภชน์เดือนและขึ้นพระอยู่
- 1.5 พระราชพิธีโสกันต์
- 1.6 พระราชพิธีทรงคนวช
- 1.7 พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
- 1.8 พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส
- 1.9 พระราชพิธีขึ้นพระเมรุ

2. ประเภทพิธีสำหรับประชาชน

- 2.1 พิธีทำขวัญเดือน
- 2.2 พิธีโกนจุก
- 2.3 พิธีแต่งงาน
- 2.4 พิธีปลุกบ้าน
- 2.5 พิธีจัดตั้งศาลพระภูมิ
- 2.6 พิธีทำบุญในวันเกิด

นอกจากนี้ยังมีพิธีอันเป็นสิริมงคลอื่น ๆ อีกด้วย (พระมหाराชครู. 2525 : 60-65)

จากข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมา รวมถึงการสัมภาษณ์พระราชครูวามเทพมุนี ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะพราหมณ์ในขณะนี้ ทำให้เราทราบว่าศาสนาพราหมณ์และพุทธอยู่คู่กับวิถีชีวิตไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งปรากฏให้เห็นทั้งพระราชพิธีและพิธีสำหรับประชาชนทั่วไป จึงเป็นเรื่องปกติที่เราจะพบเห็นงานมงคลต่าง ๆ ที่มีทั้งพระสงฆ์มาสวดพระพุทธรมณต์ และมีพราหมณ์มาประกอบพิธี เป็นสิริมงคลในงานเดียวกัน โดยไม่ขัดแย้งกันจนสามารถกล่าวได้ว่า พราหมณ์และพุทธไม่สามารถแยกออกจากกันได้ในสังคมไทย จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะได้ทำการศึกษาวิจัยในขั้นต่อไป

ความมุ่งหมาย

1. ศึกษาเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์
2. ศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์

ความสำคัญของการวิจัย

1. เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่และวิธีการบรรเลงของเครื่องดนตรีที่สร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้พิธีกรรมของพราหมณ์
2. เข้าใจถึงขั้นตอนกระบวนการตลอดจนสถานที่ในการผลิตเครื่องดนตรีของพราหมณ์
3. เข้าใจถึงวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาจากพิธีกรรมของพราหมณ์ที่ประกอบพิธีในกรุงเทพมหานคร
2. เก็บข้อมูลภาคสนามจากพิธีกรรมของพราหมณ์สำหรับประชาชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์ หมายถึง บัณเฑาะว์ สังข์ และฆ้องชัย
2. พราหมณ์ หมายถึง พราหมณ์ที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น
3. ศาสนาพราหมณ์ หมายถึง ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
4. ชมพูทวีป หมายถึง ประเทศอินเดียในปัจจุบัน
5. พุทธกาล หมายถึง ระยะเวลาที่พระพุทธเจ้ามีพระชนม์ชีพอยู่
6. สุวรรณภูมิ หมายถึง ประเทศไทยในปัจจุบัน
7. สังข์ หมายถึง เครื่องเป่าที่ทำจากหอยทะเลชนิดหนึ่ง มีถิ่นกำเนิดในมหาสมุทรอินเดียและแปซิฟิก
8. พิธีปลุกบ้าน หมายถึง พิธีขึ้นบ้านใหม่
9. พระญาณวโรคม หมายถึง สมณะศักดิ์ของพระเถระผู้ใหญ่
10. พระครูสดานันทมุนี หมายถึง ตำแหน่งของพราหมณ์ลำดับที่ 4 ของราชสำนัก
11. พระมหาราชครู หมายถึง หัวหน้าหรือประธานพระครูพราหมณ์
12. พระราชครูวามเทพมุนี หมายถึง หัวหน้าหรือประธานคณะพราหมณ์
13. ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ หมายถึง หน่วยงานที่ดูแลเครื่องดนตรีที่บรรเลงในพระราชพิธี อาทิ กลองชนะ สังข์ แตรฝรั่ง ซึ่งขึ้นกับสำนักพระราชวังและมีสถานที่ตั้งอยู่ที่ด้านหลังพระบรมมหาราชวัง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนมากจะเน้นหนักไปทางเนื้อหาของศาสนาพราหมณ์ โดยรวม และเอกสารหรืองานวิจัยที่กล่าวถึงคนตรีกับความเชื่อทางศาสนาและลัทธิต่าง ๆ โดยทั่วไป ซึ่งพอจะเรียบเรียงได้ดังต่อไปนี้

เอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง

กาญจนา อินทรสุวานนท์ (2532) ได้ให้ความสำคัญของคนตรีไว้ว่า คนตรีเป็นสื่อใน พิธีกรรมทางศาสนา ระหว่างมนุษย์กับความเชื่อในแต่ละสังคม ซึ่งจัดได้ว่าคนตรีเป็นมรดกรับใช้ สังคมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สำหรับเรื่องของศาสนา อมรา พงศาพิชญ์ (2543: 26 - 27) กล่าวว่า เมื่อมนุษย์มีความต้องการเสถียรภาพและความมั่นคง จึงได้มีการจัดระเบียบทางสังคมและเกิด สถาบันทางสังคมขึ้น ศาสนาหรือระบบความเชื่อก็คือสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่ง พิจารณาได้ 2 ระดับ คือ ศาสนาในระดับความเชื่อซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุและอาจรวมความเชื่อรูปแบบ ต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน และอีกระดับหนึ่งคือ สถาบันศาสนาซึ่งมีทั้งความเชื่อ การจัดองค์กรและมีผู้ประกอบพิธีกรรม

ในเรื่องของศาสนาพราหมณ์นั้น พระมหाराชครู (2525 : 1 - 13) ได้กล่าวถึงประวัติ ศาสนาพราหมณ์ฮินดูไว้ในหนังสือประวัติและหลักธรรม ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ฉบับองค์การ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ไว้ว่า ในสมัยโบราณ แรกเริ่มเดิมทีศาสนาพราหมณ์ฮินดูนี้เรียกกันว่า “สนาดนธรรม” แปลว่า “ศาสนาสนาคน (๕) ยังแปลได้อีกอย่างหนึ่งในเมื่อแยกพยางค์ออกแล้ว คือ สนา แปลว่า ไม่รู้จักตาย หรือ เป็นนิรันดร์ กับ คน (๕) แปลว่า กาย เมื่อรวมกันเข้าแล้วแปลตามศัพท์ ว่า กายอันไม่รู้จักตาย แปลเอาความ หมายถึงพระวิษณุ เพราะฉะนั้น สนาดนธรรม นี้จึงเรียกได้ อีกอย่างหนึ่งว่า วิษณุธรรม คือ คำสั่งสอนของพระวิษณุเป็นเจ้านั่นเอง

ครั้นเวลาล่วงมาหลายพันปี ศาสนานี้ได้มีชื่อเรียกกันว่า “ไวทิกธรรม” คือ ธรรมที่ได้มา จากพระเวท ความจริงพระเวท ก็คือ คำสั่งสอนของพระวิษณุเป็นเจ้านั่นเอง

หลายพันปีต่อมา มีผู้ตั้งชื่อให้ศาสนานี้ใหม่ว่า “อารยธรรม” ซึ่งแปลว่า ธรรมอันดีงาม ก็ได้ ความเจริญด้วยขนบธรรมเนียมอันดีงาม ก็ได้ รวมความว่าเป็นหลักธรรมอันเจริญ อันดีงาม ทั้งสิ้น

ครั้นเวลาล่วงมาอีกหลายพันปี ศาสนาสนาดนธรรมนี้เปลี่ยนไปเรียกกันว่า “พราหมณ ธรรม” ซึ่งแปลว่า คำสั่งสอนของพราหมณ์ ในสมัยนั้นชนวรรณะพราหมณ์ กำลังครองความ

เป็นใหญ่มีอำนาจเต็มที่ ผู้ใดไม่เชื่อถือคำสั่งสอนของพราหมณ์ จัดว่ามีโทษหนัก ดังนี้จึงเห็นได้ว่า ทั้งศาสนาธรรม ไวทิกธรรม อารยธรรม และพราหมณ์ธรรม ว่าที่จริงแล้วก็คือ ธรรมะอันเดียวกันนั่นเอง เพียงแต่เรียกชื่อไปต่าง ๆ กัน ตามยุคตามสมัย ถึงอย่างไรดำรงพระเวทก็ยังคงมีอยู่ แต่ทว่าอยู่ในกำมือของพวกพราหมณ์ โดยเฉพาะพวกพราหมณ์ผู้มีหน้าที่ที่จะท่องบ่นสาธยาย และสั่งสอนตลอดจนประกอบพิธีต่าง ๆ ให้แก่ชนในวรรณะของตน

ครั้นต่อมา ศาสนานี้ได้มาเปลี่ยนมีชื่อเรียกกันใหม่อีกว่า “หินธุธรรม” ซึ่งเป็นการเรียกตามที่นักปรัชญาและนักประวัติศาสตร์เรียกกัน อันที่จริงคำว่า หินธุ นี้ มีประวัติมาจากคำว่า สินธุ ซึ่งเรียกกันมาได้ประมาณเมื่อ 700 ปีก่อนโน้น แล้วมากลายเสียง ส. เป็น ห. ไปตามภาษาท้องถิ่น เช่น อสสม หรือ อัสสัม ก็มาออกจากเสียงเป็น อะหม หรือ อาหม เป็นต้น เพราะฉะนั้น สินธุ จึงมากลายเป็น หินธุ ไปบ้าง

คำว่า “หินธุ” นี้ ถ้าแปลตามหลักไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตแล้ว แปลว่า “ผู้ที่ละเว้น หิงสากรรม” คือ อหิงสกะ (๕) นั่นเอง เพราะตามหลักไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตมีการวิเคราะห์ศัพท์สมาสนี้ว่า หิงสยา ทูเต อิติ หินธุ แปลความว่า ผู้ใดละเว้นจากหิงสากรรมผู้นั้นคือ “หินธุ” ย่อมจะเห็นได้แล้วว่า ที่ในภาษาไทยเรียกหินธุ ว่า ฮินดูนี้ ยังมีใช้คำเรียกที่ถูกต้องคือ หินธุ และด้วยประการฉะนี้ “ฮินดูธรรม” หรือ “หินธุธรรม” จึงแปลว่า ธรรมะที่สอนลัทธินอหิงสา

พระศาสดา

ใครเป็นศาสดาหรือผู้ตั้งศาสนานั้น คำว่า “ศาสดา” หรือ “ผู้ตั้งศาสนา” ในภาษาสันสกฤตเรียกว่า “ธรรมปุรวรคกะแห่งศาสนาธรรม” แปลอีกนัยหนึ่งให้ตรงกับภาษาไทยก็ได้ว่า “พระศาสดาของศาสนาพราหมณ์ฮินดู” พระศาสดาแห่งศาสนาพราหมณ์ฮินดูนี้คือ พระนารายณ์นั่นเอง ซึ่งคนส่วนมากนิยมเรียกกันติดปากว่า พระวิษณุ

แรกเริ่มเดิมทีนั้นพระวิษณุได้สั่งสอนธรรมะและวิธีปฏิบัติธรรมให้แก่พระพรหมชาดา แล้วพระพรหมชาดาสั่งสอนให้แก่ สนกะ (๕) – สนนทน (๕) สนาตน (๕) - สนตกุมาร ผู้เป็นบุตรของพระพรหมชาดาอีกชั้นหนึ่ง ครั้นต่อมาพระพรหมชาดา กับ สนตกุมาร ก็ได้สั่งสอนแก่พระนารทมุนี ผู้เป็นเทพฤทัยเพื่อให้เผยแพร่ต่อไปยังนานาโลก

แต่สำหรับในมนุษย์โลกนี้ พระอุปเทศก (๕) คือ พระผู้แสดงเรื่องราวทางศาสนามองลงมาจากพระนารทมุนีก็คือ พระกปิลมุนี ผู้เกิดมาเป็นมนุษย์แท้ ๆ มีตัวตนจริง ๆ อยู่ในโลกนี้ พระบิดามีชื่อว่า กรรทมุนี พระมารดาชื่อ เทวหุติ พระกปิลมุนีได้แสดงธรรมเทศนาครั้งแรกที่วินทูลาศรม ครั้นต่อมาก็ได้ตั้งอาศรมขึ้นที่ปลายทางแม่น้ำคงคาที่เรียกว่า กันคงกาสาคร ในเดือนธันวาคมและมกราคมทุก ๆ ปี จึงมีประชาชนจำนวนมากมาไปจาริกแสวงบุญกัน ณ ที่แห่งนั้น

“พระปรมาत्मน์เป็นพระเจ้าสูงสุด” ในภาษาสันสกฤตเราอาจจะเรียกหัวเรื่องข้อนี้ได้ว่า “อุปาสยเทพใน (แห่ง) สนาตนครธรรม” ในพระสนาตนครธรรมนี้มีอุปาสยเทพอยู่ด้วยกัน 3 พระองค์ คือ พระพรหมา (หรือพระพรหมธาดา) พระวิษณุ และพระศิว (๕) ความจริงแล้วก็มีพระองค์เดียวเท่านั้น คือ พระปรมาत्मน์ แต่พระปรมาत्मน์ไม่มีรูปและไม่มีตัวตน ไม่มีใครจะสามารถมองเห็น พระปรมาत्मน์ได้ เพราะฉะนั้น จึงกล่าวกันว่า พระปรมาत्मน์เป็นนิรันการ หรือนิราการ ซึ่งแปลว่า ไม่มีอาการหรือปราศจากอาการนั่นเอง

เทพเจ้าทางศาสนาพราหมณ์ฮินดู

ทางศาสนาพราหมณ์ฮินดู มีองค์เทพมากมาย บุคคลที่ได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งศาสนาพราหมณ์ต่าง ๆ ก็จะได้เห็นว่า แต่ละสถานที่ที่มีเทพเจ้าแต่ละองค์ แล้วก็คิดไม่ออกเลยว่าเทพเจ้าองค์ไหนสำคัญกว่า หรือองค์ไหนเป็นเทพเจ้าสูงสุด หรือแต่ละกลุ่มในศาสนิกชนนับถือแต่ละองค์ บางทีในครอบครัวเดียวกัน สมาชิกของครอบครัวแต่ละคนนับถือเทพเจ้าต่าง ๆ กัน และให้เป็นประจำของตน แต่ทุกคนหรือทุกกลุ่มบอกว่าเป็นสาวกของศาสนาพราหมณ์ฮินดูเหมือนกัน สำหรับบุคคลที่ไม่เคยศึกษาเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ฮินดูมาก่อนนั้น เรื่องนี้เข้าใจยาก บุคคลที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์โดยอ่านตำราต่าง ๆ ที่ได้เขียนขึ้นโดยนักเขียนผู้ไม่ใช่เป็นชาวพราหมณ์ฮินดูก็เข้าใจยากเช่นกัน เพราะนักเขียนผู้นั้นก็ได้เขียนตามความเข้าใจของตนเอง เขาไม่สามารถจับใจความแท้ หรือไม่สามารถตีความอันเป็นเนื้อแท้ที่เขาเขียนขึ้นนั้นได้ จึงจำเป็นต้องรู้ก่อนว่าเทวดาต่าง ๆ นี้ได้เกิดขึ้นอย่างไร

เมื่อพระปรมาत्मน์มีความประสงค์จะมีโลกต่าง ๆ ก็ทรงแบ่งภาคเป็นสามภาค คือ พระพรหมา พระนารายณ์ และพระศิวะ ในเวลาเดียวกันพระแม่อาทิตยาก็ทรงแบ่งภาคเป็นสามองค์ คือ มหาสรัสวดี महाลักษมี และมหากาลีหรือพระแม่อุมาเทวีนั่นเอง

ทั้งหกองค์นี้แบ่งปางต่าง ๆ หรือสร้างเทพต่าง ๆ ขึ้นตามความต้องการ เช่น พระโลกपाल 5 องค์ พระทิศपाल 10 องค์ (เจ้าทิศ) พระเกษตรपाल (เจ้าที่เจ้าทาง) 49 องค์ โสฬศมาตฤกา (พระแม่ 16 องค์) สัปตมาตฤกา (พระแม่ 7 องค์) จตุษย์ชิวโยคินี (แม่โยคินี 64 องค์) นพเคราะห์ 9 องค์ เป็นต้น พระคัมภีร์ปุราณะต่าง ๆ ได้บัญญัติไว้ว่ามีเทวดาทั้งหมด 330,000,000 (สามร้อยสามสิบล้าน) องค์ เพราะสิ่งของทุก ๆ ชนิด มีเทวดาประจำด้วยทุกสิ่ง ในบ้านเรือนแต่ละส่วนของบ้าน มีองค์เทพประจำส่วนของบ้าน เช่น เทพเจ้าแห่งน้ำก็คือ พระวรุณหรือพระพิรุณ เทพเจ้าแห่งลมก็คือ พระวายุเทพหรือพระพายเทพ เทพเจ้าแห่งอัญมณีรัตนก็คือ พระกุเพรหรือพระกุเวร เทพเจ้าแห่งวิชาก็คือ พระแม่สรัสวดี เทพเจ้าแห่งสมองก็คือ พระพิฆเนศวร เป็นต้น

พระคัมภีร์

ปัญหาที่ว่า มีพระคัมภีร์อะไรหรือคำราโฉบ้าง อันเป็นที่ยกย่องกันในศาสนานี้ตอบได้
ง่าย ๆ ว่า “พระคัมภีร์ของศาสนาธรรม” ก็คือ พระเวท นั่นเอง นามว่า พระเวทนี้ มีความหมาย
กว้างขวางมาก และไม่ง่ายแก่การทำ ความเข้าใจนัก ถ้าหากจะต้องการให้เข้าใจดีก็ น่าจะต้องศึกษา
“ขุทสาสตร์” หรือ ศาสตร์ 6 แขนง ซึ่งอาจเรียกได้ง่าย ๆ ว่า วิชา 6 ประการ (บางทีก็เรียกว่า
เวททางคศาสตร์ คือ ความรู้อันเกี่ยวกับส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นพระเวททั้ง 6 ประการ) คือ

1. ศีกษาศาสตร์ สอนการอ่านทำนองของพระเวท ว่าจะอ่านได้อย่างไรบ้าง
2. กัลปศาสตร์ สอนไว้ว่าพระเวทหรือคำแต่ละคำของพระเวทและมนตร์ต่าง ๆ นั้น
จะมีวิธีนำเอาไปใช้ที่ไหน และอย่างไร
3. ไวยากรณ์ศาสตร์ สอนว่าคำแต่ละคำของพระเวท พระมนตร์ อุบัติขึ้นมาอย่างไร
และออกเสียงอย่างไร
4. นิรุกติศาสตร์ สอนเรื่องคำพูด หรือภาษา ความเข้าใจในภาษาและการรู้จักใช้
ถ้อยคำให้ผู้อื่นเข้าใจ การศึกษาถึงที่มาของคำทั้งในด้านคุณยารด
ศัพท์ และบรรยายศัพท์ ว่าแต่ละคำมีอะไรมาประกอบกันเข้าบ้าง
5. ฉันทศาสตร์ หรือกาพย์ศาสตร์ สอนว่ามนตร์แต่ละมนตร์ของพระเวท อ่าน
ทำนองอย่างไร และมีวิธีการประพันธ์แต่ละกาพย์แต่ละฉันท
อย่างไรบ้าง
6. โชยคิษศาสตร์ หรือนักษัตรศาสตร์ หรือโหราศาสตร์ เรียกให้ง่ายเข้าก็ได้ว่า
คาราศาสตร์ สอนถึงคติทางโคจรของดวงคาราทั้งหลาย
(จะสังเกตได้ว่าในสมัยโบราณนั้นแม้ว่านาฬิกาจะยังไม่มีแต่นัก
คาราศาสตร์ก็สามารถจะบอกเวลาที่ถูกต้องได้) ทั้งนี้รวมถึง
นักวิชาอุคูนิยมด้วย

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผู้ใดมีความรู้เรื่องศาสตร์ทั้ง 6 นี้แล้ว ผู้นั้นก็จะสามารถเข้าใจความ
หมายของพระเวทได้ดี แต่ที่น่าเสียดาย ที่มีบุคคลเพียงส่วนน้อยจะสามารถเรียนให้ครบศาสตร์
ทั้ง 6 แขนงดังกล่าว และยังจะร่ำเรียนพระเวทอื่น ๆ ต่อไปอีกด้วยได้ เพราะฉะนั้นท่านมหาฤช
ไทวปายนมุณี จึงให้แบ่งการศึกษาพระเวทออกไปเป็น 4 เล่ม คือ ฤคเวท สามเวท ยชुरเวท และ
อาถรรพเวท หนังสือพระเวททั้งสี่นี้ยังแยกออกไปได้อีก 4 เล่ม ที่เรียกกันว่า อุปเวท ดังนี้:-

1. ฤคเวท แสดงประวัติศาสตร์ของโลกทั้งโลก ไม่ว่าจะเป็่นเทวโลก
มนุษยโลกหรือเคราะห์โลกต่าง ๆ ที่มีอยู่ในห้วงอวกาศ

- อุปเวทของฤคเวทก็คือ อายุรเวท ซึ่งแปลได้ตรงตัวว่า แพทย์ศาสตร์ นั่นเอง
2. สามเวท   แสดงศิลปศาสตร์ต่าง ๆ รวมทั้งสังคิตศาสตร์ด้วย
อุปเวทของสามเวทก็คือ คนธรวเวท (หรือ คนธรรพเวท) ซึ่งมีวิธีการวิปัสณาต่าง ๆ โดยใช้ศิลปะแห่งการดนตรีเข้ามาช่วยให้ตั้งเป็นสมาธิได้
3. ยชุรเวท   แสดงพิธีบูชาวงสรวงต่าง ๆ ที่เรียกว่า ยชญกรรม หรือ ยัญญกรรม
อุปเวทของยชุรเวทก็คือ ชนรเวท ซึ่งมีวิธีการสร้างอาวธต่าง ๆ นั่นเอง
4. อาถรรพเวท   แสดงการใช้เวทมนตร์เสเพื่อให้เกิดผลดีหรือผลร้ายขึ้น
อุปเวทของอาถรรพเวทก็คือ ศิลปะเวท ได้แก่วิชาศิลปะต่าง ๆ

นิกายและลัทธิในศาสนาพราหมณ์ฮินดู

นิกายใหญ่ ๆ ในศาสนาพราหมณ์ฮินดู มี 4 นิกายด้วยกัน คือ :-

- (1) นิกายไศวะ ถือพระศิวะเป็นใหญ่และนับถือพระนารายณ์ พระพรหมา และเทพอื่น ๆ ด้วย
- (2) นิกายไวษณพ ถือพระนารายณ์เป็นใหญ่และนับถือพระศิวะ พระพรหมาและเทพอื่น ๆ ด้วย
- (3) นิกายศากต ถือว่าพระแม่อาทิสักติหรือพระแม่ปราศักติเป็นใหญ่ องค์เทวีทั้งปวงเป็นปางของพระแม่อาทิสักติหรือพระแม่ปราศักตินั่นเอง และนับถือพระพรหมา พระนารายณ์ พระศิวะ และองค์เทพอื่น ๆ ด้วย
- (4) นิกายสุมารุต ถือห้าองค์ด้วยกันคือ พระพิฆเนศวร พระแม่กวานีคือพระแม่อาทิสักติ พระพรหมา พระนารายณ์ พระศิวะ ไม่มีองค์ใหญ่กว่าโดยเฉพาะ
- ทั้ง 4 นิกายนี้ถือว่าพระปรมาตม้นไม่มีรูป ไม่มีตน เป็นพระเจ้าสูงสุด และพลังของพระปรมาตม้นคือ พระแม่อาทิสักติ บางตำราก็เรียกชื่อพระปรมาตม้นว่า อาทิบุรุษ และประระพรหมด้วย

ส่วนเรื่องราวหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคณตรีของพราหมณ์โดยตรงนั้น ธนิต อยู่โพธิ์ (2510 : 27-92) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของบัณฑิตจารย์ สังข์ และห้องชัยไว้ว่า "บัณฑิตจารย์"

มาจากคำภาษาบาลีว่า "ปณเว" ซึ่งเราคงจะได้คนตรีชนิดนี้มาจากอินเดีย เช่น รูปพระศิวะนาฏราช ซึ่งเขาทำรูปเป็น 4 หักด์ หักด์ขวาข้างหนึ่งถือกลอง "ทมรุ" คือ บัณเฑาะว์ เขาอธิบายว่าเป็น จังหวะลีลาอันเป็นสัญลักษณ์แห่งการเนรมิตสร้างสรรค์ (Symbolising Rhythm of Creation) บัณเฑาะว์ หรือ ทมรุ นี้รูปร่างคล้ายเครื่องหนังชนิดหนึ่งเรียกว่า San-no-Tsuzumi ของญี่ปุ่น แต่ชานโนะทสึชิมิของญี่ปุ่นใช้ตีด้วยไม้ ส่วนทมรุใช้ไกว เหมือนบัณเฑาะว์ที่ไทยนำมาใช้ ส่วนสังข์ เป็นหอยทะเลชนิดหนึ่ง เปลือกขรุขระ ต้องเอามาขัดให้เกลี้ยงเกลาเสียก่อน แล้วเจาะกันหอยให้ทะลุเป็นรูเป่า ไม่มีลิ้น ต้องเป่าด้วยริมฝีปากของตนเอง ปรากฏว่าในอินเดีย นำมาใช้เป็นเครื่องเป่ากันแต่คึกคักบรรพ์ และนับถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ มีนิยายเล่ากันว่า อสูรตนหนึ่งชื่อ ปัญจชน มีรูปร่างเป็นสังข์อาศัยอยู่ในท้องทะเลพระนารายณ์ปางพระกฤษณาวตารลงไปปราบและฆ่าอสูรตนนั้นตายจึงเอาเปลือกสังข์นั้นมาทรงเป็นเครื่องเป่าอย่างแตร รูปพระนารายณ์ที่ปั้นหล่อแกะสลักหรือเขียน จึงเป็นรูปทรงสังข์ด้วยหักด์ซ้าย ในคัมภีร์ปฐมสมโพธิกล่าวไว้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงมีชัยชนะมาร พระอินทร์นำวิษณุศตรมหาสังข์มาเป่า โบราณมักจะกล่าวคำพิงเพยคำหานิบุคคลที่หยิ่งผยอง อวดดี โดยไม่รู้จักฐานะของคนว่าเป็นคน "ไม่รู้จักสังข์" หรือกล่าวเปรียบเทียบกับว่า "ไม่รู้จักสังข์ เอาหอยโข่งมาเป่า" และสุดท้ายคือ ฉ้องซัย ที่สร้างให้มีขนาดใหญ่วัดผ่านศูนย์กลางประมาณ 80 ซม. เมื่อตีก็เกิดเสียงก้องกระหึ่มเป็นกังวานได้ยินแต่ไกล ฉ้องชนิดนี้เรียกตามเสียงครวญครางว่า "ฉ้องหมุย" หรือ "ฉ้องหุย" แต่ฉ้องขนาดนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ฉ้องซัย คงจะเป็นในสมัยต่อมาเมื่อได้รับวัฒนธรรมอินเดียแล้วเพราะมีฉ้องหรือระฆังชนิดหนึ่งของอินเดีย เรียกว่า "ซยฉัณฎะ" ก็คือ ฉ้องซัย นั่นเอง

นอกจากนี้ เพลินพิศ กำราญ (2526:1-2) ได้อธิบายถึง หอยสังข์กับวิถีชีวิตของคนไทยไว้ว่า ไทยมีวัฒนธรรมประเพณีอย่างหนึ่งในการประสาทพรเพื่อความป็นสิริมงคลและเป็นเกียรติ โดยใช้หอยสังข์บรรจุน้ำพระพุทธมนต์ที่พระสงฆ์ปลุกเสกด้วยคาถาพระพุทธคุณ หรือบรรจุน้ำพระพุทธมนต์ที่พระสงฆ์ปลุกเสกด้วยคาถาพระพุทธคุณ หรือบรรจุน้ำเทพมนตร์ที่พราหมณ์ปลุกเสกตามลัทธิไสยศาสตร์ รดที่ศีรษะหรือฝ่ามือของผู้ที่ได้รับการประสาทพร เช่น หลังน้ำสังข์แก่คู่บ่าวสาวในการสมรส การตัดจุก การสมโภชทำขวัญ หรือการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสิริมงคล

การที่ชาวไทยมีประเพณีใช้สังข์ดังกล่าว ก็เพราะได้รับลัทธิไสยศาสตร์ซึ่งพราหมณ์เป็นผู้นำมาประกอบการพระราชพิธีในราชสำนักตั้งแต่สมัยโบราณอาจจะก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เพราะมีหลักฐานปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ตอนสร้างกรุงศรีอยุธยาว่า

"ศักราชปี ๗๑๒ ปีขาล โทศก ๖^๖ ๕ ค่ำ เพลา ๓ นาฬิกา ๕ บาท สถาปนากรุงศรีอยุธยา ชีพ้อพราหมณ์ให้ตั้งพิธีกลบบาท ได้สังข์ทักษิณาวัฏได้คันทันไบหนึ่ง..."

และมีหลักฐานต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ตอนประดิษฐานพระราชวงศ์ว่า

"...และพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าลา มีความชอบ โดยได้เชิญพระบรมราชอัฐิสมเด็จพระชนกนารถและพระมหาสังข์อุตราวัฏฏของเดิมมาทูลเกล้า ฯ ถวาย โปรดให้เป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ด้วยอีกพระองค์ ๑ ..."

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสังข์มีความสำคัญมาแต่โบราณ และใช้ประกอบพระราชพิธีหรือพิธีมาจนปัจจุบันนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าประเพณีการใช้สังข์มีมาอย่างไร เพราะมีราชประเพณีในราชในราชสำนักใช้สังข์ในการพระราชพิธีต่าง ๆ ผู้เขียนจึงได้ค้นคว้าเรียบเรียงขึ้น

การใช้ดนตรีประกอบพิธีกรรมทางศาสนานั้น นอกจากศาสนาพราหมณ์แล้วยังมีศาสนาเทนริเกียของประเทศญี่ปุ่น ซึ่ง เสฐียร พันธรั้งยี (2529:41) ได้กล่าวถึงศาสนาเทนริเกียไว้ว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดนาราทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะญี่ปุ่น เดิมนี่กลายเป็นเมืองใหญ่ชื่อเมืองเทนริ ตามนามของศาสนา ประชาชนร้อยละ 90 ในเมืองนี้เป็นสาวกสาวิกาของศาสนาเทนริเกีย ศาสนานี้จะมีพิธีกรรมที่เรียกว่า การสาธยายมนตร์ โดยการที่หัวหน้านักบวช หรือ ชิมบาชิรา นั่งขัดสมาธิหน้าแท่นบูชา เป็นผู้อ่านมนตร์ มีนักบวชชั้นศิษย์คอยยื่นกระดาษมนตร์ และกิ่งไม้ศักดิ์สิทธิ์หรือไม้ซาซากิให้ ในขณะที่หัวหน้านักบวชรับสิ่งของดังกล่าว จะมีดนตรีคือ กลองและขลุ่ย เป็นต้น เริ่มบรรเลง และอีกพิธีหนึ่งที่น่าสนใจของศาสนานี้ คือ พิธีรำคลอกับดนตรี เรียกว่า มิกางูระอุตะ (Mikagura Uta ชื่อตามภาษาญี่ปุ่นแปลว่าเต้นรำ) ทำต่อจากพิธีเต้นรำสวมหน้ากากที่เป็นนิมิตหมายของการสร้างโลกและชีวิต พิธีนี้ทำเปิดเผย ผู้เต้นเป็นชาย 3 หญิง 3 (บางที่ไม่ใช่ นักบวช) มีดนตรีบรรเลงอยู่ข้างหลัง ประมาณ 50 นาที ผู้เต้นแสดงภาพด้วยมือ นิ้ว และท่อนแขน การเคลื่อนไหวของพัด (รำพัด) ที่ถือเต็นอยู่ ลีลาทั้งหมดเป็นเครื่องหมายแสดง ความเศร้า ความดีใจ เสียใจ ความรัก ความโกรธ ความเจ็บปวดครวครว และความหมดแรง ตลอดถึงความสงบนิ่ง เป็นกิริยาแสดงภาวะแห่งชีวิตของมนุษย์ ตามเสียงดนตรีที่บรรเลง การเต้นจบลงด้วยผู้เต้นหยุดเต้น พร้อมกับเสียงดนตรีหยุดบรรเลงฉับพลันทันที ความเคลื่อนไหวทุกอย่างไม่มี เหลือแต่ความเงียบ (แสดงถึงนาทีสิ้นสุดแห่งที่สุดของชีวิต)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องถึงจะ ไม่ได้เจาะจงเรื่องดนตรีของศาสนาพราหมณ์โดยตรงแต่ก็ได้กล่าวถึงดนตรีที่ประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของดนตรีที่มีต่อความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ไว้ดังนี้

เรวดี อึ้งโพธิ์ (2545: 2-3) ได้ทำปริญญานิพนธ์เรื่อง การศึกษาคนตรีในพิธีงเด็กแบบ อ้นมินิกาย ไว้ว่า การประกอบพิธีงเด็กในแต่ละครั้งมีจุดมุ่งหมายและคติในการทำพิธีเหมือนกัน คือการทำบุญกุศลให้แก่ผู้ตาย สิ่งที่แตกต่างกันมากในการทำพิธีงเด็กจะขึ้นอยู่กับผู้ประกอบพิธีว่า ผู้ประกอบพิธีนั้นเป็นพระสงฆ์ฝ่ายอ้นมินิกาย พระสงฆ์ฝ่ายจีนนิกาย หรือ ขรวาส เนื่องจากการ ใช้ภาษา และท่วงทำนองในการสวด ซึ่งต้องใช้ดนตรีในการประกอบพิธีที่แตกต่างกัน การ ประกอบพิธีงเด็กแบบอ้นมินิกายนั้น พระญวนจะสวดมนต์เป็นภาษาญวนและเป็นทำนองที่เป็น ลักษณะเฉพาะแบบอ้นมินิกายในประเทศไทย เครื่องดนตรีที่ใช้ก็มีการผสมผสานระหว่างดนตรี จีน เช่น จิมจิน ซอจิน และเครื่องดนตรี เวียดนาม เช่น ดันเบา ซอญวน เป็นต้น

และยังปรากฏงานวิจัยของ อาริรัตน์ เรื่องกำเนิด (2543:3) เรื่องการศึกษาวงโหม่งครึม : ดนตรีสำหรับงานศพในจังหวัดชุมพร กล่าวว่าวงโหม่งครึมเป็นที่รู้จักและนิยมบรรเลงในงานศพ ช่วงปี พ.ศ. 2440 - พ.ศ. 2500 การบรรเลงแต่ละครั้งมีรูปแบบประเพณีตั้งแต่การติดต่อบริงาน การไหว้ครู การเบิกโรง การบรรเลงเพลง โดยมีเอกลักษณ์ของวงคือนักดนตรีต้องรับประทานยำ หยวก ซึ่งเป็นเครื่องบูชาครู เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบด้วยปีใน 1 เลา กลองทน (มีลักษณะคล้าย กลองมลายู) 2 ใบ ฉิ่งขนาดใหญ่ 1 ใบ มีเพลงใช้บรรเลง 5 - 12 เพลง ลักษณะการผสมวงโดย ทั่วไปจะคล้ายคลึงกับวงกาหลอที่บรรเลงกันในภาคใต้ตอนล่าง

และดวงรัตน์ ทรัพย์ประดิษฐ์ (2544 : 6 - 7) ยังได้กล่าวถึงดนตรีในพิธีรำเจ้าพ่อของ ชาวมอญ ไว้ว่า นอกจากวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้นคนมอญยังชอบในเรื่องการดนตรีจะ เห็นได้จากพิธีกรรมต่างคนมอญมักจะใช้เครื่องดนตรีที่เรียกว่า ปี่พาทย์มอญประกอบในงานต่าง ๆ บางแห่งใช้เครื่องปี่พาทย์มอญประกอบในงานต่าง ๆ ปัจจุบันเรามักจะพบวงปี่พาทย์มอญในงาน ของคนไทย ส่วนวงเครื่องสายมอญนั้นมักจะไม่ค่อยพบมากนัก ในเรื่องความเชื่อถือในเรื่องของ ผีจึง ทำให้เกิดพิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการรำผีจีน เนื่องจากการถือผีตระกูลเดียวกัน เมื่อมีคนตระกูล เดียวกันเมื่อมีคนในตระกูลมากขึ้นอาจก่อให้เกิดความคับข้องใจแก่สมาชิกในตระกูลที่ไม่สามารถ จัดงานตามที่ต้องการเนื่องจากติดขัดตรงข้อห้าม เช่น ไม่สามารถเลี้ยงผีได้เป็นเวลา 3 ปี เพราะติดขัด ที่มีคนในตระกูลต้องตายหรือโกนผมไฟ ทำให้ผู้ที่ถือผีมีความไม่สบายใจผู้นั้นอาจทำพิธีแยกผีโดย ทำ "พิธีรำผี" ทำเครื่องเช่นไหว้ไปกราบไหว้แล้วเชิญมาเสกนอกในเรือนของคน พร้อมทั้งจัดเตรียม สิ่งของต่าง ๆ อันเป็นสัญลักษณ์ในการสถิตย์อยู่ของผี ก็เป็นอันว่าบ้านนั้นเป็นอิสระจะทำการสิ่งใด ไม่ต้องขึ้นอยู่กับกลุ่มตระกูลเดิมอีก

นอกจากนี้เคยมีกรณีปล่อยผีมอญคือ ลูกหลานในตระกูลเกิดความรู้สึกที่ไม่สะดวกใจที่ จะทำงานกิจการต่าง ๆ ด้วยติดข้อห้ามต่าง ๆ มากมาย จึงทำพิธีปล่อยผีมอญลงแม่น้ำเพื่อจะได้เป็น อิสระ ไม่ต้องขึ้นอยู่กับระเบียบข้อบังคับข้อห้ามอีกต่อไปแต่หากว่าคนในตระกูลเกิดล้มเจ็บไม่

สหายกันถ้วนกันทุกบ้านก็จะต้องทำพิธีเชิญผีขึ้นมาสถิตย์บนบ้านอย่างเดิม ในระบบความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดฝ่าฝืนทำให้คนในตระกูลต้องมีเหตุเป็นไปหรือเจ็บป่วยปางตาย คนในตระกูลต้องร่วมกันทำพิธีรำผีที่บริเวณบ้าน “คันทัน” หรือถ้าบ้านคันทันไม่มีบริเวณอาจใช้บริเวณศาลากลางบ้านก็ได้การทำพิธีรำผีนิยมทำใน เดือน 4 เดือน 6 เดือน 8 อันเป็นเดือนเต็ม ซึ่งชาวมอญเชื่อว่าการสิ่งใดก็จะเต็ม แต่ถ้าทำเดือนขาดทำการสิ่งใดก็จะขาด ส่วนเดือนคู่อื่น ๆ อยู่ในระหว่างการทำนา จึงไม่สะดวกที่จะทำ ส่วนในที่ที่จะเป็นวันใดก็ได้ ยกเว้นวันเสาร์และวันพระ ซึ่งถือว่าผีจะไม่กิน การประกอบพิธีจะมีระยะเวลาประมาณ 1 วัน การทำพิธีรำผีมอญนี้เครือญาติในตระกูลทุกคนจะต้องเข้าร่วมในพิธี โดยลูกสาวที่แต่งงานแยกผีไปแล้วจะมาร่วมพิธีก็ได้ไม่มาก็ได้ ถ้าหากมีญาติน้อยเจ้าภาพสามารถนำหมากพลูไปเชิญเพื่อนบ้านให้มาร่วมพิธีได้ยกเว้นผู้ที่ยังไม่ได้ทำพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ จะไม่ให้เข้าพิธีอย่างเด็ดขาด สาเหตุในการจัดรำผีมอญนั้นนอกจากกรณีคนในตระกูลเจ็บป่วย อันเนื่องมาจากการล่วงละเมิดกฎแล้ว ยังอาจทำได้กรณีหนึ่งคือ การแก้บน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ของคนตรี ดังที่ ปราณี วงษ์เทศ (2529:49-103) กล่าวว่าคนตรีมีหน้าที่หลักอยู่ 5 ประการ คือ 1. ทำให้เห็นถึงระบบลักษณะทางสังคม อาทิเช่น ความเชื่อ 2. กระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางกายภาพ ซึ่งจะพบได้ในเพลงที่เกี่ยวกับการทำงาน 3. รักษาบรรทัดฐานทางสังคม 4. รักษาสถาบันที่สำคัญทางสังคม เช่น ศาสนา ความเชื่อ และทำให้การประกอบพิธีกรรมมีเหตุผล 5. ทำให้เกิดความสืบเนื่องและมั่นคงทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของสุกรี เจริญสุข (2538:5) ที่ว่าคนตรีมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงอารมณ์มนุษย์ เป็นศิลปะแห่งอารมณ์ ประดับแต่งมาจาก อารมณ์ของคนนั้นหล่อหลอมไปด้วยวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมกลุ่มและวัฒนธรรมสากลที่แสดงถึงวิถีชีวิตของวัฒนธรรมนั้น ๆ

นอกจากนี้ นิลิตชันปีที่ 4 สาขาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2530 : 8) ได้ทำงานวิจัยเรื่องคนตรีในพระราชพิธีไว้ว่า พระราชพิธีที่จะต้องมีคนตรีเข้าไปเกี่ยวข้องนั้น คือ พระราชพิธีที่ปฏิบัติกันตามระบอบโบราณราชประเพณีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่เป็นพระราชพิธีที่ได้รับระเบียบแบบแผนสืบเนื่องมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา บางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นตอน ระเบียบวิธีการต่างๆ ทั้งที่เป็นการตัดตอนและเพิ่มเติม พระราชพิธีบางอย่างปฏิบัติมาแล้วก็ได้ถูกยกเลิกไป หรือได้เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็มีอยู่มากอย่าง ซึ่งแล้วแต่ความเหมาะสมรองสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นพระราชพิธีที่ถือปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบันอนุมานได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ พระราชพิธีที่จัดขึ้นเป็นประจำหมุนเวียนกันไปแต่ละปีอย่างหนึ่ง กับพระราชพิธีที่จัดขึ้นในโอกาสพิเศษอีกอย่างหนึ่ง

การค้นคว้าพระราชพิธีทั้งสองประเภทดังกล่าว ได้อาศัยหลักฐานที่กล่าวในพระราชพิธีสิบสองเดือนพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 อันเป็นพระราชพิธีที่ปฏิบัติกันตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 5 และหลักฐานจากปฏิทินหลวงกับเอกสารที่เกี่ยวข้องอันเป็นพระราชพิธีที่จัดสืบเนื่องมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งพบว่าพระราชพิธีที่ถือปฏิบัติกันมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลปัจจุบันโดยมีการยกเลิก กับพระราชพิธีที่ได้จัดขึ้นแต่ได้ยกเลิกไป และพระราชพิธีที่ได้กำหนดขึ้นใหม่หลังสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา

ข้อมูลจาก เอกสาร คำรา หนังสือ ตลอดจนงานวิจัยเหล่านี้สามารถทำให้ผู้วิจัยใช้ประโยชน์นำมาประยุกต์กับข้อมูลภาคสนามที่ได้ออกไปศึกษาเก็บข้อมูล ซึ่งจะทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์เป็นอย่างยิ่ง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเรื่องเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากข้อมูลในตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ตลอดจนสัมภาษณ์จากพราหมณ์ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง และผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมของพราหมณ์เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม จากนั้นจึงได้รวบรวมข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เรียบเรียงเป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ต่อไปนี้

1. ชั้นรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

1.1 เก็บข้อมูลทางภาคสนาม ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติและการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง อาทิ

- พระราชครูวามเทพมุนี	หัวหน้าคณะพราหมณ์
- นายเดชน์ สัมภวคุปต์	หัวหน้าฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง
- นายไพฑูร บุญเพ็ง	เจ้าหน้าที่ผู้เป่าสังข์ ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง

1.2 รวบรวมจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ ตลอดจนบทความจากแหล่งต่อไปนี้

- สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- สำนักหอสมุดสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
- หอสมุดแห่งชาติ
- หอสมุดดนตรีสิรินธร
- หอเวทวิทยาคม (ห้องสมุดของพราหมณ์)
- หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)
- ศูนย์มนุษยวิทยาสรินธร

2. ขั้นศึกษาข้อมูล

2.1 ผู้วิจัยทำการถอดเทปข้อมูล เช่น วิชาทัศน์และเทปบันทึกเสียง แล้วเรียบเรียงเป็นลายลักษณ์อักษร

2.2 นำข้อมูลจากเอกสารตำรา และข้อมูลทางภาคสนามมาประมวลเข้าด้วยกัน เปรียบเทียบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงที่สุด

2.3 นำข้อมูลที่เรียบเรียงแล้วมาตรวจสอบ และขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการแก้ไขปรับปรุง

2.4 เรียบเรียงข้อมูลที่แก้ไขแล้วให้สมบูรณ์

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากเอกสารตำราวิชาการและข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม มารวบรวมเข้าด้วยกัน แล้วทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังนี้

3.1 ศึกษาเครื่องดนตรีในหัวข้อต่อไปนี้

- ประวัติความเป็นมาของพราหมณ์
- ประวัติความเป็นมาของเครื่องดนตรีพราหมณ์
- การเข้ามาสู่ประเทศไทยของเครื่องดนตรีพราหมณ์
- เครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์ที่พบเห็นในประเทศไทยปัจจุบัน โดยแยกได้ดังนี้
  - วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีแต่ละชนิด
  - ระบบเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด
  - บทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด
  - สถานที่ผลิตและจำหน่ายเครื่องดนตรีแต่ละชนิด
  - การบรรเลงร่วมกันระหว่างเครื่องดนตรีแต่ละชนิด

3.2 ศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องในหัวข้อต่อไปนี้

- การประกอบพิธีกรรมสำหรับประชาชน อาทิ
  - พิธีบวงสรวง เปิดพระรูปบุคคลสำคัญและอนุสาวรีย์
  - พิธีวางศิลาฤกษ์
  - พิธีบวงสรวงเทพยดาประจำปีและวันครบรอบการสถาปนาหน่วยงานราชการ
  - พิธีทำขวัญวัน
  - พิธีทำขวัญเดือน โคนผมไฟ
  - พิธีตัดจุก

พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่

พิธีตั้งศาลพระภูมิ

- รูปสัญลักษณ์ของทางศาสนาพราหมณ์
- บทบาท และหน้าที่ของพราหมณ์ต่อสังคมไทย
- บทบาท และหน้าที่ของพราหมณ์ที่ เป็นผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรม
- บทบาท และหน้าที่ของผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ แต่เป็นผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรม
- การผสมผสานกันอย่างกลมกลืนระหว่างศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธในสังคมไทย

4. ขั้นสรุปและอภิปรายผล

4.1 นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณาวเคราะห์ข้อมูล

4.2 เรียบเรียงจัดทำบทสรุปผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

4.3 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาข้อมูลโดยการรวบรวมเนื้อหาจากเอกสาร และการลงศึกษาภาคสนามในพื้นที่ของเทวสถาน โบสถ์พราหมณ์บริเวณเสาชิงช้า ได้รับทราบข้อมูลต่างๆ ในเนื้อเรื่องต่อไปนี้

1. การศึกษาเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์

1.1 ประวัติความเป็นมาของพราหมณ์

ศาสนาพราหมณ์ เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 957 ปีก่อนพุทธกาล ถูกจัดอันดับให้เป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากเป็นอันดับที่ 3 ของโลกรองจากศาสนาคริสต์ และอิสลาม ตามประวัติศาสตร์ศาสนาพราหมณ์นี้ ถือว่าเริ่มขึ้นเป็นรูปเป็นร่างพร้อมๆกับการเดินทางเข้ามาของชาวอารยันที่เข้ามาสู่ชมพูทวีปหรืออินเดีย ต่อมาในสมัยหลังพุทธกาลจึงเปลี่ยนจากคำว่าพราหมณ์เป็นฮินดูแทน แต่ถึงอย่างไรศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูก็ยังถือว่าเป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลกที่ยังมีผู้นับถือมาจนถึงปัจจุบัน

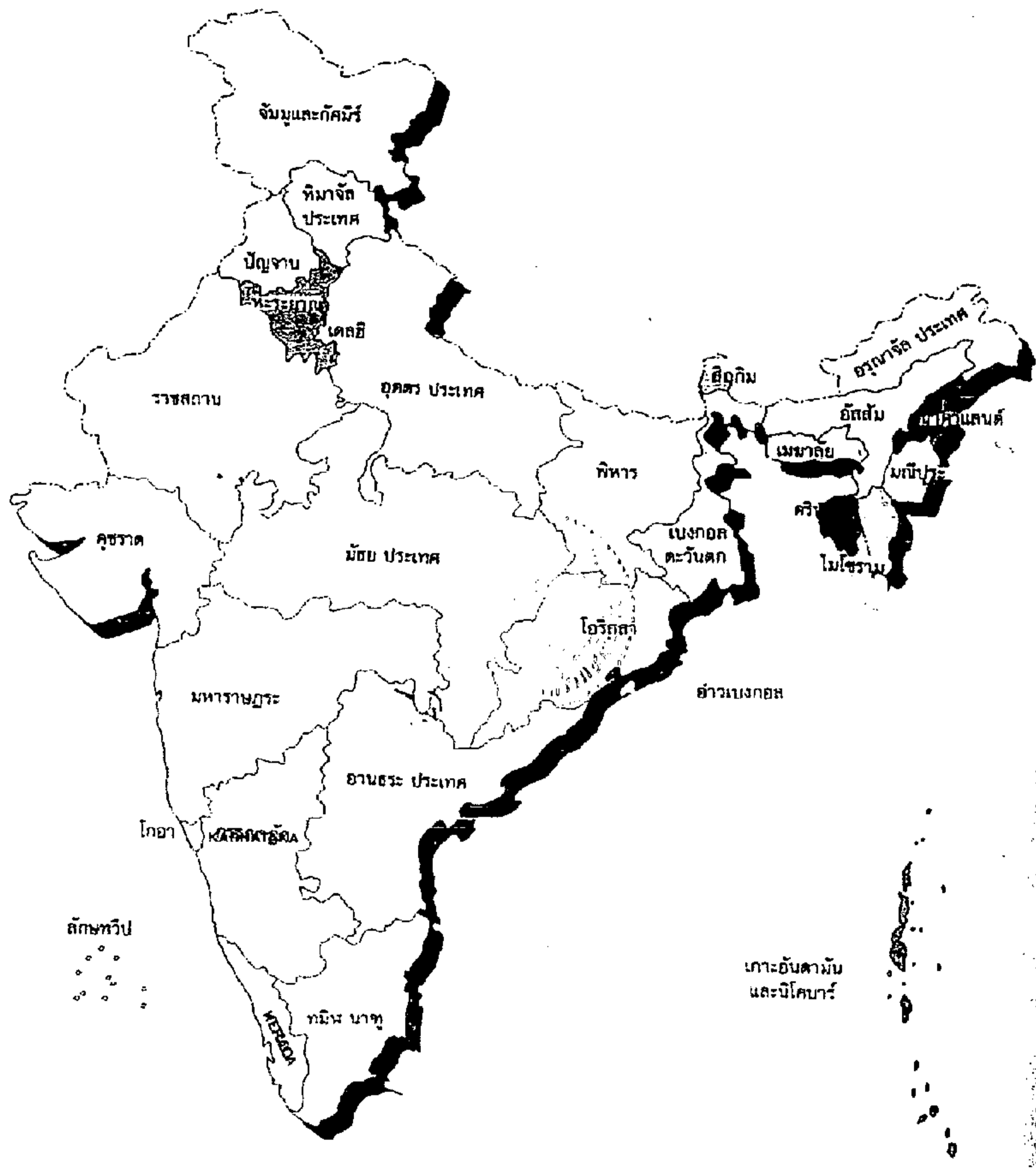
ในรายละเอียดเกี่ยวกับการเดินทางของชาวอารยันที่เข้ามาสู่ประเทศอินเดียและมาก่อนกำเนิดศาสนาพราหมณ์นั้น จากข้อมูลของหอเวทวิทยาคม ศูนย์รวมตำราของพราหมณ์ในประเทศไทยอธิบายไว้ว่า ชาวอารยันหรือที่มีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษว่า ชาว Indo European นั้น แต่เดิมมีภูมิลำเนาอยู่ใจกลางของทวีปเอเชีย ชาวอารยันในใจกลางทวีปเอเชียแบ่งออกเป็น 2 พวกใหญ่ ๆ พวกหนึ่งพากันอพยพไปทางตะวันตกกลายเป็นชาวยุโรป อีกพวกหนึ่งอพยพมาทางใต้และตะวันออกเฉียงใต้ กลายเป็นชาวอิหร่านตลอดจนชาวอินเดียตอนเหนือ ซึ่งชาวอารยันพวกที่ 2 นี้เองเป็นผู้ที่ก่อตั้งให้เกิดศาสนาพราหมณ์ขึ้นมา

ชาวอารยันพวกที่ 2 ดังกล่าวนั้นได้พากันตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่แคว้นปัญจาปเหนือแม่น้ำสินธุหรืออินดัส (Indus) ซึ่งเป็นแม่น้ำที่ตั้งต้นมาจากทิเบตและไหลลงใต้มาสู่แคว้นปัญจาป เป็นระยะทาง 1800 ไมล์ และนำความอุดมสมบูรณ์มาสู่แคว้นดังกล่าว ชาวอารยันที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณลุ่มน้ำสินธุจึงพากันเรียกตัวเองว่า ฮินดู ตามชื่อของแม่น้ำสินธุ จากคำว่าศาสนาพราหมณ์จึงเปลี่ยนเป็นคำว่า ศาสนาฮินดู (ฮินดู) ในเวลาต่อมาด้วย จนคนส่วนใหญ่นิยมที่จะเรียกศาสนานี้ทั้งสองชื่อ คือ “พราหมณ์ฮินดู”

1:60,000,000 (960ไมล์ = 1 นิ้วฟุต)

ภาพประกอบ 1 แผนที่ทวีปเอเชีย

1 : 60,000,000 (960 ไมล์ = 1 นิ้วฟุต)

ภาพประกอบ 2 แผนที่รัฐต่างๆ ในประเทศอินเดีย

ในสมัยโบราณ แรกเริ่มเดิมทีศาสนาพราหมณ์ฮินดูนี้เรียกกันว่า “ศาสนาธรรม” แปลว่า “ศาสนาสนาคน (๕)”

คำว่า “ศาสนา (๕)” นี้ หมายถึง “เป็นนิตย” คือไม่สิ้นสุด ไม่รู้จักตาย เรื่อยๆ เสมอๆ ฯลฯ นอกจากนั้นคำว่า สนาคน(๕) ยังแปลได้อีกอย่างหนึ่งในเมื่อแยกพยางค์ออกแล้ว คือ สนา แปลว่า ไม่รู้จักตาย หรือ เป็นนิตย กับ คน (๕) แปลว่า กาย เมื่อรวมกันเข้าแล้วแปลตามศัพท์ว่า กายอันไม่รู้จักตาย หรือหมายถึงพระวิษณุ เพราะฉะนั้นศาสนาธรรม นี้จึงเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า วิษณุธรรม คือ คำสั่งสอนของพระวิษณุเป็นเจ้านั่นเอง ต่อมาศาสนานี้ได้มีชื่อเรียกกันว่า “ไวทิกธรรม” คือ ธรรมที่ได้มาจากพระเวท ความจริงพระเวทก็คือ คำสั่งสอนของพระวิษณุเป็นเจ้านั่นเอง ขณะเดียวกันก็มีผู้เรียกชื่อศาสนาที่ว่า “อารยธรรม” หรือ “อารยธรรม” ซึ่งแปลว่า ธรรมอันดีงาม ก็ได้ ความเจริญด้วยขนบธรรมเนียมอันดีงามก็ได้ รวมความว่าเป็นหลักธรรมอันเจริญ อันดีงาม ทั้งสิ้น แต่ในที่สุดศาสนานี้ถูกคนส่วนใหญ่ที่นับถือเรียกว่า “พราหมณ์ธรรม” ซึ่งแปลว่า คำสั่งสอนของพราหมณ์ ในสมัยนั้นเมื่อประมาณ 500 ปี ก่อนพุทธกาลชววรรษพราหมณ์ กำลังครองความเป็นใหญ่มีอำนาจเต็มที่ ผู้ใดไม่เชื่อถือคำสั่งสอนของพราหมณ์ จัดว่ามีโทษหนัก ดังนี้จึงเห็นได้ว่าทั้งศาสนาธรรม ไวทิกธรรม อารยธรรม และพราหมณ์ธรรม ที่จริงแล้วก็คือ ธรรมะอันเดียวกันนั่นเอง เพียงแต่เรียกชื่อไปต่างๆกัน ตามยุคตามสมัย ถึงอย่างไร คำรับพระเวทก็ยังคงมีอยู่ แต่ทว่าอยู่ในกำมือของพวกพราหมณ์ โดยเฉพาะพวกพราหมณ์ผู้ที่มีหน้าที่ที่จะท่องบ่นสาธยาย และสั่งสอนตลอดจนประกอบพิธีต่างๆ ให้แก่ชนในวรรณะของตน

ครั้งต่อมา ศาสนานี้ได้มาเปลี่ยนมีชื่อเรียกกันใหม่อีกว่า “ฮินดูธรรม” ซึ่งเป็นการเรียกตามที่นักปรัชญาและนักประวัติศาสตร์เรียกกัน อันที่จริงคำว่า ฮินดู นี้ มีประวัติมาจากคำว่า สินธุ ซึ่งเริ่มเรียกกันมาได้ประมาณเมื่อ 700 ปีก่อน แล้วมากลายเสียง ส. เป็น ห. ไปตามภาษาท้องถิ่น เช่น อสุสม หรือ อัสม ก็มาออกเสียงเป็น อะหม หรือ อาหม เป็นต้น เพราะฉะนั้น สินธุ จึงมากลายเป็นฮินดู

ศาสนาพราหมณ์ฮินดู มีความเชื่อเรื่องของเทพเจ้าเป็นอย่างมาก ถ้านับจำนวนของเทพเจ้าต่างๆ ที่มีทั้งหมดคงนับไม่ถ้วนได้ เนื่องจากแต่ละลัทธิก็มีเทพเจ้าของตนที่แตกต่างกันออกไปอีก แต่จากข้อมูลภาคสนามที่ได้จากพราหมณ์ ณ เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ กรุงเทพมหานครนั้น พอจะสรุปความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน หรือความเชื่อของพราหมณ์โดยทั่วไป ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า “พระปรมาत्मันเป็นพระเจ้าสูงสุด” บางครั้งก็เรียกว่าพระตรีมูรติ มีอยู่ด้วยกัน 3 พระองค์ คือ พระพรหมา (พระพรหมชาดา) พระวิษณุ (นารายณ์) และพระศิวะ (อิศวร) ส่วนเทพเจ้าองค์อื่นๆ ที่รองลงมาจากพระตรีมูรติ เมื่อรวมแล้วทุกพระองค์ ในคัมภีร์ปุราณะของพราหมณ์ได้บัญญัติไว้ว่ามีเทวดาทั้งหมด 330,000,000(สามร้อยสามสิบล้าน) องค์ เพราะสิ่งของและธรรมชาติทุกอย่างมีเทวดาประจำด้วยทุกสิ่ง ในบ้านเรือนแต่ละส่วนของบ้าน มีองค์เทพประจำส่วนของบ้านและในธรรมชาติก็มีเทวดาประจำธรรมชาติต่างๆ เช่น เทพเจ้าแห่งน้ำ ก็คือ พระวรุณหรือพระพิรุณ

เทพเจ้าแห่งลมก็คือ พระวายุเทพหรือพระพายเทพ เทพเจ้าแห่งอัญมณีก็คือ พระกูปเทหรือพระ
 กูเวร เทพเจ้าแห่งวิชาก็คือ พระแม่สร้อยศรีเทพ เทพเจ้าแห่งปัญญาก็คือ พระพิณเนศวร เป็นต้น

พระคัมภีร์ของศาสนาพราหมณ์หรือพราหมณ์ฮินดู ก็คือ พระเวท นั่นเอง นามว่า พระเวท
 นี้ มีความหมายกว้างขวางมาก และไม่ยากแก่การทำความเข้าใจนัก ถ้าหากจะต้องการให้เข้าใจดีก็
 น่าจะต้องศึกษา “ขุทสาตร์” หรือ ศาสตร์ 6 แขนง ซึ่งอาจเรียกได้ง่ายๆ ว่า วิชา 6 ประการ
 (บางทีก็เรียกว่า เวทศาสตร์ คือ ความรู้อันเกี่ยวกับส่วนต่างๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นพระเวท
 ทั้ง 6 ประการ) คือ

1. ศึกษาศาสตร์ สอนการอ่านทำนองของพระเวท ว่าจะอ่านได้อย่างไรบ้าง
2. กัลปศาสตร์ สอนไว้ว่าพระเวทหรือคำแต่ละคำของพระเวทและมนตร์ต่าง ๆ
 นั้นจะมีวิธีนำไปใช้ที่ไหน และอย่างไร
3. ไวยากรณ์ศาสตร์ สอนว่าคำแต่ละคำของพระเวท พระมนตร์ อุบัติขึ้นมาอย่างไร
 และออกเสียงอย่างไร
4. นิรุกติศาสตร์ สอนเรื่องคำพูด หรือภาษา ความเข้าใจภาษาและการรู้จักใช้
 ถ้อยคำให้ผู้อื่นเข้าใจ การศึกษาถึงที่มาของคำทั้งในด้านคุณยา
 รศัพท์ และบรรยายศัพท์ ว่าแต่ละคำมีอะไรมาประกอบกัน
 เข้าบ้าง
5. ฉันทศาสตร์ หรือกาพย์ศาสตร์ สอนว่ามนตร์แต่ละมนตร์ของพระเวทอ่าน
 ทำนองอย่างไร และมีวิธีการประพันธ์แต่ละกาพย์แต่ละฉันท
 อย่างไรบ้าง
6. โหฤติศาสตร์ หรือนักยตร์ศาสตร์ หรือโหราศาสตร์ เรียกให้ง่ายเข้าก็ได้ว่า
 คาราศาสตร์ สอนถึงคติทางโคจรของดวงดาวทั้งหลาย (จะ
 สังเกตได้ว่าในสมัยโบราณนั้นแม้ว่านาฬิกาจะยังไม่มีแต่นัก
 คาราศาสตร์ก็สามารถจะบอกเวลาที่ถูกต้องได้) ทั้งนี้รวมถึงนัก
 วิชาอัญมณีสถา

นิกายใหญ่ๆ ในศาสนาพราหมณ์ฮินดู มี 4 นิกายด้วยกัน คือ

- (1) นิกายไศวะ ถือพระศิวะเป็นใหญ่และนับถือพระนารายณ์ พระพรหมา และเทพ
 อื่นๆ ด้วย
- (2) นิกายไวษณพ ถือพระนารายณ์เป็นใหญ่และนับถือพระศิวะ พระพรหมาและเทพดา
 อื่นๆ ด้วย

(3) นิกายศากุต ถือว่าพระแม่อาทิสักดิ์หรือพระแม่ปราศักดิ์เป็นใหญ่ องค์เทวีทั้งปวงเป็นปางของพระแม่อาทิสักดิ์หรือพระแม่ปราศักดิ์นั่นเอง และนับถือพระพรหมา พระนารายณ์ พระศิวะ และองค์เทพอื่นๆ ด้วย

(4) นิกายสมารุต ถือห้าองค์ด้วยกันคือ พระพิฆเนศวร พระแม่กวานีคือพระแม่อาทิสักดิ์ พระพรหมา พระนารายณ์ พระศิวะ ไม่มีองค์ใหญ่กว่าโดยเฉพาะ

ทั้ง 4 นิกายนี้ถือว่าพระปรมาत्मันไม่มีรูป ไม่มีตน เป็นพระเจ้าสูงสุด และพลังของพระปรมาत्मัน คือ พระแม่อาทิสักดิ์ บางตำราก็เรียกชื่อพระปรมาत्मันว่า อาทิปุรุช และประระพรหมด้วย

เครื่องดนตรีของศาสนาพราหมณ์

ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาหนึ่งที่บัญญัติถึงเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ประจำศาสนาตัวเองเอาไว้ ซึ่งเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวล้วนเกี่ยวข้องกับองค์เทพเจ้าสูงสุดที่ตนนับถือ ซึ่งเครื่องดนตรีที่ระบุไว้ชัดเจนในประวัติของเทพเจ้าพราหมณ์นั้น คือ บัณเฑาะว์ และสังข์ โดยที่จะนำเครื่องดนตรีทั้ง 2 ชนิดมาประกอบพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ของตน กล่าวคือพราหมณ์จะต้องไถวบัณเฑาะว์และเป่าสังข์ในวันสำคัญทางศาสนา ที่เรียกว่า วันสำคัญ 36 อันดับ โดยเริ่มจากวันสำคัญอันดับที่ 1-36 ดังนี้

วันสำคัญอันดับที่ 1

วันสำคัญในศาสนาพราหมณ์ฮินดู เริ่มต้นศักราชใหม่ตามปฏิทินโหราศาสตร์ ตรงกับขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5

ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 ถึง ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 5 เรียกว่า นวราตรี ชาวพราหมณ์ฮินดูทำการบูชาเจ้าแม่อุมา ซึ่งมี 9 ปางด้วยกัน แต่ละราตรีทำการบูชาแต่ละปาง ดังนี้

1. ไศลปุตริ เป็นปางแรก ปางนี้พระแม่เจ้าอุมาเป็นบุตรของภูเขา คือ เป็นธิดาของหิมพาน ซึ่งเป็นราชาแห่งภูเขาทั้งหลาย
2. พรหมจารีณี เป็นปางที่สอง ปางนี้พระแม่เจ้าอุมาเป็นปางที่เกิดขึ้นเอง ไม่มีพ่อแม่ ปางนี้ไม่ยอมแต่งงานกับใคร อยู่เป็นโสดตลอดกาล
3. จันทร ฆัณฎา เป็นปางที่สาม ปางนี้พระแม่เจ้าอุมาปราบอสูรด้วยเสียงระฆัง
4. กูชามาณฑา เป็นปางที่สี่ หรือเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า ปางทุรคา ปางนี้พระแม่เจ้าอุมาเป็นปางปราบอสูรด้วยอาวุธ ทั้ง 4 กร
5. ฆกันทมามาตา เป็นปางที่ห้า ปางนี้พระแม่เจ้าอุมาเลี้ยงพระคันธกุมาร ซึ่งเป็นโอรสพระศิวะกับอุมาเทวี หรือ ปารวดี ซึ่งจะไปปราบอสูรต่อไป
6. กาศยายนี เป็นปางที่หก ปางนี้พระแม่เจ้าอุมาเป็นปางเทวีของปีศาจ โดยใช้พวกภูติผีปีศาจเป็นพลพรรคไปปราบอสูร
7. กาลราตรี หรือ กาลี เป็นปางที่เจ็ด ปางนี้พระแม่เจ้าอุมาเสวยเลือดของอสูร

8. มหาเคารี เป็นปางที่แปด ปางนี้พระแม่เจ้าอุมาผู้ทรงเป็นเจ้าแม่แห่งธัญชาติ จึงเรียกชื่อว่า อन्नปรณา หมายถึง เจ้าแม่ที่ทำให้ธัญชาติสมบูรณ์

9. สิทธิศาสตร์ เป็นปางที่เก้า ปางนี้เป็นปางที่เจ้าแม่อุมากลับเป็นเจ้าแม่แห่งความสำเร็จทุกอย่าง

เมื่อทำการบูชา 9 วัน 9 ปาง เสร็จแล้ว ก็ทำการบูชาไฟ และเชิญกุมารี 9 คน แทนปางทั้ง 9 (เด็กผู้หญิงมีอายุไม่เกิน 10 ขวบ ตามลำดับ ดังนี้ ปางแรกเด็กผู้หญิงมีอายุ 2 ขวบ ปางที่สองเด็กมีอายุ 3 ขวบ อย่างนี้จนถึงปางที่ 9) เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ประชาชนทั้งหลายก็ถวายสิ่งของแก่เด็กทั้ง 9 คน ประชาชนผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ฮินดู เชื่อกันว่า เมื่อทำพิธีนี้เสร็จแล้ว จะได้รับความศักดิ์สิทธิ์ทั้งกายและใจ

วันสำคัญอันดับที่ 2

ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 6 เรียกชื่อว่า อกษัยตรีศิยา การทำบุญกันในวันนี้ เชื่อกันว่าบุญที่ทำในวันนี้นั้น จะทรงอยู่ชั่ววันรันคร และในวันนี้ ปางที่ 5 ของพระวิษณุ ชื่อ ปรศุรามจะมาปรากฏ

วันสำคัญอันดับที่ 3

ขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 เรียกว่า นรสิงหจตุรทศิ เป็นวันปรากฏของพระวิษณุปางที่ 3 ชื่อ นรสิงห์ การประกอบพิธีเพื่อบูชาพระวิษณุเจ้าในวันนี้ เพื่อพิชิตศัตรู

วันสำคัญอันดับที่ 4

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เรียกชื่อว่า ไวศากิจปูรณิมา เป็นวันศูนย์กลางของสงกรานต์ วันนี้ทางศาสนาพราหมณ์ฮินดูถือว่าสำคัญมาก เพราะตามสุริยคตินั้นถือว่าเป็นวันเพ็ญแรกของปี ประชาชนทำพิธีบูชาไฟและทำบุญตามประเพณีของตระกูลแต่ละตระกูล วันนี้เป็นวันที่พระพุทธรูปเจ้าได้เสด็จลงมาสู่โลก ซึ่งเป็นปางที่ 9 ของพระวิษณุ วันนี้เป็นวันตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพานด้วย ตั้งแต่นั้นมาวันนี้ถือว่าเป็นวันสำคัญอันยิ่งใหญ่ และถือว่าเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ด้วย ในวันนี้ถ้าที่แห่งใดมีพระพุทธรูปอยู่ จะต้องจัดการแห่พระพุทธรูปนั้น

วันสำคัญอันดับที่ 5

วันนี้เป็นวันตรงกับวันที่ 13 เมษายน ทุกปี ฉะนั้น จึงเรียกกันว่า เมษสงกรานต์ หรือ สดุดาสงกรานต์ จัดทำการบูชาพระวิษณุ และจัดการทำบุญด้วยขนมและน้ำ เพื่อเป็นการบำบัดทุกข์แก่คนอื่นด้วยของกินและน้ำ บางรัฐในประเทศอินเดีย ถือว่าวันนี้เป็นปีใหม่ด้วย เช่น รัฐปัญจาป เป็นต้น เพราะในปีฉาบเดือนนี้เป็นเดือนที่เก็บข้าวสาลีเสร็จ เมื่อการเก็บเกี่ยวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ฉลองปีใหม่เลย

วันสำคัญอันดับที่ 6

ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 7 วันนี้เป็นวันแรกที่น้ำจากพรหมโลกไหลลงมาสู่โลกนี้ ที่ต้นของแม่น้ำคงคา คือ น้ำจากพระเศียรของพระศิวะไหลลงสู่ภูเขาคิมาลัย จากภูเขาคิมาลัยจึงไหลลงสู่แม่น้ำตั้งแต่นั้นแม่น้ำสายนี้จึงเรียกว่าแม่น้ำคงคา ถือกันว่าเป็นวันที่แม่น้ำคงคาเกิดขึ้นในโลก จึงขนาน

นามว่า คงคาทศมี หรือ คังคาทศหระ ชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แม่น้ำคงคา จะจัดเล่นกีฬาในน้ำกัน เช่น การแข่งเรือ ว่ายน้ำ และอื่นๆ

วันสำคัญอันดับที่ 7

ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 7 เรียกกันว่า นิรชลาเอกทศิ วันบูชาพระวิษณุเจ้าโดยการอดอาหารเป็นเวลา 14 ชั่วโมง น้ำก็ดื่มไม่ได้ คือ ไม่ดื่มน้ำและงดรับประทานสิ่งของใดๆ ทั้งสิ้น

วันสำคัญอันดับที่ 8

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 เรียกว่า ชเซษฐิปูร์ณิมา วันเริ่มจตุรมาส คือ วันเริ่มต้นแห่งการเข้าพรรษา เป็นเวลา 4 เดือน ผู้เป็นสันยาสีจะต้องอยู่ประจำที่เป็นเวลา 4 เดือน เหตุที่งดเดินทาง 4 เดือน เพราะเป็นฤดูฝนไปมาไม่สะดวก ในฤดูนี้มีแมลงต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย กลัวจะเดินเหยียบย่ำสัตว์ให้ตาย จะเป็นบาปคิดตัว

วันสำคัญอันดับที่ 9

ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 8 เรียกว่า วันรถยาตรา นำเอารูปปฏิมาของพระวิษณุเจ้าขึ้นรถแห่ภายในเขตหมู่บ้าน เพื่อให้คนบูชา ถือกันว่าผู้ที่มีโอกาสได้บูชาพระรูปนั้นแล้ว จะมีความสุขความเจริญ และพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

วันสำคัญอันดับที่ 10

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เรียกว่า คุรุปูร์ณิมา หรือ วยาตปูร์ณิมา เป็นวันบูชาครูบาอาจารย์ในวันนี้ มหาฤาษีวยาส ได้รับความสำเร็จในการแต่งตำราต่างๆ วันเริ่มต้นเขียนตำรา และวันเขียนตำราจบ และวันเริ่มสอนแก่ศิษยานุศิษย์ก็เป็นวันเดียวกันนี้ ต่อมาพระพุทธเจ้าก็ทรงเลือกวันเดียวกันนี้ สอนธรรมจักรกัปปวัตตสูตร แก่พระปัญจวัคคีย์ ตั้งแต่นั้นความสำคัญของวันนี้ก็ยิ่งมีความสำคัญยิ่งขึ้นอีก

วันสำคัญอันดับที่ 11

ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 9 เรียกกันว่า นาคปัลลึงมี ในวันนี้อาจารย์พรหมณ์ฮินดูทำการบูชาพญานาคเอาน้ำนมให้ดูและพญานาคกิน ประชาชนถือกันว่า ถ้าภูคินน้ำนมของผู้ใด จะไม่ทำอันตรายใดๆ แก่ครอบครัวนั้นตลอดระยะเวลา 1 ปี วันเดียวกันนี้ได้จัดการแสดงศิลปะทางกาย และทางอาวุธ เช่น เล่นมวยปล้ำ ฟันดาบ เป็นต้น

วันสำคัญอันดับที่ 12

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 9 เรียกว่า สราวณีปูร์ณิมา เป็นวันสำคัญ โดยเฉพาะสำหรับวรรณะพรหมณ์ แต่ก็มี ความสำคัญแก่วรรณะอื่นๆ ด้วย พวกพรหมณ์จะพากันไปสู่น้ำสายต่างๆ ตั้งแต่เช้า ทำพิธีทางพระเวทจนกระทั่งถึงตอนบ่าย ต้องอยู่ในน้ำตลอดระยะเวลาที่อ่านคัมภีร์พระเวท โดยการกล่าวอุทิศบุญกุศลที่ทำนั้นให้บรรพบุรุษทุกๆ คน ในตระกูลของตน คือ ทำการบูชาพระฤาษีที่ล่วงลับไปแล้ว เรียกว่า ฤาษีบูชา ทำการบูชาบรรพบุรุษในตระกูลนั้น เรียกว่า ปิตฤบูชา และทำการบูชาเทพต่างๆ เรียกว่า เทวบูชา

ตอนเย็นจะมีศิษยานุศิษย์มาหาสมณพราหมณาจารย์ พรหมณาจารย์ก็ผูกค้ายสายสิญจน์ที่ข้อมือให้แก่ศิษย์ และศิษย์ถือว่าเป็นมงคลตลอดปี ตามประเพณีใหม่ พี่สาวและน้องสาวผูกค้ายให้แก่พี่ชายและน้องชายด้วย เพื่อความเป็นมงคลของครอบครัว พราหมณ์ที่เข้าทำพิธีในวันนี้ ล้วนแต่ได้ผ่านยัญโศปวัตตทั้งนั้น

วันสำคัญอันดับที่ 13

แรม 4 ค่ำ เดือน 9 เรียกว่า คณศจตุรติ วันนี้เป็นวันบูชาพระคณศ ผู้บูชาต้องอดอาหารตลอดวัน จนกว่าจะทำพิธีเสร็จแล้ว และไหว้พระจันทร์ที่ปรากฏขึ้นแล้ว จึงจะรับประทานอาหารได้

วันสำคัญอันดับที่ 14

แรม 6 ค่ำ เดือน 9 เรียกว่า หลษษฐี เป็นวันบูชาพระสุริยเทพ และพี่ชายของพระกฤษณะ ชื่อว่า พลเทพ ซึ่งเป็นอวตารของพญานาค

วันสำคัญอันดับที่ 15

แรม 8 ค่ำ เดือน 9 เรียกว่า ศรีกฤษณะชนมาอัฐมี เป็นวันที่พระกฤษณะมาปรากฏพระองค์ วันนี้ เป็นการฉลองวันอุบัติขึ้นของพระกฤษณะอย่างมโหฬาร ผู้ที่เคร่งครัดในศาสนา ย่อมอดอาหารตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงคืน เมื่อบูชาพระกฤษณะเสร็จในเวลาเที่ยงคืนแล้วจึงมารับประทานอาหาร

วันสำคัญอันดับที่ 16

แรม 15 ค่ำ เดือน 8 เรียกว่า กุโศตปาณีนีอมาวสยา พราหมณาจารย์ และศิษยานุศิษย์ที่ กำลังเรียนพระเวทอยู่ ไปเก็บหญ้าคาเพื่อนำมาใช้ในพิธีต่างๆ ตามปกติหญ้าคาที่นำมาใช้ในพิธีทุกวันที่ไปนำมาในวันอื่นนั้น ใช้ได้เพียง 24 ชั่วโมง แต่หญ้าคาที่เก็บมาใช้ในวันนี้ใช้ได้ตลอดปี ก่อนจะเก็บและกำลังเก็บหญ้าคาต้องอ่านคาถาพระเวท

วันสำคัญอันดับที่ 17

ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า หรดาลิกาตฤติยา เป็นวันสำคัญของพระแม่เจ้าอุมาและพระศิวะ ตอนที่พระแม่อุมายังเป็นพรหมจารีณิกุมารีอยู่นั้น พระนางทรงบำเพ็ญตบะวิงวอนให้พระศิวะแต่งงานกับพระองค์ พระศิวะได้เสด็จมาให้ปรากฏต่อพระพักตร์ของพระนาง พร้อมกับให้สัตถ์สัญญาว่า จะแต่งงานกับพระนาง และให้พรว่า สตรีใดบำเพ็ญตบะในวันนี้ จะได้สามีที่ดี และที่มีสามีแล้วก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

วันสำคัญอันดับที่ 18

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า มหาลัษฏปรณิมา ตั้งแต่วันนี้ไปจนถึงแรม 15 ค่ำ เดือนเดียวกัน ในระยะเวลา 16 วัน ผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ฮินดูจะจัดทำพิธีบูชาสักการะดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการเชิญพราหมณ์หรือสันยาสีมาฉันอาหารที่บ้านทั้งนี้ เพื่อเป็นการทำบุญให้แก่ผู้ตาย การทำบุญนี้ จะต้องกำหนดวันให้ตรงกับคติที่ตายของบรรพบุรุษ เช่น บรรพบุรุษ

ตาย 3 ค่ำ เดือน 7 ผู้ทำบุญก็เลือกเอาเฉพาะเลข 3 ในระหว่าง 16 วัน ดังกล่าวแล้ว ซึ่งตรงกับวัน ศารท หรือ ปีตฤกษ์

วันสำคัญอันดับที่ 19

ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ถึง 9 ค่ำ ในเดือนเดียวกัน เป็นเวลา 9 วัน เรียกว่า นวราตรี โดยจัด เป็นพิธีบูชาติดต่อกันไปเป็นเวลา 9 วัน (รายละเอียดมีอธิบายอย่างเดียวกันกับวันสำคัญอันดับ แรก)

วันสำคัญอันดับที่ 20

ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 11 เรียกว่า วิชยาทศมิ คือ ทำพิธีบูชาพระอุมาเทวีนั่นเอง โดยอ่านออก พระนามว่า วิชยาเทวี วันนี้เป็นวันที่ได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดของพระอุมา ในการปราบอสูร ชื่อ มหิษาสูระได้สำเร็จ ใครบูชาพระองค์ในวันนี้จะได้ชัยชนะตลอดปี วันนี้ถือว่าเป็นวันสำคัญ ของวรรณกะษัตริย์ อาวุธทุกประเภทที่มีอยู่ในบ้านนั้น จะต้องนำออกมาให้พราหมณ์เจิมเพื่อ ความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน

วันสำคัญอันดับที่ 21

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เรียกว่า สรทปุรณิมา หรือ สารนีย ในเวลากลางคืนผู้นับถือศาสนา พราหมณ์ฮินดูได้ทำพิธีบูชาพระวิษณุเจ้า สิ่งของที่นำมาบูชาแก่พระวิษณุเจ้าในวันนั้น จะเป็น ประเภทอาหาร หรืออื่นใดก็ตาม จะต้องเป็นสีขาวล้วน เพราะท้องฟ้าแจ่มใส ในการภาวนาใน วันนั้นก็ให้ภาวนาในใจว่าวันนี้เป็นวันปราศจากเมฆหมอก ขอให้จิตใจของเราจงแจ่มใสปราศจาก โลกะ โทสะ โมหะเถิด วันนี้เป็นวันบรรจบครบจตุรมาส ตรงกับวันออกพรรษาของไทย วันนั้น บรรดาพราหมณ์, พรหมจารี และสันยาสี ออกเดินจาริกตั้งสอนประชาชน

วันสำคัญอันดับที่ 22

แรม 13 ค่ำ เดือน 11 เรียกว่า อันเตรส วันนี้พวกนับถือศาสนาพราหมณ์ฮินดูได้ทำพิธี บูชาพระมหาลักษมี พระคณิศ และพระกุเวร (ผู้เป็นเทวีผู้พิทักษ์ของปวงเทพ และเป็นปางหนึ่งของ พระศิวะ) พระแม่สวัสตี (พระแม่แห่งวิชาการ) และพระอินทร์ เมื่อผู้ทำพิธีกรรมได้ทำการบูชา เสร็จแล้ว ก็ต้องไปซื้อภาชนะ หรือเครื่องอาภรณ์ใหม่ๆ เชื่อกันว่าการซื้อสิ่งของในวันนั้นเป็นสิริ มงคล

วันสำคัญอันดับที่ 23

แรม 14 ค่ำ เดือน 11 เรียกว่า นรกจตุรทลี วันนี้ในเวลากลางวันพวกพราหมณ์ฮินดูได้ทำ พิธีบูชาพระยายม ด้วยเครื่องบูชาสักการะ ในเวลากลางคืน ได้จุดประทีปถวายแก่พระยายมเชื่ อกันว่า เมื่อบูชาพระยายมและได้ถวายประทีปแก่พระองค์แล้ว ตายไปจะไม่ไปสู่ นรกหากทำกรรม อย่างหนักหนีนรกไม่พ้น ผู้ตายจะเดินทางไปในนรกโดยมีประทีปนำทางให้สว่าง ในวันนี้ถือกันว่ เป็นวันเกิดของพระหนุมานด้วย พระหนุมานก็เป็นปางหนึ่งของพระศิวะ วันนี้ก็ได้ทำการ

บูชาพระหนุมานด้วย การบูชาพระหนุมานนี้ผู้บูชามักจะไปที่โบสถ์อันเป็นที่สถิตของหนุมาน แต่ส่วนการบูชาพระยายมทำกันที่บ้านของคน

วันสำคัญอันดับที่ 24

แรม 15 ค่ำ เดือน 11 เรียกว่า ทิปมาสิกา หรือ ทิปาวลี หรือ ทิวาลี วันนี้ ชาวฮินดูจะทำการบูชาเทพเจ้าทั้ง 5 เทพ เหมือนกันกับที่กล่าวไว้ในวันสำคัญอันดับที่ 22 และถือว่าวันนี้เป็นวันสำคัญของพระแม่เจ้ามหาลักษมี การบูชานั้นจัดทำกันในตอนเย็น ต่างก็จุดประทีปโคมไฟไว้ในบ้านตลอดคืน เพื่อเป็นการต้อนรับพระแม่เจ้ามหาลักษมี เชื่อกันว่า เมื่อบูชาพระแม่เจ้ามหาลักษมีแล้ว จะได้รับทรัพย์เงินทองต่างๆ เชื้อโรคต่างๆ จะถูกทำลายด้วยดวงประทีป เพราะเป็นเดือนที่ไม่มีแมลง วันนี้เป็นวันสำคัญของวรรณะแพศย์

วันสำคัญอันดับที่ 25

ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 12 เรียกว่า อันนุกูละ ในวันที่ผู้ทำพิธีจะต้องนำอาหาร 56 อย่างไปถวายเทพเจ้าในเทวาลัยทุกแห่ง

วันสำคัญอันดับที่ 26

ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 12 เรียกว่า ยมทวิตียา หรือ ภารตทวิตียา วันนี้พี่ชายหรือน้องชายต้องไปรับประทานอาหารที่บ้านพี่สาวหรือน้องสาว ผู้ชายต้องนำของขวัญไปให้พี่สาวหรือน้องสาวของตน และรับประทานอาหารด้วย เสร็จแล้วพี่สาวหรือน้องสาวก็เจิมที่หน้าให้พี่ชายหรือน้องชาย เพื่อเป็นสิริมงคล

เรื่องเล่ากันว่า วันหนึ่งพระยายมไปบ้านน้องสาวของตน น้องสาวยินดีมากเชิญรับประทานอาหาร เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วมีความพอใจมาก เอาธัญพืชใหม่ๆ มุกคดลองคอบให้น้องสาว น้องสาวก็เจิมหน้าให้แก่พี่ชาย พระยายม ก็อวยพรให้แก่คนทั้งหลายว่า ถ้าพี่ชายน้องชายไปรับประทานอาหารที่บ้านพี่สาวและน้องสาว พร้อมทั้งได้มอบของขวัญให้พี่สาวหรือน้องสาวของเขาด้วย ทุกคนจะมีความสุขตลอดปี

วันสำคัญอันดับที่ 27

ขึ้น 12 ค่ำ เดือน 12 เรียกว่า วามนทวาทสี วันนี้เป็นวันประสูติของพระวามนะ ซึ่งเป็นปางที่ 5 ของพระนารายณ์ ชาวพราหมณ์ฮินดูได้ทำการบูชาถวายพระวามนะหรือ พระวิษณุเจ้า ผลที่ได้แก่ผู้ทำการบูชาก็คือ ทำให้เป็นผู้มีสติปัญญารุ่งเรือง

วันสำคัญอันดับที่ 28

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เรียกว่า ไวกุณฐจตุรทสี วันนี้เป็นวันทำการบูชาพระวิษณุเจ้า ผู้ทำการบูชาแล้ว หากตายไปจะเกิดในโลกไวกุณฐะ อันเป็นที่สถิตของพระวิษณุ ในวันนี้ยังได้มีการบูชาพระวิษณุและพระศิวะสลับกันไป ตามปกติคนจะบูชาพระวิษณุเจ้าด้วยใบกะเพราแดง และถวายบูชาพระศิวะด้วยใบมะตูม แต่วันนี้การถวายจะตรงกันข้าม การบูชาพระวิษณุในวันนี้ย่อมได้ผลในทางจิตใจ ส่วนการบูชาพระศิวะในวันนี้จะได้ผลในทางวัตถุ

วันสำคัญอันดับที่ 29

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เรียกว่า สารทียปฐมาที่สองหรือการตักิฐปฐมา วันนี้เป็นการจัดการบูชาถวายพระวิษณุ และถวายประทีปแก่เทพเจ้าทั้งหลายในเทวาลัยต่างๆ บนท้องฟ้า และในน้ำ ถือกันว่า เมื่อถวายประทีปไปแล้วจะได้รับแสงสว่างในชีวิต ดวงประทีปจะนำวิญญาณของผู้ถวายเมื่อตายไปสู่สุคติ

วันสำคัญอันดับที่ 30

ขึ้น 6 ค่ำ เดือนยี่ (5นาฬิกา) ถึง แรม 6 ค่ำ เดือนยี่ (เช้าตรู่) เป็นระยะเวลา 16 วัน 15 ค่ำ เรียกว่า พระราชพิธีตรียัมพวาย-ศรีปวาย เป็นพิธีถวายของสักการะเทพเจ้าที่ทรงประทานความอุดมสมบูรณ์แก่ประเทศและประชาชน แล้วขอให้ประเทศชาติมีความมั่นคง โดยพิธีโล้ชิงช้าเป็นตำนาน บูชาพระอิศวร

วันสำคัญอันดับที่ 31

ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 3 เรียกว่า วสันตปีญจมี วันนี้ชาวพราหมณ์ฮินดูจะทำการบูชาพระแม่เจ้าสร้อยศรีสมุทรลักษณ เพื่อให้ผู้บูชามีสติปัญญาดีขึ้น และวันนี้ก็ได้ทำการบูชาพระกามเทพด้วยเพื่อป้องกันมิให้จิตตกไปสู่อารมณ์ฝ่ายต่ำ และวันเดียวกันนี้ก็ได้บูชาพระวิษณุเจ้าด้วย เดือน 3 นี้ถือกันว่าเป็นเดือนทำบุญตลอด ประชาชนจะพากันไปสู่แม่น้ำทุกสายเพื่ออาบน้ำล้างบาป บางคนไปพักอยู่ใกล้แม่น้ำตลอดทั้งเดือน

วันสำคัญอันดับที่ 32

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เรียกว่า มาฆีปุรณิมา ผู้นับถือเทพเจ้าองค์ใดก็จะบูชาเทพเจ้าองค์นั้น ถือว่าวันนี้เป็นวันสำคัญมากในด้านการบูชาการกุศล (คือกุศลผลบุญที่บังเกิดขึ้นเนื่องจากการบูชา) วันนี้เป็นวันที่พระอรหันต์จีณาสพจำนวน 1,250 รูป ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมิได้นัดหมาย พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์

วันสำคัญอันดับที่ 33

วันที่ 14 มกราคม ของทุกปี ถือว่าเป็นวันสงกรานต์เรียกว่า วันมาฆสงกรานต์ ชาวพราหมณ์ฮินดูนำเอาข้าวกับถั่วปนกันถวายเทพเจ้า พราหมณ์ และสันยาสี วันนี้เป็นวันทำบุญกันเป็นการใหญ่หรือเรียกวันนี้ว่า จิจรี

วันสำคัญอันดับที่ 34

แรม 14 ค่ำ เดือน 3 เรียกว่า ศิวราตรี วันนี้ชาวพราหมณ์ฮินดูจะบูชาพระศิวะตลอด 24 ชั่วโมง ผู้นับถือเคร่งครัดอดอาหารและอดนอนตลอด 24 ชั่วโมง วันนี้เป็นวันปรากฏของพระศิวะ และวันแต่งงานของพระศิวะ เชื่อกันว่าบูชาพระศิวะแล้ว จะได้คู่ชีวิตที่ดีและมีความสุขความเจริญ

วันสำคัญอันดับที่ 35

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 เรียกว่า โทสิปฺรณิมา วันนี้เป็นวันที่ชาวฮินดูนำเอาของสกปรกออกจากบ้านไปรวมไว้ในที่ใดที่หนึ่ง แล้วเผา ในขณะที่เผานั้น ชาวบ้านจะร้องเพลงประเภทลูกทุ่ง ที่เรียกว่า เพลงโหล

วันสำคัญอันดับที่ 36

แรม 1 ค่ำ เดือน 4 เรียกว่า โหล หรือ โหลา หรือ ผควา มีการฉลองโหล มีเล่นสกีต่างๆ เช่นเดียวกับวันสงกรานต์ที่ไทยเราเล่นสาดน้ำกัน เชื่อกันว่า ด้วยการเล่นสกีสาดกันนั้นเชื้อโรคต่างๆ หมดสิ้นไป คนส่วนมากถือกันว่าเป็นวันตรุษอินเดีย วันนี้เป็นวันสำคัญของพวกเขากรรมกรหรือพวกวรรณะศูทร แต่ผู้คนที่ร่วมสนุกสนานกันทุกวรรณะ

ทางปฏิทินโหราศาสตร์ วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 เป็นวันแรกของปี และวันแรม 15 ค่ำ เดือน 4 เป็นวันสิ้นปี

แรมหรือขึ้น 8 ค่ำ แรมหรือขึ้น 11 ค่ำ แรมหรือขึ้น 15 ค่ำ ถือว่าเป็นวันพระของศาสนาพราหมณ์ฮินดู โรงเรียน สถานศึกษา วิทยาลัย มหาวิทยาลัยที่สอนคัมภีร์พระเวทต้องหยุดวันพระเดือนละ 6 วัน

ในการประกอบพิธีสำคัญทั้ง 36 อันดับดังกล่าวมาทั้งหมดแล้วนั้นพราหมณ์ทั้งในประเทศอินเดียและประเทศอื่นๆก็ต้องบรรเลงเครื่องดนตรี 2 ชนิด ได้แก่ สังข์ และบัณเฑาะว์ทุกครั้งไป เพื่อเป็นการแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์และสมบูรณ์แบบในการกระทำพิธีกรรมทุกพิธีที่กล่าวมา

1.2 ประวัติความเป็นมาเครื่องดนตรีพราหมณ์

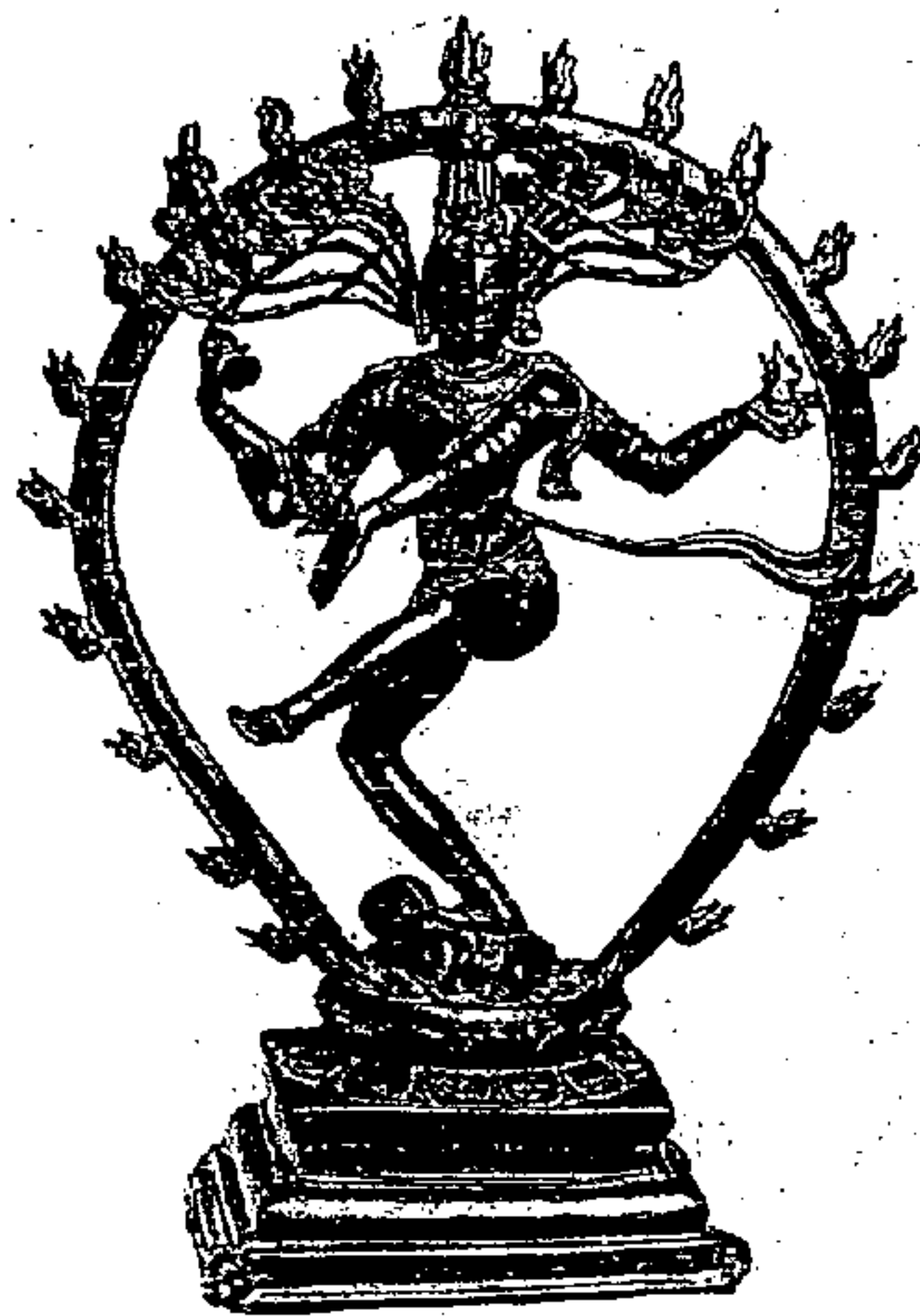
1) บัณเฑาะว์

คำว่า “บัณเฑาะว์” มาจากคำบาลีว่า “ปณวะ” คนอินเดียส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า กลอง “ทมรุ” (ทะ-มะ-รุ) เป็นลักษณะของกลองสองหน้าใบเล็ก คอคตรงกลาง มีลูกตุ้มที่นิยมทำด้วยงาช้างร้อยเชือกและปลายอีกข้างหนึ่งก็ผูกไว้บนแกนไม้ เอาไว้สำหรับแกว่งเพื่อให้ลูกตุ้มไปกระทบกับหนังกลองทั้งสองข้าง จากการสัมภาษณ์พระราชครูวามเทพมุนีและพราหมณ์ท่านอื่นๆ ในเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ ได้ความว่า หน้าหน้ากลองที่มีลักษณะเป็นวงกลมทั้ง 2 ข้างของบัณเฑาะว์นั้นเปรียบเหมือนบ่อน้ำหรือมหาสมุทร ส่วนแกนไม้ตรงกลางเปรียบเหมือนต้นมะเดื่อ เมื่อครั้งที่องค์พระศิวะเคยไปประทับอยู่ที่โคนต้นมะเดื่อ ส่วนลูกตุ้มที่ร้อยเชือกไว้เปรียบเหมือนลูกมะเดื่อ และการไกวให้ลูกตุ้มไปกระทบหน้ากลองทั้ง 2 หน้านั้นก็เหมือนกับโยนลูกมะเดื่อลงน้ำไป พราหมณ์เชื่อว่าลูกมะเดื่อเปรียบเหมือนความทุกข์ระทม การโยนลูกมะเดื่อลงน้ำ ก็เหมือนนำความทุกข์ระทมโยนลงน้ำไปด้วย เพราะฉะนั้นเสียงของบัณเฑาะว์เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความสุขความสำเร็จที่จะประกอบกิจการต่างๆ ต่อไป เพราะได้ทำลายความทุกข์ระทมไปแล้ว

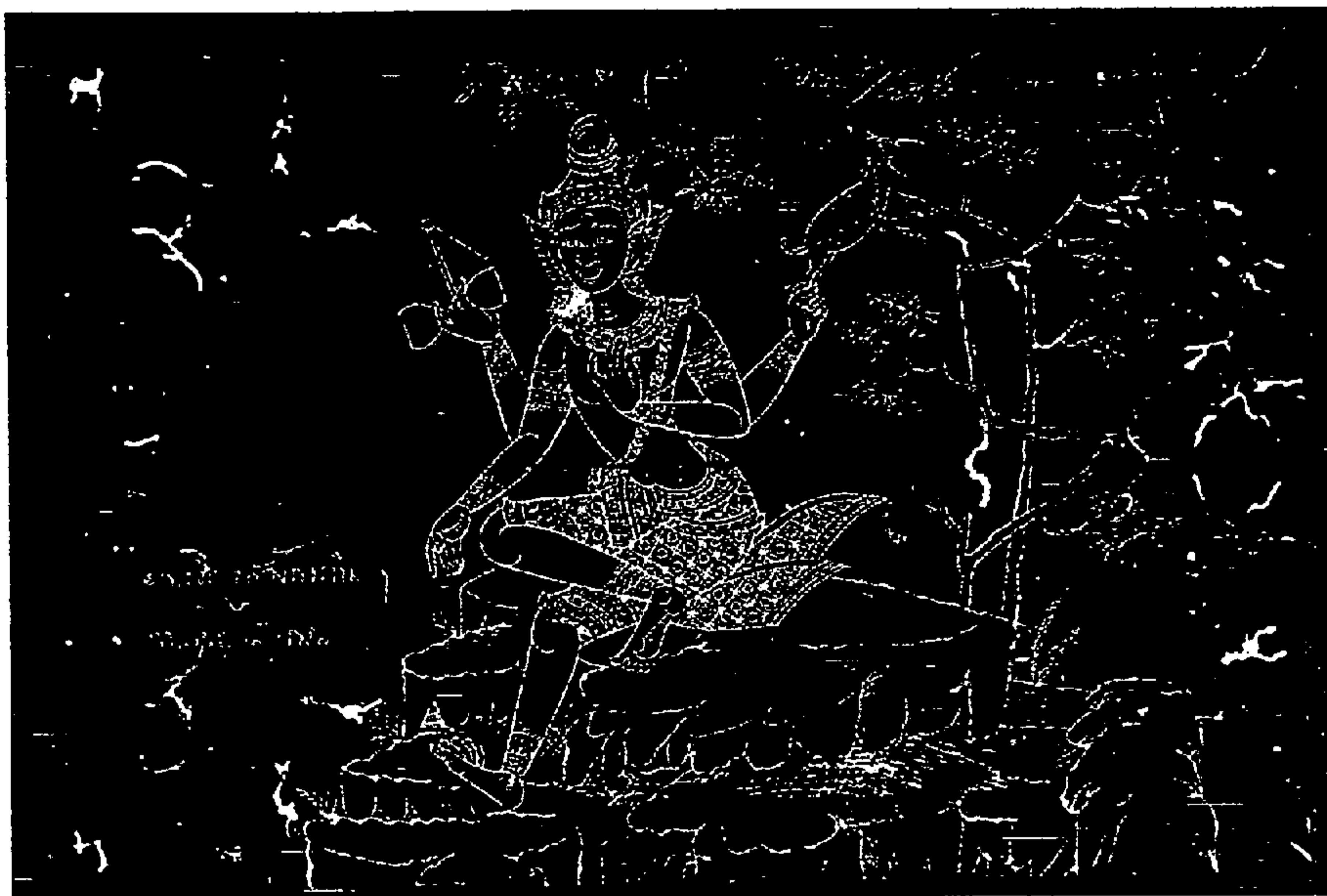
บัณเฑาะว์จัดว่าเป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์เพราะพราหมณ์มีความเชื่อว่า บัณเฑาะว์เป็นกลองประจำองค์พระศิวะ(อิศวร) ดังจะปรากฏให้เห็นในงานจิตรกรรม และปฏิมากรรมที่นิยมสร้างรูปเหมือนของพระองค์ให้ทรงถือกลองบัณเฑาะว์อยู่ด้วย แม้กระทั่งพระอิศวรในปางศิวะนาฏราชที่มี 4 กรและกำลังเหยียบบอสูรตัวหนึ่งอยู่นั้น ก็ปรากฏว่าทรงถือกลองบัณเฑาะว์ไว้ในพระหัตถ์ด้วย และในตำนานตอนหนึ่งของคัมภีร์พระเวทกล่าวถึงการที่พระศิวะ(อิศวร) ทรงสร้างป่าหิมพานต์ขึ้นด้วยพระองค์เองนั้น ก็ทรงแกว่งไกวบัณเฑาะว์ในพระหัตถ์ตลอดเวลาจนกระทั่งสร้างหิมพานต์เสร็จ พราหมณ์จึงถือว่ากลองบัณเฑาะว์เป็นกลองศักดิ์สิทธิ์ เป็นกลองที่สร้างความสำเร็จหรือสามารถเนรมิตสิ่งงดงามขึ้นมา เช่นเดียวกับการสร้างหิมพานต์ขององค์พระศิวะ ดังมีคำกล่าวถึงเสียงของบัณเฑาะว์ไว้ว่าเป็นลีลาอันเป็นสัญลักษณ์แห่งการเนรมิตและสร้างสรรค์ (Symbolising Rhythm of Creation) จึงนำบัณเฑาะว์เข้ามาร่วมประกอบพิธีกรรมให้พิธีกรรมนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมอีกด้วย

ภาพประกอบ 3 พระศิวะ(อิศวร) มีบัณเฑาะว์แขวนอยู่ข้างพระองค์

ภาพประกอบ 4 ประติมากรรมรูปพระศิวะนาฏราช ทรงถือบัณเฑาะว์ในพระหัตถ์

ภาพประกอบ 5 จิตรกรรมจากสมุดไทย ซึ่งสันนิษฐานว่า เจ้าฟ้าอิศราพงษ์ทรงพระดำริให้สร้าง
ในสมัยรัชกาลที่ 4 แสดงภาพ พระศิวะ(อิศวร) ไกวบัณเฑาะว์ขณะสร้างหิมพาน

2) สังข์

ความจริงแล้ว สังข์เป็นหอยชนิดหนึ่งมีถิ่นกำเนิดในมหาสมุทรอินเดียและแปซิฟิก ตั้งแต่ชายฝั่งทะเลทางตะวันออกของทวีปแอฟริกาทางหมู่เกาะอินเดียตะวันออกจนถึงโปลินีเซีย คำว่าสังข์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายว่า “ชื่อหอยทะเลชนิดหนึ่งสีขาว ใช้สำหรับหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ หรือน้ำเทพมนตร์ หรือใช้สำหรับเป่าในการมงคลที่เนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์” และในหนังสือหอยเมืองไทย อธิบายว่า “หอยชนิดนี้มีเปลือกขาวกั้นแหลม และปากเรียวยาว ที่เรียกกันตามภาษาสันสกฤตว่า สังข์ ซึ่งต่อมาภาษาอังกฤษยังเอาคำ Chank หรือ Shank มาใช้ แต่พราหมณ์เชื่อว่าหอยสังข์เป็นมากกว่าสัตว์ธรรมดาๆ ทั่วไป กล่าวคือสังข์เป็นอสูรผู้มีอิทธิฤทธิ์จนสามารถต่อสู้กับองค์เทพเจ้าได้ ดังในคำภีร์พระเวทกล่าวถึงสังข์ไว้ว่า ภายหลังจากพระพรหมที่ได้สร้างโลก ร่วมกับพระเป็นเจ้าองค์อื่นๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ได้รับความเหน็ดเหนื่อยเป็นอย่างยิ่ง จึงได้บรรทมหลับไป ในขณะที่พระพรหมบรรทมหลับอยู่นั้น พระเวทต่างๆ ได้หลั่งไหลออกมาจากพระโอษฐ์ของพระพรหมนั้น ในขณะนั้นได้มียักษ์คนหนึ่งมีชื่อว่าหัยครีพ ได้ผ่านมาพบเห็นเข้า จึงได้ติดตามหัยครีพนั้น ไปเพื่อจะนำเอาพระเวทนั้นกลับคืนมา เมื่อหัยครีพเห็นเป็นการจวนตัว จึงได้กลืนพระเวทต่างๆ นั้นเข้าไว้เสียในท้องของตน พระนารายณ์จึงได้ฆ่าหัยครีพนั้น แล้วฆ่าท้องเอาพระเวทนั้นกลับคืนมาจนได้

อีกเรื่องหนึ่งมีใจความว่า ยักษ์คนหนึ่งมีชื่อว่าสังข์อสูร เมื่อได้พบพระพรหมซึ่งกำลังบรรทมหลับอยู่ และได้มีพระเวทต่างๆ ไหลออกมาจากพระโอษฐ์ของพระพรหมดังนั้น ก็ให้เกิดมีความอิจฉาขึ้น จึงได้ขโมยเอาพระเวทต่างๆ นั้นไปเสีย เพื่อจะไม่ให้พวกพราหมณ์ได้มีพระเวทเป็นเครื่องสวดอ้อนวอนพระพรหมและเทพเจ้าองค์อื่นๆ อีกต่อไป แต่ก็ในขณะที่เดียวกันนั้นเอง พระนารายณ์ ผู้เป็นเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นการกระทำของยักษ์สังข์อสูรนั้นทุกประการ จึงได้ติดตามไปเพื่อจะเอาพระเวทนั้นกลับคืนมาเสีย เมื่อยักษ์สังข์อสูรนั้นเห็นพระนารายณ์ติดตามตนมาในระยะที่กระชั้นชิดเช่นนั้น ก็เห็นว่าเป็นการจวนตัวจึงได้กลืนพระเวททั้งหมดนั้นลงไปในท้องของตนเสีย แล้วก็กระโดดลงไปในน้ำมหาสมุทร ดำน้ำหายไปทันที เมื่อพระนารายณ์ได้ทรงทราบดังนั้น จึงได้นิรมิตร่างของพระองค์ให้เป็นปลาใหญ่เที่ยวค้นหาตัวของยักษ์สังข์อสูร เพื่อจะจับตัวไว้ให้ได้ ก่อนที่ยักษ์สังข์อสูรนั้น จะทำลายพระเวทต่างๆ ให้หมดไปจากโลก แต่ในที่สุด พระนารายณ์ก็ทรงจับตัวสังข์อสูรเอาไว้ได้แล้วจึงทวงถามเอาพระเวทคืน แต่ยักษ์สังข์อสูรนั้นไม่ได้มีการเจรจาโต้ตอบแต่ประการใดได้แต่นิ่งเฉยอยู่เท่านั้น เมื่อพระนารายณ์ผู้เป็นเจ้าพิจารณาดูไปก็ ได้ทราบว่ายักษ์สังข์อสูรได้กลืนเอาพระเวทเข้าไว้ในท้องของตน จึงได้เอาพระหัตถ์บีบที่ปากของยักษ์สังข์อสูร จนเนื้อที่ปากของสังข์อสูรนั้นปริออกมาตามระหว่างนิ้วพระหัตถ์ แต่เมื่อทรงเห็นว่ายักษ์สังข์อสูรนั้นยังไม่ยอมจะคืนพระเวทอีก จึงได้ทรงเอานิ้วพระหัตถ์ล้วงเข้าไปในท้องของสังข์อสูรนั้น แล้วทรงค้นหาพระเวทซึ่งอยู่ในท้องของสังข์อสูรนั้นในที่สุดก็ได้พบพระเวทนั้น จึงได้เอานิ้วพระหัตถ์จับพระเวทนั้น ดึงลาออกมาทางปากของยักษ์สังข์อสูร เมื่อ

ทรงเอาพระเวทกลับคืนออกมาจากห้องของยักษ์สังขอสูร ได้จนหมดเรียบร้อยทุกพระคัมภีร์แล้ว พระนารายณ์ผู้เป็นเจ้าจึงได้ทรงสาปยักษ์สังขอสูรนั้นว่า “ขอให้เจ้าจงมีสภาพร่างกายเป็นอย่างนี้ และจงอยู่แต่ในน้ำสืบไป อย่าได้ขึ้นมาบนบกอีกต่อไปเลย เมื่อชาวมนุษย์จะทำพิธีมงคลใดๆ จึงค่อยมาจับเอาตัวเอ็งไปร่วมในงานพิธีมงคลนั้นๆ ด้วย” เมื่อทรงสาปแล้ว จึงได้ทรงทิ้งร่างของยักษ์สังขอสูรนั้นลงไปในมหาสมุทรทันที แล้วจึงได้เอาพระเวทนั้นมาส่งคืนให้แก่พระพรหมผู้เป็นเจ้าของเดิมทันที เมื่อยักษ์สังขอสูรนั้นอยู่ในน้ำมหาสมุทรนั้นนานๆ เข้า จึงได้กลับกลายมาเป็นหอยสังข์และมีสภาพเหมือนกับคำที่พระนารายณ์ท่านได้สาปไว้ทุกประการ และได้เที่ยวเร่ร่อนไปในทะเลลึก เมื่อถึงเวลาจะทำพิธีมงคลต่างๆ พวกพราหมณ์จึงได้ไปจับเอาตัวไปเข้าอยู่ในพิธีมงคลนั้นๆ

จากเรื่องเล่าในพระคัมภีร์เหล่านี้ทำให้พราหมณ์นำเอาหอยสังข์มาเข้าร่วมอยู่ในงานพิธีมงคลต่างๆ เพราะพราหมณ์มีความเห็นว่า

1. หอยสังข์นั้นเคยได้เป็นที่บรรจุพระเวทต่างๆ ไว้ในห้องของตนจนครบทุกประการ
2. ตามบริเวณร่างของหอยสังข์นั้น ได้มีรอยนิ้วพระหัตถ์ของพระนารายณ์ผู้เป็นเจ้ายังปรากฏอยู่ ในขณะที่พระองค์ทรงบีบปากเพื่อค้นหาคัมภีร์พระเวทเมื่อครั้งแรกนั้น ที่ปากของหอยสังข์นั้นจึงเป็นรอยยาวออกมานั้น ก็เพราะพระนารายณ์ท่านดึงคัมภีร์พระเวทต่างๆ ออกมาทางปากนั้น

ด้วยเหตุดังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้เอง จึงได้นับถือหอยสังข์นั้นเป็นของที่สูงและศักดิ์สิทธิ์ จึงได้นำเข้ามาร่วมในพิธีมงคลต่างๆ ตลอดมา และกำหนดให้องค์เทพเจ้า อาทิ พระพิฆเนศ พระนารายณ์ทรงถือสังข์ไว้ในพระหัตถ์ด้วย

ภาพประกอบ 6 พระพิฆเนศทรงถือสังข์

ภาพประกอบ 7 พระนารายณ์ทรงถือสังข์

1.3 การเข้ามาสู่ประเทศไทยของเครื่องดนตรีพราหมณ์

เครื่องดนตรีของพราหมณ์เข้ามาพร้อมกับการเผยแพร่ศาสนาพราหมณ์ในประเทศไทยก่อนสมัยทวารวดี แต่ไม่สามารถหาหลักฐานได้ว่าเมื่อใด แม้แต่คัมภีร์ชาดกในพระพุทธศาสนา เช่น มหาชนกชาดก สังขพราหมณ์ชาดก สุตตันธิชาดก เป็นต้น และคัมภีร์รามายณะก็กล่าวถึงดินแดนสุวรรณภูมิ (ประเทศไทย) ไว้เท่าที่หาหลักฐานได้ เมื่อ พุทธศักราช 303 คณาจารย์พราหมณ์ที่ติดตาม พระโสณเถระกับพระอุตระเถระ ศาสนาพุทธ ของพระเจ้าอโศกมหาราช เข้ามายังสุวรรณภูมิ จุดแรกที่พระเถระทั้งสองมาประดิษฐานพระศาสนา คือ นครปฐม ตอนนี้นับเป็นยุคแรกๆ ของพราหมณ์ในประเทศไทยเช่นเดียวกัน ดังประจักษ์พยาน ในการเผยแพร่ศาสนาพราหมณ์ คือ ปฏิมากรรมและปูชนียวัตถุของศาสนา เช่น เทวรูป เทวาลัย พบที่จังหวัดนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี และที่ตำบลพงตึก จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น โบราณวัตถุของพราหมณ์ดังกล่าวนี้ มักจะพบคู่กับปฏิมากรรมในพระพุทธศาสนา เช่น พบพระพุทธรูป พระเจดีย์ หรือ พระปรางค์ ณ ที่ใดก็มักจะพบเทวรูป และเทวสถานของพราหมณ์ พร้อมกับวัตถุทางศาสนา เช่น บันฑเทาะว์ สังข์ เสาชิงช้า ณ ที่นั้นด้วยเสมอ

ที่เป็นดังนี้ เพราะศาสนาพราหมณ์ ได้แพร่่ออกจากอินเดีย พร้อมๆ กับการเดินทาง ของพระอรหันต์สมณทูต 2 รูป ดังกล่าว ยุคนี้ ศาสนาพราหมณ์แพร่มาทางพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทหรือเถรวาท หลังจากการทำกรสังคายนาในประเทศอินเดีย

ราวพุทธศักราช 1800 พระพุทธศาสนาเถรวาทได้แพร่มาจากอินเดียมาสู่ประเทศไทย ตั้งมั่นที่กรุงสุโขทัย กษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ทรงเอาพระทัยใส่ทะนุบำรุงมากในขณะเดียวกัน ก็ทรงเอาธุระในศาสนาพราหมณ์ด้วย ในราชสำนักมีพราหมณ์ พระศรีมโหสถ พระมหาราชาครูเป็นปุโรหิต ถวายความรู้วิทยาการนักรบ และวิทยาการของกษัตริย์ มีการประกอบพิธีกรรมตามพระเวท อันสืบเนื่องมาเป็นพระราชพิธี จนปัจจุบัน

บรรดาพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับการเบียดเบียนชีวิตมนุษย์และสัตว์ ที่เรียกว่าอภัยกรรมนั้น คณาจารย์พราหมณ์ในประเทศไทยได้เลิกหมดสิ้น เข้าใจว่าเป็นเพราะสังคมไม่นิยม หรือขาดความรู้สึกรู้สีกพื้นฐานของสังคมชาวพุทธ คงเหลือแต่การประกอบพิธีสาธยายพระเวท สร้างมณฑลล้างอภัยมณฑล ดำเนินงานศาสนาคู่กันไปกับพระพุทธศาสนา อีกทั้งคณาจารย์พราหมณ์ ได้เป็นอุบาสกทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา เจริญรอยตามพระยุคลบาทพระราชบิดาของประเทศไทย ตั้งแต่โบราณกาลนั้นด้วย เหตุนี้เอง คำว่า “พุทธกับพราหมณ์อิงอาศัยกัน” จึงเกิดขึ้น ปัจจุบันนี้ พิธีกรรมพราหมณ์บางอย่างก็มีพุทธเจือปน เช่น มีพระสงฆ์สวดมนต์ทำพระราชพิธีตรีปวาย ตรีปวาย เป็นต้น เรื่องของพุทธก็มีพิธีพราหมณ์แทรก เช่น การเดินประทักษิณรอบวัดอุตุสถาน มณฑล การจูนเจิมลูกนิมิต การรดน้ำสังข์ให้เจ้านาคการเบิกพระเนตรพระพุทธรูปปฏิมา เป็นต้น

ในการประดิษฐานพระพุทธรูปในประเทศไทยตามลัทธิลังกาวงศ์ จึงนับว่าเป็นยุคที่สองของพราหมณ์ในประเทศไทย ยุคนี้ห่างจากยุคแรก ถึง 1500 ปีเศษ ได้ปรากฏปูชนียวัตถุ ในศาสนาพราหมณ์หลายที่ ชูคพบในอาณาจักรสุโขทัย รวมทั้งจารึก พระเวทในศาสนาพราหมณ์อีกเป็นจำนวนมากด้วย

พราหมณ์ในประเทศไทยนี้ อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นพราหมณ์สมัยพระพุทธรูปปางสมาธิ เห็นได้ว่า ที่ตั้งของศาสนพิธีของพราหมณ์ก็ดี ของพุทธก็ดี ที่ได้สำรวจพบในประเทศไทยมักจะมี วัตถุเทวรูป ประติมากรรม อยู่ในสถานที่ตำบลเดียวกันเสมอ

เริ่มแรกที่ได้แพร่เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมินี้ ประมาณ พ.ศ.303 คือ เป็นสมัยที่เกี่ยวข้องกับพระโสณเถระ และพระอุตระเถระ เป็นศาสนทูตของ พระเจ้าอโศกมหาราชนั่นเอง และยอมเป็นของแน่นอนว่า พราหมณ์ ปุโรหิตที่ได้เข้ามาในสมัยเดียวกันนั้นได้เริ่มสอนวิชาการต่างๆ อันเป็นอาถรรพเวทและอุปเวท ควบคู่กันไปกับการสอนพระพุทธรูปศาสนา เราจึงพบว่า พุทธกับพราหมณ์ได้ตีเกลียวเป็นเชือกเส้นเดียวกัน คณาจารย์สายแรกที่มา ตั้งอยู่ ณ นครปฐม ได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ระยะหนึ่ง แล้วจึงเดินทางไปทางใต้ สุราษฎร์ เพชรบุรี ไชยาจนถึง นครศรีธรรมราช พัทลุง ระหว่างทางนี้ ได้สร้างโบสถ์ วิหาร ของพระพุทธรูปศาสนา และของพราหมณ์ มาตลอดรายทาง ดังจะพบเห็นปูชนียวัตถุทั้งสองอย่างนี้พร้อมกันไป ดังกล่าวแล้ว

สายที่สอง ที่เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ เดินทางอ้อมมาจากหมู่เกาะชวาแล้วแผ่อิทธิพลเข้าไปสู่อาณาจักรขอม ในตอนนี้เป็นที่น่าสนใจว่ากษัตริย์ที่ปกครองเขมร มีนามว่าองค์สุริยวรมัน อีกพระองค์มีนามว่า โทณทัตญะพราหมณ์ ภายหลังเมื่อได้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงแห่งขอมแล้ว ก็ได้สถาปนา เป็นราชวงศ์ขึ้นใหม่ ชื่อว่า สุริยวรมัน วงศ์นี้ได้นำความเจริญมาสู่ขอมอย่างมากมาย ทั้งทางวัตถุและศาสนา เป็นความเจริญรุ่งเรืองทั้งศาสนาและอาณาจักร มีวัตถุโบราณอันเป็นศิลปวัตถุของสมัยนี้ปรากฏอยู่มาก ทั้งในดินแดนเขมรและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

อย่างไรก็ตาม การเดินทางจากอินเดียเข้าสู่สุวรรณภูมิ ก็ได้เกิดขึ้นหลายยุคหลายสมัย ตามหลักฐานที่ได้จดหมายเหตุไว้มีปรากฏ เมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช พระนารายณ์รามาริบัติแห่งรามนคร (พาราณสี) ในอินเดียเป็นผู้เรื่องอำนาจมาก เหล่าทหารก็เป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ เหาะเหินเดินอากาศได้ ครั้งหนึ่งมีพ่อค้าชาวรามนครคนหนึ่ง นำสิ่งของบรรทุกเรือเข้ามาขายที่กรุงศรีอยุธยา เมื่อขายเสร็จแล้วก็จัดซื้อสิ่งของบรรดามีในกรุงศรีอยุธยา บรรทุกเรือกลับไปยังรามนคร ครั้นแล้วก็ได้นำสิ่งของต่างๆ เข้าเฝ้าถวายต่อเจ้าเมืองรามนคร อันมีพระนามว่า พระนารายณ์รามาริบัติ และได้กราบบังคมทูลเรื่องราว ที่ได้เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาว่า เจ้าเมืองแห่งนครนั้น ก็ทรงพระนามว่าพระนารายณ์รามาริบัติเหมือนกัน เมื่อเจ้าเมืองรามนครทรงทราบดังนั้น จึงสั่งให้จตุรทหารเอาเครื่องจตุรภัณฑ์เข้ามายังพระนครศรีอยุธยา และรับสั่งว่า ถ้าเป็นพระนารายณ์จริงก็จะเห็นเป็นสีกกรให้เอาเครื่องบรรณาการนั้นถวาย แต่ถ้าเป็นคนธรรมดาแล้วให้ตัดศีรษะเสีย ทหารทั้งสี่แสดงอิทธิฤทธิ์เหาะมา

ทางอากาศ เข้าสู่พระราชมณเฑียรของพระนารายณ์รามาศิบัติแห่งกรุงศรีอยุธยาเมื่อได้เข้าไปใน
ห้องบรรทม ก็ได้เห็นพระนารายณ์รามาศิบัติบรรทมอยู่ และมีสี่พระกรด้วยอานุภาพอันอัศจรรย์
ทหารทั้งสี่ถึงกับตะลึง มีอาการงงันพุดไม่ออกคูดคนใบ้ ครั้นพระนารายณ์ตื่นบรรทมเห็นเข้าจึง
ทรงถามดู เมื่อได้ทราบความจริงแล้วก็ทรงโสมนัสยินดี ที่จะเป็นไมตรีกับพระนารายณ์เมืองราม
นคร ทรงมีรับสั่งให้จัดเครื่องบรรณาการ ให้ทหารทั้งสี่กลับไปถวายตอบแทน ทหารทั้งสี่กลับไป
ยังรามนคร ให้พระนารายณ์แห่งรามนครทรงทราบความจริง พระองค์จึงรับสั่งให้เทวรูปพระ
นารายณ์ พระลักษมี พระเศวรี บรมหงส์ และชิงช้าทองแดงให้ราชทูตนำลงเรือมาถวายยังกรุง
ศรีอยุธยา ในระหว่างทางเรือได้ถูกพายุพัดพา เข้ามายังปากน้ำเมืองตรัง ข้าวทราบถึงเมือง
นครศรีธรรมราชเจ้าเมืองนั้น พร้อมด้วยบริวารพากันไปรับเทวรูปทั้งหมด มาไว้ที่เมือง
นครศรีธรรมราช แล้วแจ้งข่าวไปยัง พระนารายณ์แห่งพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์
รามาศิบัติ ทรงโปรดให้มารับเทวรูปโดยทางเรือ ขณะนั้นบังเกิดอัศจรรย์ มีลมพายุพัดมาเป็นเมฆ
หมอกมืดอยู่ 7 วัน 7 คืน เทวรูปพระนารายณ์ก็เข้านิมิตให้เจ้าพระยาโกษาธิบดีทราบว่า พระองค์
ต้องการอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช เพราะมีพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่ที่หาดทรายแก้ว
บรรดาข้าราชการบริพารทั้งหลาย จึงต้องนำเทวรูปกลับมาไว้ยังเมืองนครศรีธรรมราชตามเดิม
ข้าราชการบริพารทั้งหลาย ได้กราบทูลเรื่องราวที่เกิดขึ้นไปยังพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์
จึงได้มีพระบรมราชโองการ ให้เจ้าเมืองนครหาที่เหมาะสมเพื่อประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์ไว้
ณ เมืองนครนั้น เจ้านครพร้อมด้วยทหารกรมการเมืองจึงพร้อมใจกัน ตกแต่งสถานที่ตามพระ
บรมราชโองการ แล้วอัญเชิญเทวรูป พระนารายณ์ พระลักษมี พระเศวรี บรมหงส์ และชิงช้า
ทองแดง ประดิษฐาน ณ สถานที่นั้น จัดให้มีการสมโภชแบบพราหมณ์ เป็นประจำเสมอมา
และในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น ก็ได้ทรงโปรดให้จัดขบวนจากกรุงศรีอยุธยา
ออกไปทำพิธีบูชาตรีขัมปวายเสมอมา และได้ออกกฎหมายคุ้มครองรักษาบรรดาพราหมณ์ที่เข้าเผย
แพร่ศาสนา และตั้งสอนพระเวทวิชาการต่างๆ เป็นอย่างดี

เครื่องดนตรีของพราหมณ์ก็มีบทบาทควบคู่กับศาสนาพราหมณ์มาตั้งแต่ครั้งที่เดินทางเข้า
มาสู่ประเทศไทยครั้งแรกจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งจะปรากฏอยู่ในพิธีกรรมเกือบทุกพิธีที่พราหมณ์ต้อง
ปฏิบัติเป็นศาสนกิจของตน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าเครื่องดนตรีของพราหมณ์เดินทางเข้ามาพร้อม
กับการเผยแพร่ศาสนาของพราหมณ์จากประเทศอินเดียโดยตรง

1.4 เครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์ที่พบเห็นอยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าการประกอบพิธีกรรมอันเกี่ยวข้องกับพราหมณ์ในประเทศไทยทั้งพระราชพิธี และพิธีสำหรับประชาชนโดยทั่วไปนั้น มักปรากฏการใช้เครื่องดนตรีประกอบการทำพิธีในการอ่านเวทย์หรือสวดคาถาของพราหมณ์ด้วย โดยเฉพาะการโถกบัณเฑาะว์และการเป่าสังข์ จะมีให้พบเห็นอยู่ทั่วไป ดังตัวอย่างได้จากประเพณีพราหมณ์โดยทั่วไปที่พบเห็นได้ตามสถานที่ต่างๆ ในกรุงเทพมหานครดังนี้

1) พระราชพิธีพืชมงคล-จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีนี้กำหนดให้ทำในเดือน 6 แต่จะตรงกับวันใดนั้นไม่แน่นอน อยู่ที่ใครจะเป็นผู้คำนวณฤกษ์ยาม ในขณะที่ประกอบพระราชพิธีนี้ พราหมณ์กลุ่มหนึ่งจะเป่าสังข์และโถกบัณเฑาะว์อยู่ด้วย และในพระราชพิธีนี้ได้กำหนดให้ใช้สังข์เป่าถึง 8 ตัว ด้วยกัน ซึ่งมีนัยหมายที่คิดว่าได้เริ่มการเพาะปลูกในต้นฤดูกาลและเหมือนกับพระเจ้าแผ่นดินเองทรงประกอบการเกษตรด้วยเพื่อเป็นมงคลแก่ชาวไร่ชาวนาทุกคน

2) พิธีบวงสรวงเปิดพระรูปบุคคลสำคัญและอนุสาวรีย์ ในหน่วยงานราชการต่างๆ มักมีเจ้าของสถานที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหน่วยงานตน จึงต้องมีการบวงสรวงพระอนุสาวรีย์ และอนุสาวรีย์เหล่านี้อยู่เป็นประจำโดยพราหมณ์จะทำพิธีถวายเครื่องสังเวย อ่านคาถาอัญเชิญ และพราหมณ์อีกพวกหนึ่งต้องเป่าสังข์ โถกบัณเฑาะว์ ตีฆ้องชัย สลับกับการสวดไปจนจบ

3) พิธีวางศิลาฤกษ์อาคารสถานที่ต่างๆ เมื่อมีการสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ เจ้าของอาคารเหล่านั้นนิยมเชิญพราหมณ์มาวางศิลาฤกษ์ให้กับอาคารที่กำลังก่อสร้างนั้น เพื่อความเป็นสิริมงคลของทั้งตัวอาคารและผู้ที่มาอยู่อาศัย พิธีที่สำคัญ คือ การตอกไม้มงคล 9 ชนิดลงในดินที่จะวางศิลาฤกษ์ ได้แก่ ไม้ชัยพฤกษ์ , ราชพฤกษ์ , ทองหลาง , ไม้สีสุก , กันเกลตา , ทรงบันดาล , สัก , พยุง , ขนุน ขณะที่ตอกไม้มงคลดังกล่าวพราหมณ์อีกกลุ่มหนึ่งก็จะเป่าสังข์ โถกบัณเฑาะว์และตีฆ้องชัยไปด้วย

4) พิธีบวงสรวงครูอาจารย์และเทพยดาประจำปีและวันครบรอบการก่อตั้งหน่วยราชการ โดยพราหมณ์จะเริ่มการถวายเครื่องสักการะ อาทิ อาหารคาวหวาน ดอกไม้ รูป เทียน แต่ปางเทพยดา ครูอาจารย์ และอ่านคาถาอัญเชิญให้เสด็จมารับเครื่องสักการะเหล่านี้ พราหมณ์อีกกลุ่มหนึ่งก็จะเป่าสังข์ โถกบัณเฑาะว์ และตีฆ้องชัย สลับกับการสวดไปจนจบ

5) พิธีตัดจุก-โกนผมไฟ พิธีนี้จัดขึ้นเพื่อเด็กที่ไว้ผมจุกแบบโบราณ ซึ่งในปัจจุบันมีปรากฏน้อยมากแล้ว กล่าวคือเมื่อเด็กทั้งชายและหญิงที่ไว้จุกโตขึ้น (ส่วนมากนิยมไว้ในเด็กชาย) ก็จะต้องเข้าสู่วัยรุ่นหรือเริ่มโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว จะต้องตัดจุกทิ้งไปเพื่อแสดงว่าไม่ใช่เด็กอีกแล้ว พิธีนี้นิยมทำที่โบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า เป็นประจำทุกปี โดยทำต่อท้ายพิธีตรียัมพวาย คือวันแรม 6 ค่ำ เดือนยี่ โดยพราหมณ์จะเป็นผู้ตัดให้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่เด็ก ขณะที่ตัดพราหมณ์ก็จะไปрызข้าวตอกดอกไม้วิน ส่วนพราหมณ์อีกสองคนจะต้องเป่าสังข์คนหนึ่ง และโถกบัณเฑาะว์อีกคนหนึ่งจนกว่าจะทำการตัดจุกเสร็จ

ในการประกอบพิธีกรรมของพราหมณ์ทั้งพระราชพิธี และพิธีสำหรับประชาชนทั่วไปที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่าเครื่องดนตรีของพราหมณ์ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่ง ซึ่งมีที่มาที่เกี่ยวข้องกับองค์เทพเจ้า ตามที่ในคัมภีร์กล่าวไว้ ซึ่งประกอบไปด้วยสังข์และบัณเฑาะว์ ส่วนฆ้องชัยใบใหญ่ๆ ไม่ได้มีปรากฏในคัมภีร์หรือในตำนานของพราหมณ์ จากการสัมภาษณ์พระราชครูวามเทพมุนี ได้ข้อสันนิษฐานว่าได้นำมาประยุกต์ใช้ในภายหลัง ซึ่งพราหมณ์ในประเทศอินเดียก็ประกอบพิธีกรรมด้วยสังข์และบัณเฑาะว์ โดยปราศจากฆ้องชัย จึงพอจะสรุปได้ว่าเครื่องดนตรีแท้ๆ ของพราหมณ์ประกอบไปด้วย สังข์และบัณเฑาะว์เท่านั้น ส่วนฆ้องชัยไม่ถือเป็นเครื่องดนตรีในศาสนาแต่เป็นเครื่องประกอบการบรรเลงให้น่าฟังมากขึ้น ซึ่งจะสามารถแยกแยะรายละเอียดของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดได้ดังนี้

1) บัณเฑาะว์

บัณเฑาะว์ที่พบเห็นอยู่ในประเทศไทยมีรูปร่างคล้ายกลองชนิดหนึ่งที่เรียกว่า San-no-tsuzumi ของญี่ปุ่น แต่ชาน โนะทสึมิของญี่ปุ่นใช้ตีด้วยไม้ ส่วนบัณเฑาะว์ใช้ไกวด้วยลูกตุ้ม ลำตัวของบัณเฑาะว์ทำด้วยไม้กลึงคอดตรงกลางหรือเป็นเอวของกลองนั่นเอง จึงด้วยหนังแพะทั้งสองข้าง คึงหนังสองข้างให้ตึงด้วยเชือก ขนาดของกลองก่อนข้างเล็กพอดีด้วยมือข้างเดียวได้ รูปทรงเหมือนพานแว่นฟ้าความยาวประมาณ 15 เซนติเมตร หน้ากว้างประมาณ 14 เซนติเมตร มีสายโยงเร่งเสียง ใช้เชือกร้อยโยงห่างๆ มีสายรัดอก ตรงสายรัดอกนั้นมีหลักยาวอันหนึ่งรูปเหมือนยอดเจดีย์ทำด้วยไม้ยาวประมาณ 13 เซนติเมตร ตรงปลายหลักใช้เชือกผูก ปลายเชือกอีกข้างหนึ่งผูกลูกตุ้มที่ทำด้วยงาช้าง

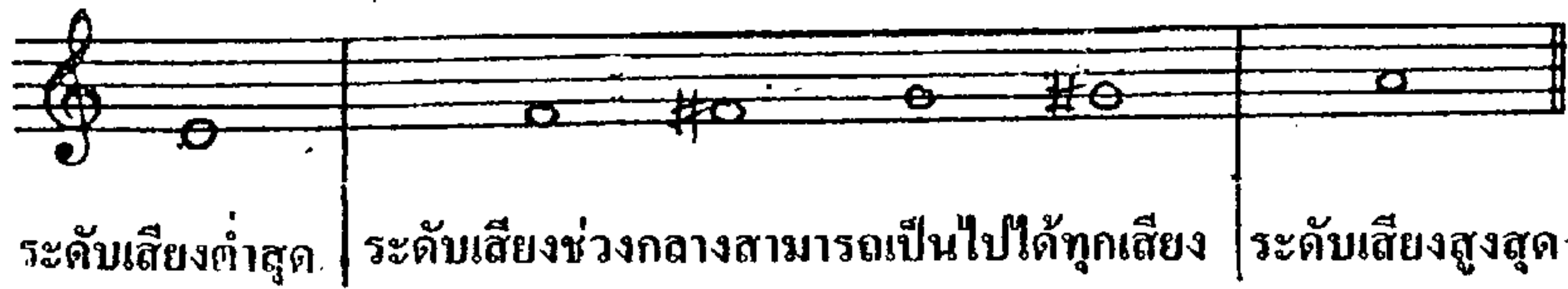
วิธีการไกวบัณเฑาะว์

กลองบัณเฑาะว์นี้เป็นเครื่องดนตรีประเภทชิงหนัง กำเนิดเสียงด้วยการกระทบแบบเครื่อง Percussion กลองชนิดนี้ไม่ได้ใช้มือหรือไม้ตี แต่ใช้การไกว กล่าวคือ ผู้บรรเลงจะจับกลองไว้ให้มั่นในมือข้างใดข้างหนึ่ง แล้วพลิกข้อมือกลับไปกลับมาให้ลูกตุ้มที่ปลายเชือกโยนตัวไปมากระทบตรงหน้ากลองทั้งสองข้าง ในการบรรเลงบางครั้งก็ใช้บัณเฑาะว์ลูกเดียวบางครั้งก็ใช้บัณเฑาะว์ 2 ลูก โดยการไกวพร้อมกันสองมือ

ระบบเสียงของบัณเฑาะว์

บัณเฑาะว์เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องประกอบจังหวะ ไม่ใช่เครื่องที่ทำทำนอง จึงกำเนิดเสียงเป็นเสียงเดียวไม่มีระดับเสียง การที่บัณเฑาะว์จะมีเสียงสูงหรือต่ำในการไกวแต่ละครั้งนั้นขึ้นอยู่กับความตึงหรือหย่อนของหนังหน้ากลอง วิธีที่จะทำให้หนังหน้ากลองตึงหรือหย่อนก็อยู่ที่การปรับเชือกที่ชิงหนัง ด้วยการหมุนหมุดเล็กๆ ที่ทำด้วยไม้ ถ้าหมุนหมุดให้เชือกที่ชิงอยู่ตึงก็จะทำให้เสียงของบัณเฑาะว์สูงขึ้น และถ้าคลายหมุดให้เชือกหย่อนก็จะทำให้เสียงของบัณเฑาะว์

ต่ำลงได้ โดยส่วนมากนิยมปรับเสียงให้อยู่ในระดับเสียงต่ำสุดจนถึงสูงสุด ประมาณโน้ตตัว มี (E) ไปจนถึง ลา (A) เมื่อวัดด้วยเครื่องวัดเสียง และสามารถเขียนเป็นโน้ตสากลได้ดังนี้

เสียงของบันไดเขาวัวเป็นเสียงที่เกิดขึ้นสั้นๆ แต่ต่อเนื่อง ไม่ได้เป็นเสียงยาวแบบสังข์ เพราะบันไดเขาวัวมีลักษณะเป็นกลองสองหน้า อาศัยการไกวให้ลูกตุ้มแกว่งกระทบหนังที่ละหน้า จึงกำเนิดเสียงดัง “ป็องๆ” สั้นๆ ดังกล่าว

บทบาทและหน้าที่ของบันไดเขาวัวในการประกอบพิธีพราหมณ์

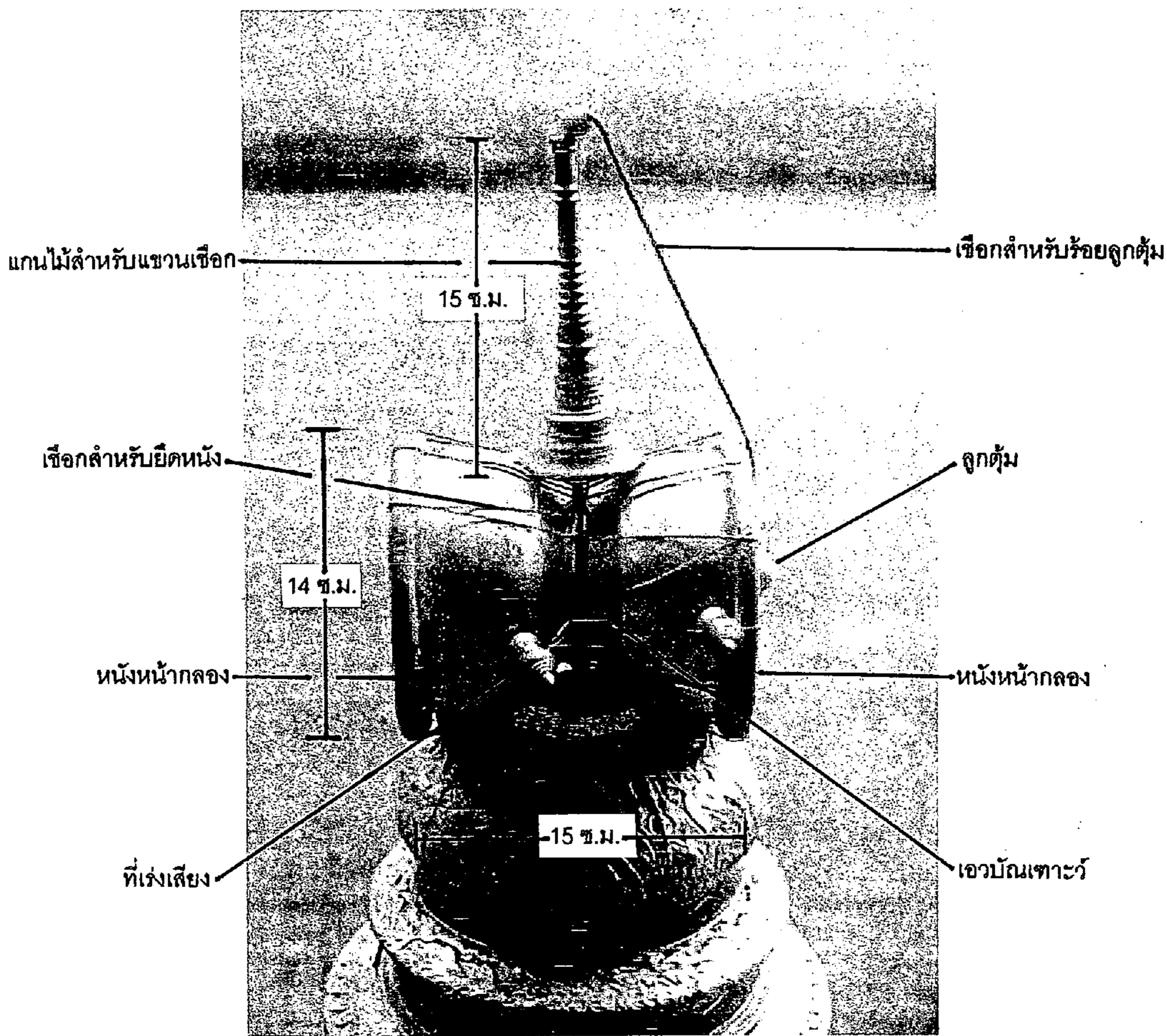
อย่างที่ทราบแล้วว่าพราหมณ์เชื่อว่า บันไดเขาวัวเป็นเครื่องดนตรีประจำองค์พระศิวะ (อิศวร) และเป็นสัญลักษณ์แห่งการเนรมิตสร้างสรรค์ (Symbolising Rhythm of Creation) นั้น จึงนำเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมของพราหมณ์ตลอดมา คือ เมื่อเริ่มเป่าสังข์ให้มีเสียงดังขึ้น บันไดเขาวัวก็จะเริ่มไกวสลับซ้ายขวาเป็นเสียงสั้นๆ ไปเรื่อยๆ และไม่ได้จำกัดความยาวหรือจังหวะในการไกวแต่ละครั้ง ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละพิธีกรรม และพราหมณ์ถือว่า บันไดเขาวัวช่วยเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และทำให้พิธีกรรมสมบูรณ์ขึ้นด้วย

สถานที่ผลิตและจำหน่ายบันไดเขาวัว

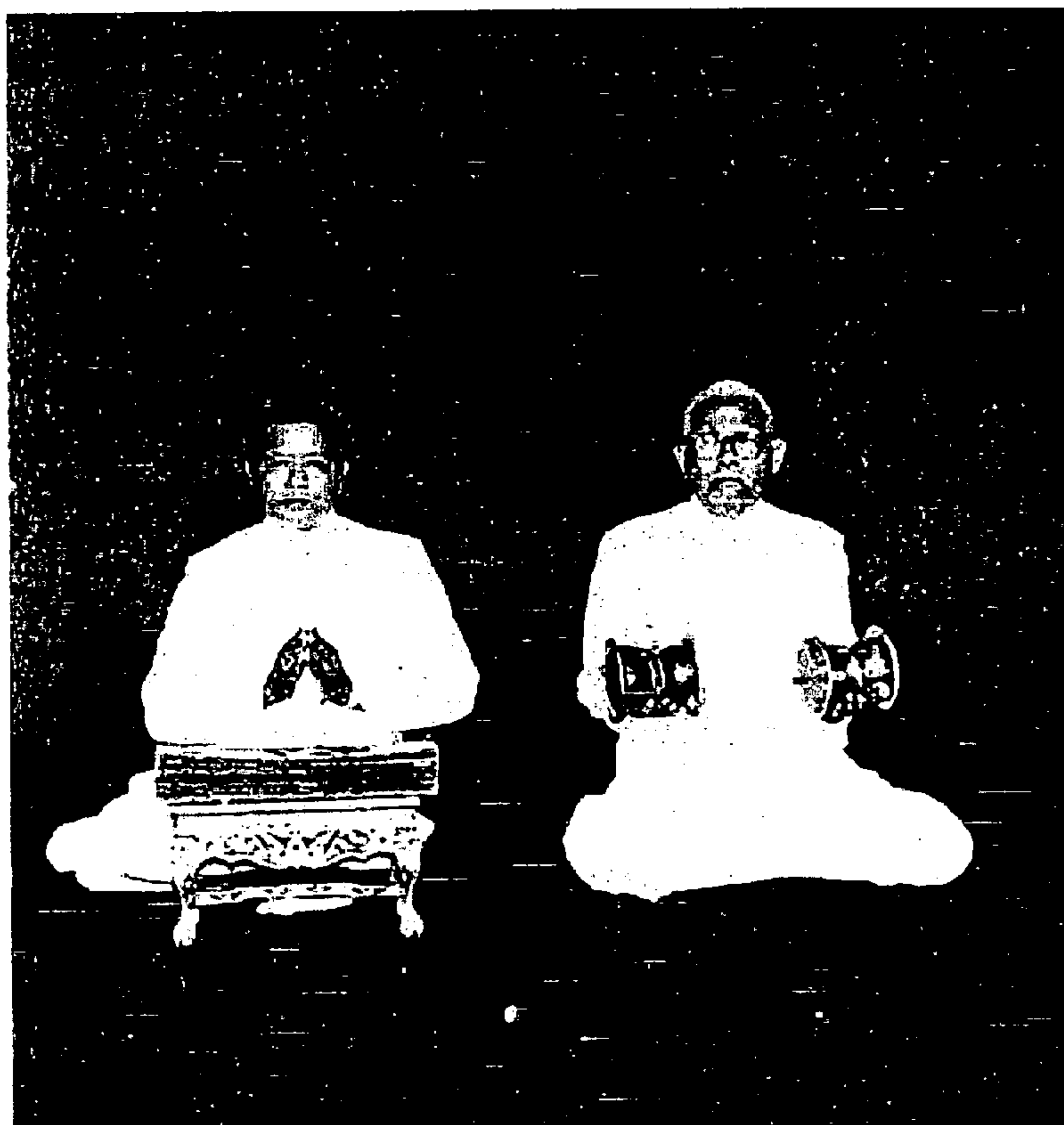
บันไดเขาวัวที่มีใช้อยู่ในประเทศไทยเรานั้น ไม่จำเป็นต้องนำเข้าจากแหล่งกำเนิดดั้งเดิม คือ ประเทศอินเดีย แต่สามารถผลิตได้เองในประเทศไทย แต่ก็ไม่มีโรงงานผลิตที่เป็นกิจลักษณะ หรือเป็นเรื่องเป็นราวแต่อย่างใด เพราะบันไดเขาวัวไม่ใช่เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงกันทั่วไป หรือใช้บรรเลงเพื่อความบันเทิงอย่างเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพระราชพิธี และพิธีกรรมของพราหมณ์เท่านั้น เราจึงไม่สามารถหาซื้อบันไดเขาวัวได้ตามร้านเครื่องดนตรีทั่วไป จากการสอบถามพราหมณ์และเจ้าหน้าที่ฝ่ายเครื่องสูงกลองชนะของสำนักพระราชวัง ผู้มีหน้าที่ต้องใช้บันไดเขาวัวโดยตรงนั้น ได้ข้อมูลว่า ต้องสั่งทำขึ้นเป็นพิเศษ กล่าวคือ เริ่มจากไปจ้างร้านกลึงไม้ในระแวกวัดสระเกศ ซึ่งเป็นแหล่งโรงกลึงไม้จำนวนมาก ร้านนั้นจะเป็นร้านใดก็ได้ กลึงตัวหุ่นของบันไดเขาวัวขึ้นมาก่อน โดยการนำบันไดเขาวัวของเดิมที่มีอยู่แล้วไปเป็นแบบ รวมทั้งหลักที่ใช้ผูกเชือกร้อยลูกตุ้มและหมุดเร่งเสียงด้วย เพื่อจะได้รูปทรงที่ไม่ผิดเพี้ยน ไม้ที่นิยมใช้ คือ ไม้สัก ไม้ประดู่ หรือไม้ชิงชันชนิดใดก็ได้ เมื่อได้ตัวหุ่นของบันไดเขาวัวขึ้นมาแล้ว ก็นำหุ่นบันไดเขาวัวนั้นไปจ้างช่างที่เขารับขึ้นหนังกลอง ขึ้นหนังบันไดเขาวัวอีกทีหนึ่ง ร้านที่รับขึ้นหนังก็ไม่จำเป็นต้องเจาะจงว่าต้องเป็นร้านใด เพราะบันไดเขาวัวเป็นกลองใบเล็ก ขึ้นหนังง่าย ร้านทั่วไปที่รับขึ้นหนังกลองสามารถทำได้ทุกร้าน แต่ร้านที่ได้รับความนิยมให้ขึ้นหนังกลองเป็นส่วนใหญ่ นั่น ได้แก่ร้านศุริยางค์ศิลป์ ซึ่งอยู่เลขที่ 99/112 หมู่บ้านร่มเย็นวิลลา ถ.เพชรเกษม 63/4

บางแค กรุงเทพฯ หนังสือจะต้องเป็นหนังสือแพะ ไม่ใช่หนังสือวัว เนื่องจากหนังสือแพะบางกว่าหนังสือวัว จึงให้เสียงที่กังวานไพเราะเพราะกว่า หนังสือวัวจะให้เสียงทุ้มต่ำกว่า

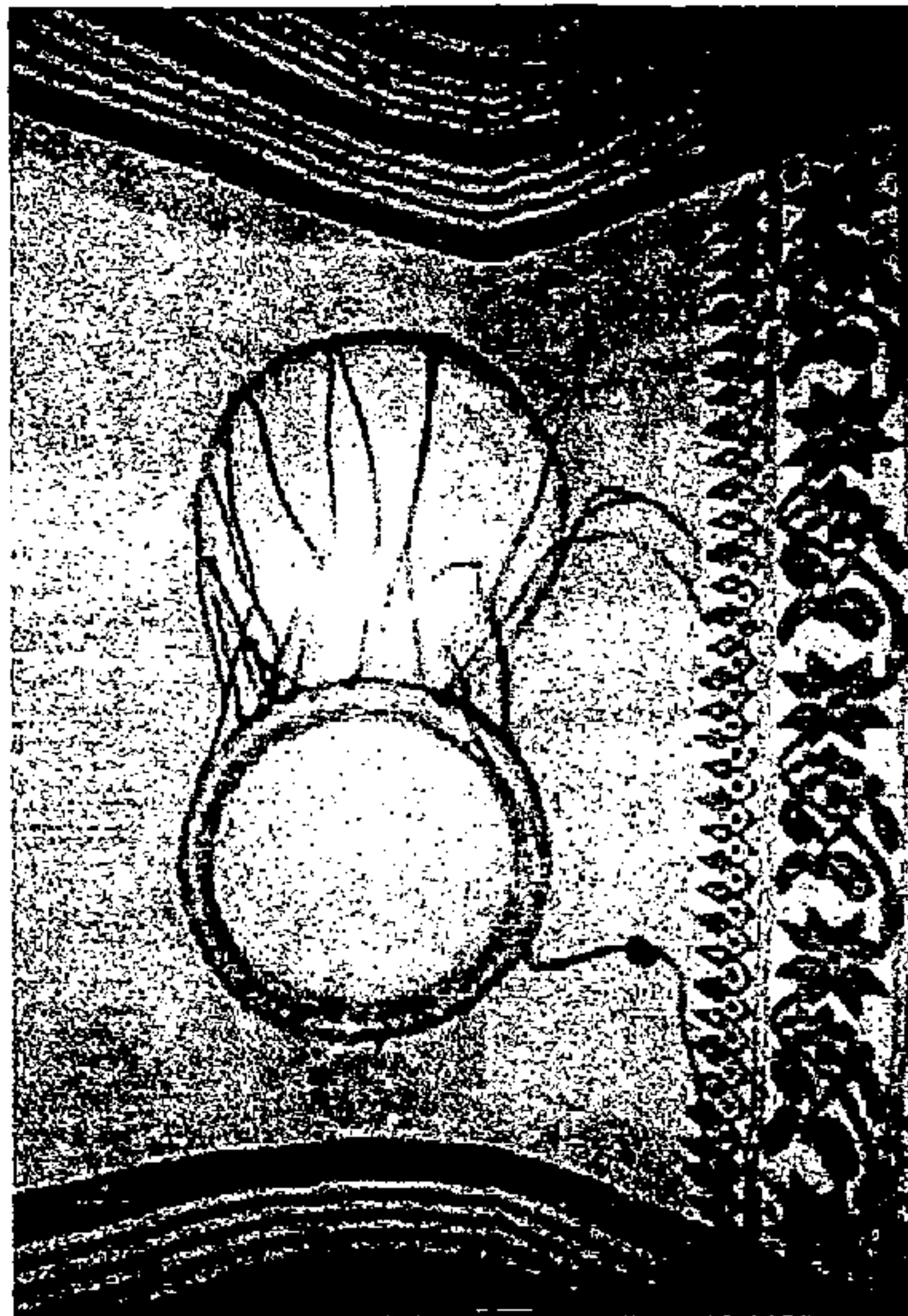
ในขั้นตอนของการขึ้นหนังสือนี้ ผู้ว่าจ้างจะให้ช่างเจาะรูที่หนังสือและร้อยเชือกแรงเสียงที่ทำให้หนังสือทั้งสองข้างตึงหรือหย่อน ในขณะที่ร้อยเชือกต้องไม่ลืมที่จะร้อยหมุดแรงเสียงเข้าไปด้วย จากนั้นให้ช่างเอาเชือกรัดตรงกลางที่เป็นเอวคอดให้ตึงหรือที่เรียกว่า “รัดอก” และขั้นตอนสุดท้ายคือ ใส่ม้าเหล็กที่ผูกเชือกร้อยลูกตุ้ม ด้วยการใส่ลวดมัดเหล็กให้ติดกับเอวของบัณฑิตะวีให้แน่นไม่เคลื่อนไปมาขณะที่ไกว เมื่อทำทุกขั้นตอนดังกล่าวมาแล้วนั้น ก็จะได้บัณฑิตะวี 1 ตัว ที่สมบูรณ์

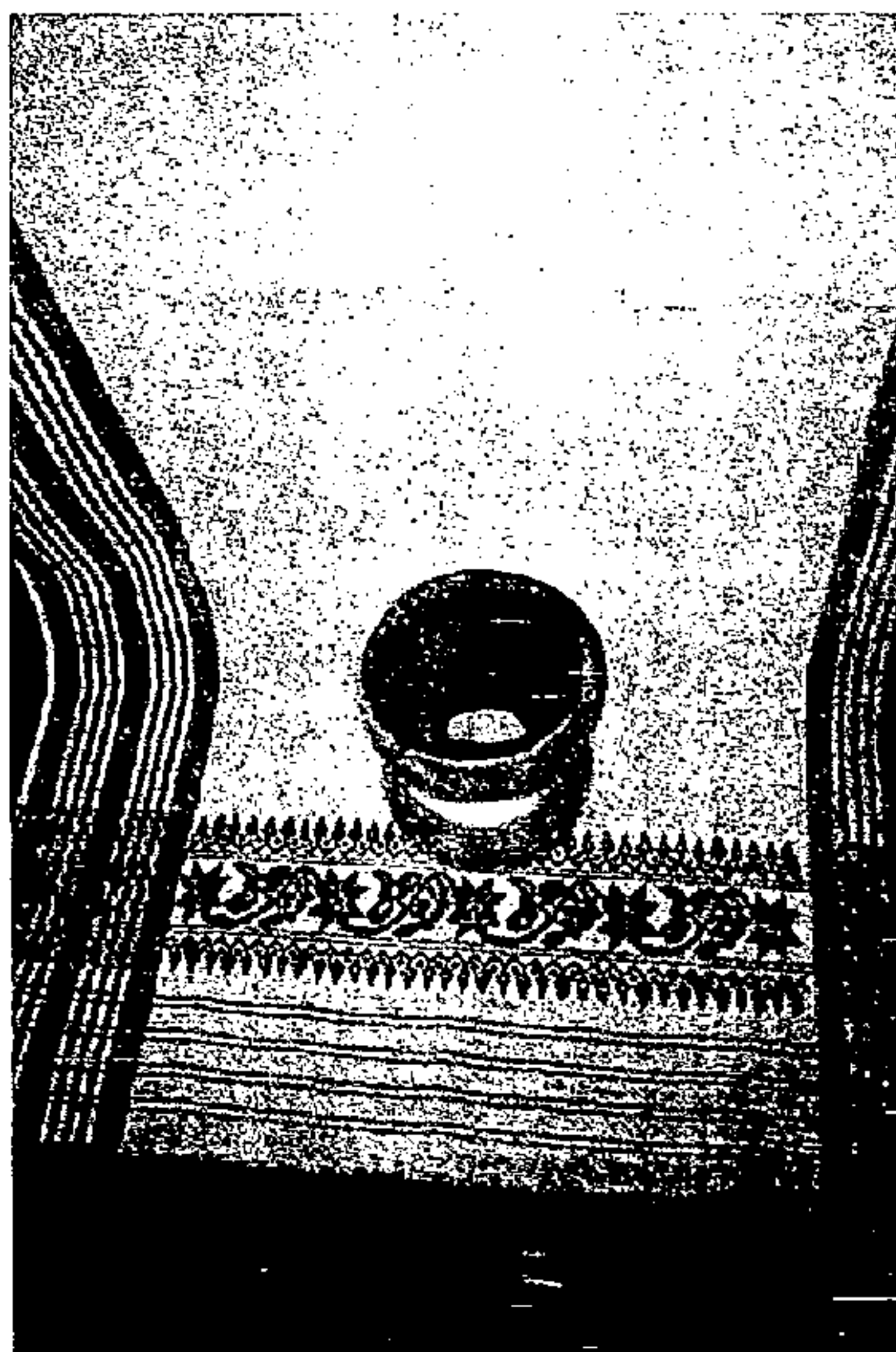
ภาพประกอบ 8 บัณฑะ

ภาพประกอบ 9 การไกวบัณทาะว์สองมือ

ภาพประกอบ 10 แผ่นหนังที่ใช้ขึ้นหน้าบัณเฑาะว์

ภาพประกอบ 11 ตัวหุ่นบัณเฑาะว์ที่ใช้เป็นแบบในการกลึง

2) สังก์

พราหมณ์ในประเทศอินเดียเป็นผู้ใช้สังข์มาก่อน และเมื่อพราหมณ์เดินทางมาสู่ประเทศไทยก็ได้นำลัทธิประเพณีและการประกอบพิธีกรรมต่างๆ มาปฏิบัติและเผยแพร่ และในงานพิธีมงคลต่างๆ ซึ่งจัดขึ้นในบ้านเรือนของประชาชนชาวไทยเรา เช่น งานมงคลสมรส เป็นต้น เราก็มักจะได้พบหอยสังข์ ซึ่งใช้เป็นที่ร่อนน้ำแก่คู่บ่าวสาว เพื่อจะให้อยู่เย็นเป็นสุข หอยสังข์นั้นนอกจากจะใช้เป็นเครื่องร่อนน้ำ เพื่อให้มีความสุขความเจริญแล้วยังใช้เป่าเพื่อให้ได้ยินเสียง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลอีกด้วย ซึ่งมักจะได้พบเห็นอยู่ในงานพิธีกรรมต่างๆ ของพราหมณ์ เมื่อถึงเวลาได้ฤกษ์แล้วก็จะมีการเป่าสังข์แกว่งบัณเฑาะว์ขึ้น คนไทยโบราณส่วนใหญ่มักจะกล่าวคำพิงเพยคำหนิบุคคลที่หึงผยองอวดดี โดยไม่รู้จักฐานะของคนว่าเป็นคน "ไม่รู้จักสังข์" หรือกล่าวเปรียบเทียบกับว่า "ไม่รู้จักสังข์เอาหอยโข่งมาเป่า" ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเราก็นเคยกับหอยสังข์มาเป็นอย่างดี ไทยเราคงจะได้แบบอย่างการใช้สังข์เป่าในงานพระราชพิธีมาจากอินเดีย ทั้งถือเป็นของขลังและศักดิ์สิทธิ์ ใช้ในงานที่มีเกียรติสูงร่วมกับแตรทองและแตรฝรั่ง ไม่ใช้ในงานไม่มีเกียรติ

การนำหอยสังข์จากธรรมชาติมาเป่าให้เกิดเสียง

ก่อนที่จะนำหอยสังข์มาเป่าเป็นเสียงได้นั้นจะต้องนำหอยสังข์นั้นมาขัดผิวหรือเปลือกให้เรียบเสียก่อน เพราะธรรมชาติของหอยสังข์จริงๆ นั้นจะมีเปลือกขรุขระ แล้วตัดกันหอยให้ทะลุเป็นรู เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 เซนติเมตร เพื่อใช้เป็นรูสำหรับเป่า ขนาดของหอยสังข์ที่นำมาใช้นี้ต้องไม่ตัวเล็กจนเกินไป คือ ต้องมีความยาวจากหัวไปท้ายประมาณ 15 เซนติเมตร เป็นอย่างน้อย จึงจะสามารถจับได้ถนัดมือ และเป่าได้ง่าย ถ้าเป็นสังข์ที่ใช้กับพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ จะต้องเป็นหอยสังข์ที่มีก้นหอยวนเป็นทักษิณาวฏ หรือเวียนไปทางขวาเท่านั้น แต่ถ้าเป็นสังข์ที่ใช้ในพิธีของบุคคลทั่วไปก้นหอยจะเวียนขวาหรือเวียนซ้ายก็ได้

สังข์ที่ใช้เป่าในพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ดังที่กล่าวมานั้นมีชื่อเรียกเฉพาะว่า "พระมหาสังข์ทักษิณาวฏ" พระมหาสังข์นี้พราหมณ์ใช้เป่านำเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรากฏใช้ในพระราชพิธีปราบดาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลต่อๆ มา

พระมหาสังข์นี้มี 2 องค์ เป็นหอยสังข์เวียนขวา ยาว 16 เซนติเมตร และ 17 เซนติเมตร รั้วเวียนรอบหัวสังข์เหลี่ยมทองคำสลักลายดอกประจายามลงยาประดับพลอยสลับกับลายใบไม้ก้านต่อดอก ปากสังข์หุ้มทองคำลงยาเป็นรูปกระจังกลีบบัว ยอดหัวสังข์หุ้มทองคำลงยาสลักลายนก และบัวคว่ำบังหงายประดับปลายยอดเป็นช่องเป่า

ผู้ที่มีหน้าที่หรือดูแลรักษาหอยสังข์ที่ใช้ประกอบพระราชพิธี ได้แก่ พราหมณ์และเจ้าหน้าที่หมวดเครื่องสูงกลองชนะของสำนักพระราชวัง ซึ่งจะนำไปเป่าในพระราชพิธีที่เป็นมงคลต่างๆ เช่น พระราชพิธีทรงมุรธาภิเษก พระราชพิธีบรมราชาภิเษก เวียนเทียนสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ โสกันต์ สมโภชพระมหาเศวตฉัตร สมโภชพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร สมโภชทำ

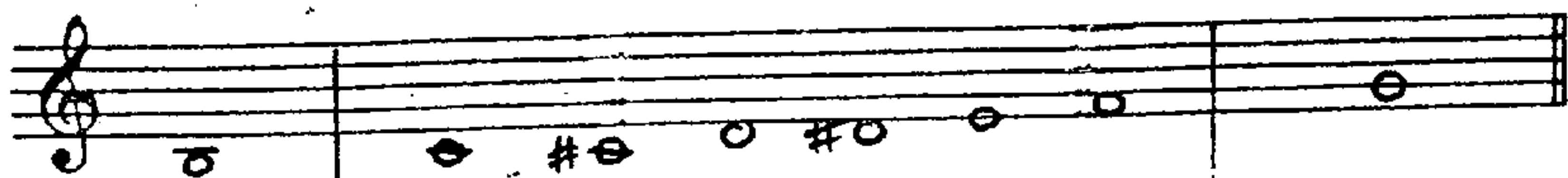
ขวัญนาทหลวง พระราชพิธีสถาปนาพระราชวงศ์ พระราชพิธีสถาปนา สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ และเข้ากระบวนแห่พระอิสริยยศ เป็นต้น

วิธีการเป่าสังข์

สังข์เป็นเครื่องเป่าที่ไม่มีลิ้น ใช้วิธีกำเนิดเสียงจากการสั่นของริมฝีปากของผู้เป่าที่ครอบอยู่บนรูตรงส่วนของก้นหอย ซึ่งเป็นหลักการเดียวกับการเป่าแตรฝรั่ง หรือ การเป่าทรัมเป็ต หรือ อธิบายเป็นศัพท์ทางดนตรีได้ว่า คือระบบการเป่าของเครื่องเป่าแบบ Cup Mouthpiece นั่นเอง ในขณะที่เป่าผู้เป่านิยมจับหอยสังข์ด้วยมือขวา โดยให้ด้านที่เป็นร่องหงายขึ้นข้างบน เพื่อให้เสียงกระจายไปได้ไกลๆ

ระบบเสียงของสังข์

สังข์เป็นเครื่องเป่าที่มีเสียงเดียว ไม่สามารถทำทำนองได้ หรือไม่สามารถบรรเลงเป็นเพลงได้ ระดับเสียงของสังข์ขึ้นอยู่กับขนาดของสังข์แต่ละตัว สังข์ที่มีขนาดเล็กจะให้เสียงที่ค่อนข้างสูงและสังข์ที่มีขนาดใหญ่จะให้เสียงที่ค่อนข้างทุ้มต่ำ การให้เสียงสูงต่ำนอกจากจะอยู่ที่ขนาดของสังข์แล้ว ยังขึ้นอยู่กับริมฝีปากของผู้เป่าด้วย กล่าวคือ ถ้าผู้เป่าบีบริมฝีปากให้แคบมากก็จะทำให้เสียงสูงขึ้น และถ้าผู้เป่าบีบริมฝีปากพอหลวมๆ ก็จะทำให้เสียงต่ำลงได้เช่นกัน เสียงของสังข์โดยส่วนใหญ่ นั้น พอจะประมาณได้ว่ามีช่วงห่างของเสียงจากต่ำไปหาสูงอยู่ที่โน้ตตัวที่ (B) ไปถึง ซอล (G) ดังเขียนเป็น โน้ตสากลได้ดังนี้

ระดับเสียงต่ำสุด | ระดับเสียงช่วงกลางสามารถเป็นไปได้ทุกเสียง | ระดับเสียงสูงสุด

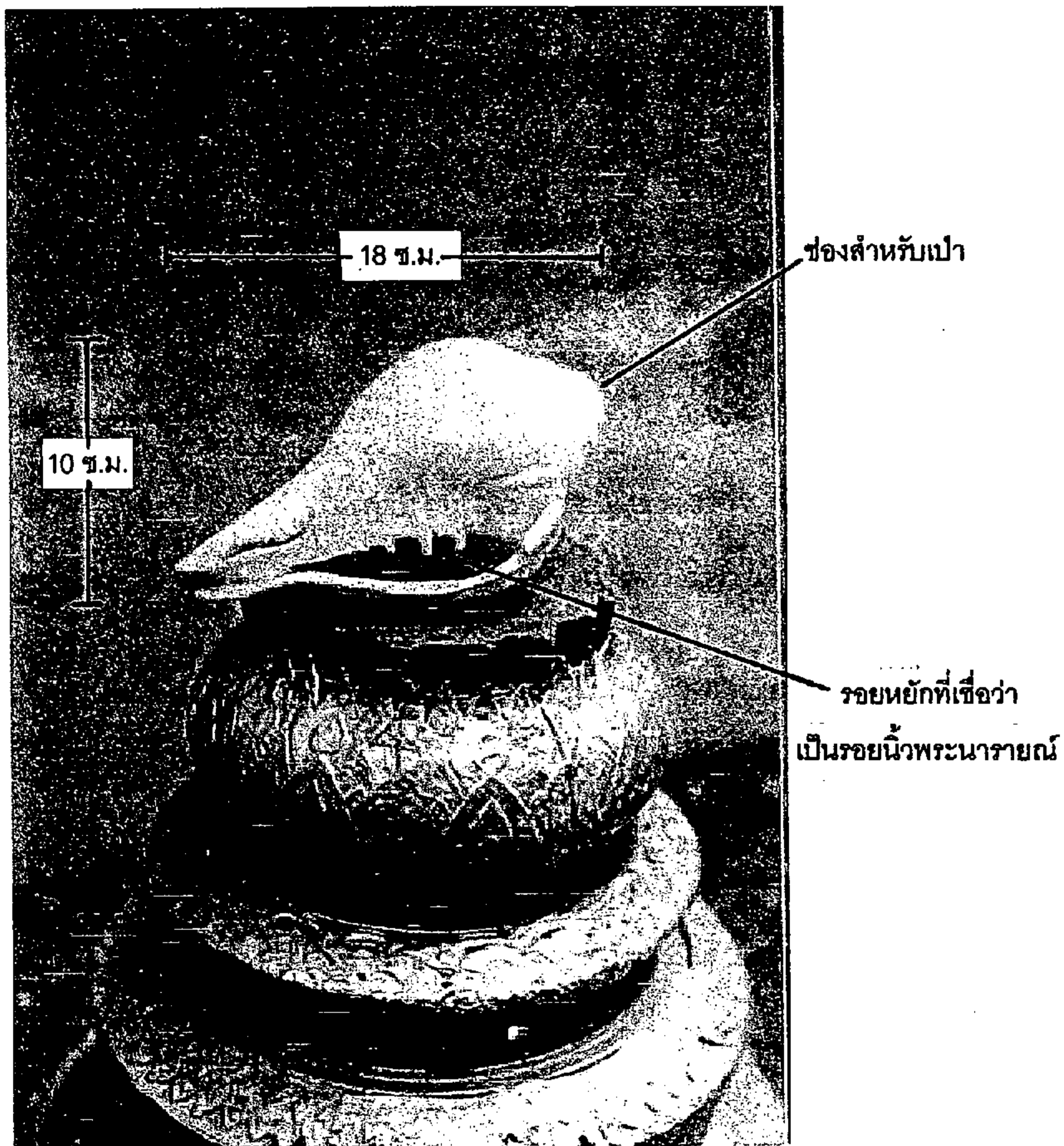
ความสั้นยาวของเสียงขึ้นอยู่กับแรงลมของผู้เป่าซึ่งไม่มีกำหนดว่าการเป่าหนึ่งครั้งต้องมีความยาวกี่จังหวะ ให้เป็นไปตามความเหมาะสมของการประกอบพิธีในแต่ละครั้ง

บทบาทและหน้าที่ของสังข์ในขณะประกอบพิธี

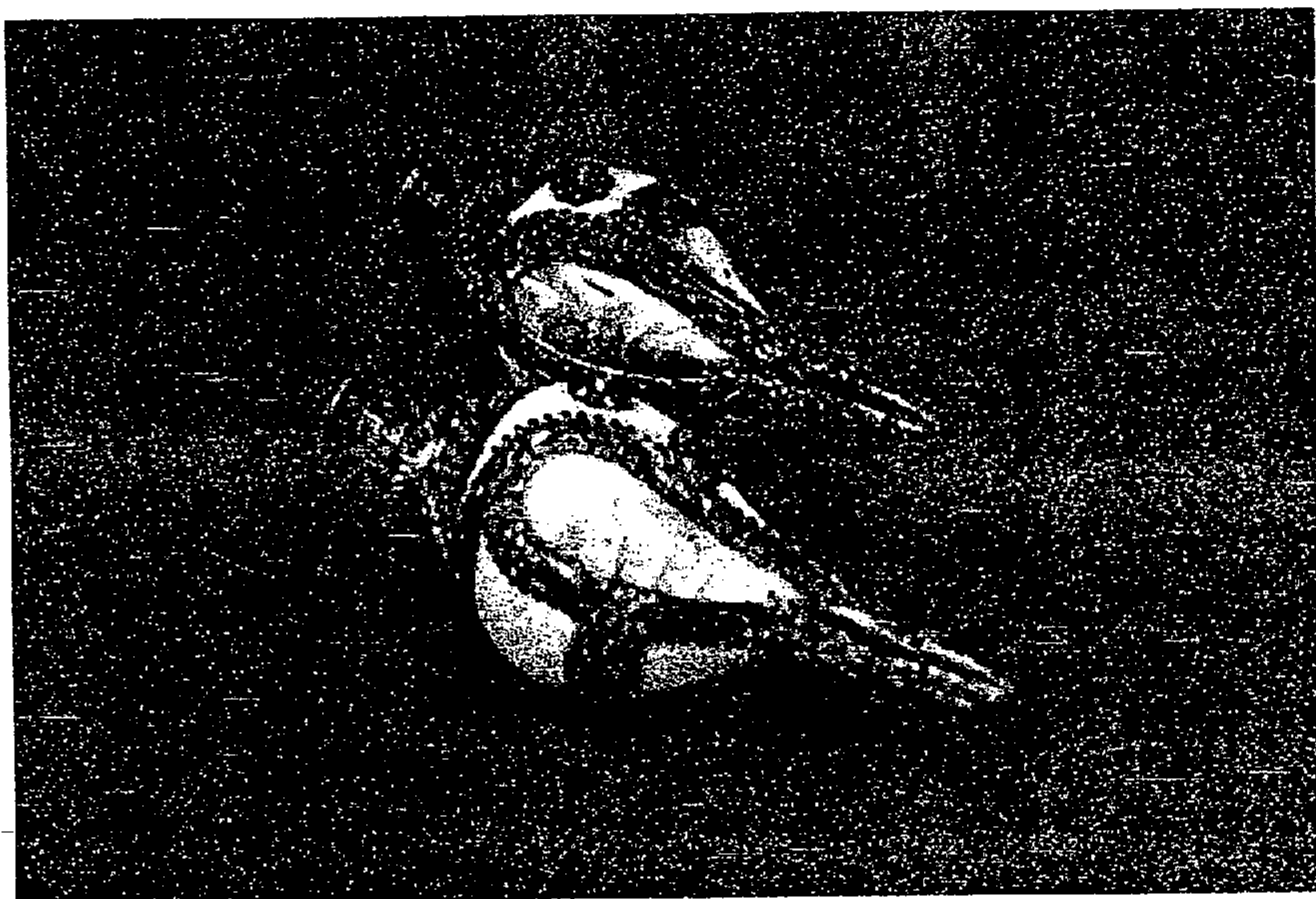
ต้องยอมรับว่าในการบรรเลงเครื่องดนตรีของพราหมณ์ทุกชนิด สังข์จะคู่มบทบาทและโดดเด่นมากที่สุด เพราะเสียงของสังข์จะดังยาว นำเสียงอื่นๆ ขึ้นมาก่อน กล่าวคือ พราหมณ์ผู้เป่าสังข์จะเริ่มเป่านำขึ้นก่อนแล้ว เสียงบัณเฑาะว์และฆ้องชัยจึงจะตามมาทีหลัง ประกอบกับสังข์สามารถเป่าเสียงกังวาลยาวได้ตามความสามารถของผู้เป่า ซึ่งต่างกับเสียงของบัณเฑาะว์และฆ้องชัยที่เป็นเสียงสั้นๆ ขาดหายไปเร็ว ไม่ต่อเนื่อง สังข์จึงดูเหมือนเป็นผู้นำของวงในการบรรเลงทุกครั้ง

สถานที่ที่ผลิตและจำหน่ายสังข์

อย่างที่ทราบว่สังข์เป็นหอยชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่ได้ประดิษฐ์ขึ้นมาโดยมนุษย์ และแหล่งกำเนิดก็มีเฉพาะในมหาสมุทรอินเดีย พราหมณ์หรือผู้ที่ต้องการใช้สังข์ในประเทศไทย ต้องสั่งนำเข้ามาจากประเทศอินเดียเป็นส่วนใหญ่ หรือบางครั้งถ้ามีโอกาสเดินทางเข้าไปในประเทศอินเดียก็มักนิยมซื้อกลับมาด้วย ปัจจุบันร้านขายเทวรูปข้างเทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ ชื่อร้านถายไทย เลขที่ 262 ถ.คินสอ เขตพระนคร กรุงเทพฯ สั่งนำเข้ามายขาย ราคาประมาณตัวละ 1,500 บาท

ภาพประกอบ 12 สั่งสำหรับเป่า

ภาพประกอบ 13 พระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ

3) ม้องชัย

ดังที่กล่าวไปตั้งแต่ต้นแล้วว่า ม้องชัยนั้นจริงๆ แล้วไม่ใช่เครื่องดนตรีดั้งเดิมของพราหมณ์ที่มีตำนานเกี่ยวข้องกับองค์เทพเจ้า เช่นเดียวกับสังข์และบัณเฑาะว์ ประกอบกับมีใช้เฉพาะพิธีพราหมณ์ในประเทศไทยเท่านั้น ไม่ปรากฏมีที่พิธีพราหมณ์ในอินเดียอันเป็นแหล่งกำเนิดดั้งเดิมของศาสนาพราหมณ์ จากการสอบถามพราหมณ์ ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์นั้น สันนิษฐานกันว่าเพิ่งเกิดขึ้นทีหลัง เป็นการประยุกต์ใช้ตามเครื่องดนตรีพื้นถิ่นที่มีอยู่แล้วในประเทศไทย เพราะชื่อของม้องชัย หมายถึง การตีเพื่อเอาฤกษ์เอาชัย ซึ่งก็มีความหมายคืออยู่แล้วในการที่จะประกอบพิธีมงคลต่างๆ จึงนำมาเข้าร่วมกับเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ คือ สังข์และบัณเฑาะว์ได้อย่างกลมกลืน

ม้องชัยเป็นม้องที่สร้างขึ้นขนาดใหญ่ วัดผ่านศูนย์กลางประมาณ 80 เซนติเมตร เมื่อตีก็เกิดเสียงก้องกระหึ่มเป็นกังวาลได้ยินแต่ไกล ม้องชนิดนี้เรียกตามเสียงครวญครางว่า “ม้องหุ่ย” หรือ “ม้องหุ่ย” แต่ม้องขนาดนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ม้องชัย” คงจะเป็นสมัยต่อมา เมื่อได้รับวัฒนธรรมอินเดียแล้ว เพราะมีม้องหรือระฆังชนิดหนึ่งของอินเดีย เขาเรียกว่า “ชยฆณฏะ” ก็คือ ม้องชัยนั่นเอง ซึ่งคงจะเป็นขนาดที่นำไปใช้เป็นสัญญาณในกองทัพหรือในการศึกสงคราม ขณะนี้ยังนิยมใช้ตีในงานพิธีมงคลต่างๆ

ม้องชัยมักนิยมปิดทองเป็นลวดลายกระหนกสวยงาม บางลูกก็ปิดทองเป็นเลขยันต์ ลงอักขระเป็นคาถาอาคม สำหรับความขลังและศักดิ์สิทธิ์ เพื่อที่จะใช้ในงานมงคลพิธีนั้นๆ ก่อนจะนำมาตีได้นั้นผู้ตีจะนำม้องชัยไปแขวนบนไม้พลอง 3 ท่อน ที่พิงกันเป็นสามเส้า ซึ่งเป็นขาตั้งของม้องชัยเพื่อให้การตีสะดวกขึ้นนั่นเอง ประกอบกับม้องชัยมีขนาดใหญ่ ผู้ตีไม่สามารถยกขึ้นตีได้

นอกจากหน้าที่ในการประ โคมในช่วงเวลาที่เป็นมงคล ม้องชัยก็ยังใช้สำหรับให้สัญญาณด้วย เช่น ในการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามในแต่ละรอบจะมีการถ่มม้องชัยครั้งหนึ่ง เพื่อที่จะบอกให้วงปีพาทย์บรรเลงอยู่ทราบว่าได้เวียนเทียนไปกี่รอบแล้ว

วิธีการตีม้องชัย

การตีม้องชัยไม่ยากเหมือนการเป่าสังข์ หรือการโกวบัณเฑาะว์ เนื่องจากม้องชัยมีลักษณะที่เป็นลูกม้องใบใหญ่ตรงกลางมีปุ่ม จึงใช้ไม้ตีที่หุ้มนวมนุ่มๆ ลูกโตๆ ตีลงไปบนปุ่มนั้น เพื่อให้เกิดเสียงกังวานขึ้น สำหรับวิธีการที่จะทำให้เสียงดังกังวานไพเราะคั้นๆ ผู้ตีต้องไม่กดไม้ตีไว้เมื่อออกแรงตีลงไปครั้งหนึ่งๆ แล้ว เพราะไม้ตีจะหยุดการสั่นสะเทือนของลูกม้อง แต่ควรยกไม้ตีให้ออกจากลูกม้องเร็วๆ หลังจากตีลงไปแล้ว เพราะจะทำให้ลูกม้องเกิดการสั่นสะเทือนจนเกิดเสียงดังกังวานไพเราะขึ้น ในการบรรเลงในพิธีกรรมต่างๆ นั้น ม้องชัยจะไม่นิยมตีถี่ๆ คือ จะรลให้เสียงเดิมจางหายไปเสียก่อนจึงจะตีเสียงต่อมา ซึ่งจะต่างกับการเป่าสังข์และโกวบัณเฑาะว์ที่บรรเลงบ่อยและถี่กว่า ส่วนผู้ตีจะใช้มือซ้ายหรือขวาจับไม้ตีนั้น ไม่มีกำหนดแล้วแต่ความถนัด

และการตีก็ไม่ต้องนับจำนวนครั้งหรือนับจังหวะแต่อย่างใด ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพิธีกรรมแต่ละพิธี

ระบบเสียงของฆ้องชัย

ฆ้องชัยเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเดียวทำทำนองไม่ได้ เป็นเครื่องดนตรีประเภท Percussion จึงมีโทนเสียงเดียวในแต่ละลูก ถ้าลูกใหญ่หน่อยก็จะให้เสียงทุ้มต่ำ ลูกเล็กหน่อยก็ให้เสียงสูงแหลม แต่ขนาดมาตรฐานจะอยู่ที่เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 80 เซนติเมตรดังกล่าวไปแล้ว ความสั้นยาวของเสียงขึ้นอยู่กับแรงที่ตีลงไป คือ ถ้าตีแรงลูกฆ้องจะสั้นสะเทือนมากทำให้เสียงยาว และถ้าตีเบาลูกฆ้องสั้นสะเทือนน้อยก็ให้เสียงที่สั้น โดยทั่วไปลูกฆ้องชัยที่มีขนาดมาตรฐาน(80 เซนติเมตร) มักจะให้เสียงโน้ตตัวลา (A) บางครั้งอาจเคลื่อนที่ไปจนถึงตัว ที (B) ก็เป็นไปได้ เมื่อวัดด้วยเครื่องวัดเสียง ดังเขียนเป็นโน้ตสากลได้ดังนี้

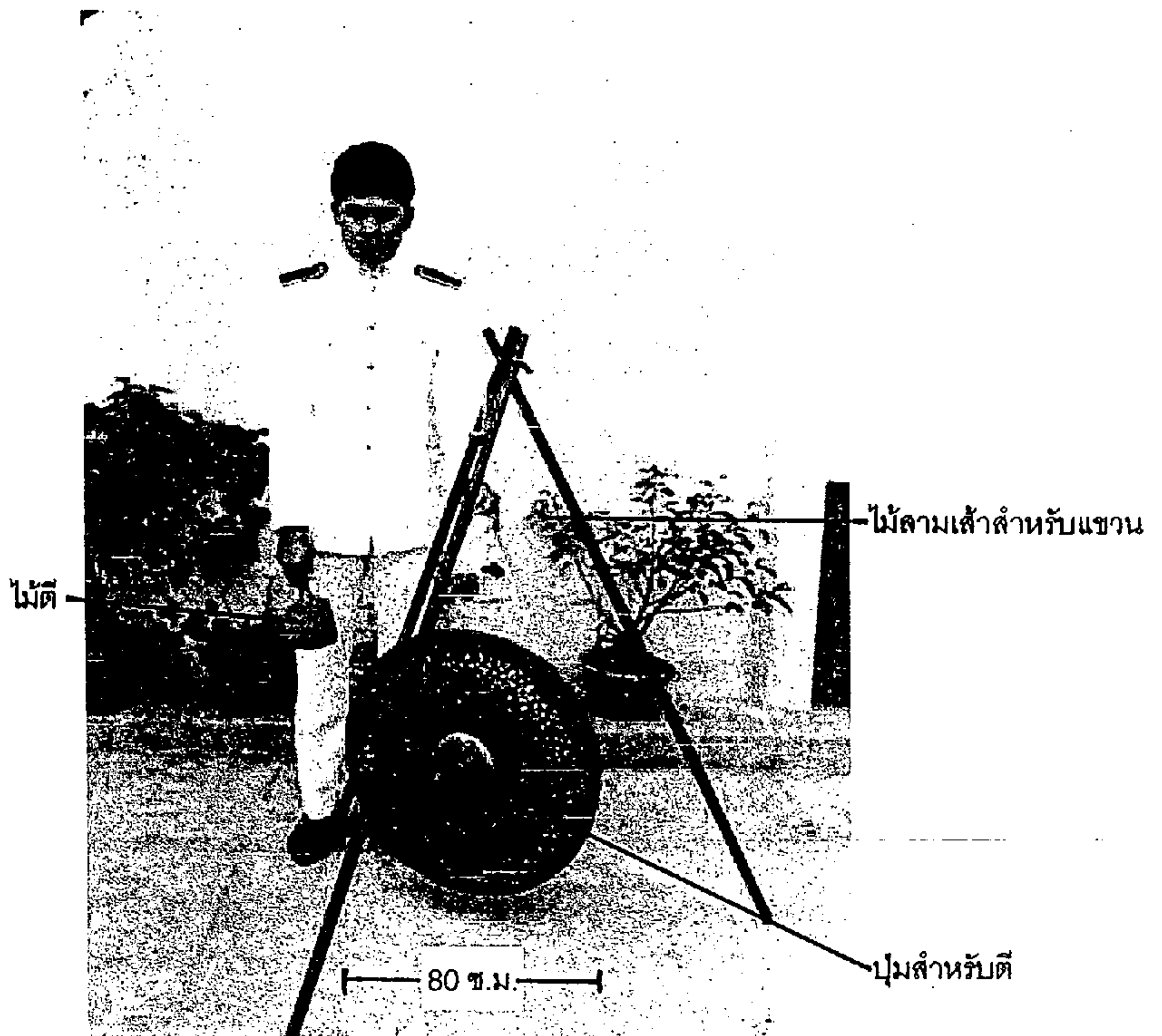
ระดับเสียงต่ำสุด | ระดับเสียงช่วงกลางสามารถเป็นได้ทุกเสียง | ระดับเสียงสูงสุด

บทบาทและหน้าที่ของฆ้องชัยในการประกอบพิธีกรรม

ดังที่อธิบายไปในตอนแรกว่าฆ้องชัยไม่ใช่เครื่องดนตรีของพราหมณ์โดยตรง แต่นำมาประยุกต์ใช้ร่วมด้วย จึงทำให้ฆ้องชัยเหมือนเป็นตัวประกอบช่วยเสริมให้เสียงของสังข์ และบัณเฑาะว์คู่ศักดิ์สิทธิ์ และมีความขลังมากขึ้น ซึ่งเนื่องมาจากชื่อที่เป็นมงคล คือ คำว่า “ชัย” ที่ทำให้ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมในพิธีทุกคนรู้สึกถึงความสำเร็จ และชัยชนะที่กำลังจะตามมาหลังจากการประกอบพิธีเสร็จสิ้นไปแล้ว ฆ้องชัยจึงได้เข้าร่วมในการบรรเลงเป็นอันดับที่สามของวง ซึ่งมีส่วนช่วยทำให้พิธีกรรมมีความหมายที่เป็นมงคลและศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นด้วย

สถานที่ผลิตและจำหน่ายฆ้องชัย

ฆ้องชัยเป็นเครื่องดนตรีที่หาซื้อได้ง่ายกว่า สังข์และบัณเฑาะว์ เพราะสามารถหาซื้อได้จากร้านขายอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยเฉพาะร้านขายพระพุทธรูปบริเวณเสาชิงช้า เช่น ร้านลายไทย เลขที่ 262 ถ.ดินสอ เขตพระนคร กรุงเทพฯ จะมีฆ้องชัยจำหน่ายให้เลือกหลากหลายลวดลายและขนาด จึงไม่ต้องสั่งทำขึ้นมาใหม่แต่อย่างใด นอกจากนี้ทางร้านค้าที่จำหน่ายฆ้องชัยยังมีไม้สามเส้นที่ใช้แขวนฆ้องชัย พร้อมทั้งไม้ตีเอาไว้อีกด้วย นับว่าเป็นเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์ที่หาซื้อได้ง่ายที่สุด

ภาพประกอบ 14 ไม้ตีซึ่งแฉวนไว้พร้อมที่จะตี

การบรรเลงร่วมกันระหว่างสังข์ , บัณเฑาะว์และฆ้องชัย

ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของพราหมณ์นั้นไม่มีทำนองเพลง ไม่มีเนื้อร้องอาศัยการ
สร้างเสียงที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ออกมาประกอบความขลังในการสวดมนต์ หรือร่ายเวทต่างๆ เท่านั้น
ซึ่งเสียงที่เกิดขึ้นมาจะเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างเสียงสังข์ บัณเฑาะว์ และฆ้องชัย ซึ่งจะ
แบ่งบทบาทหน้าที่ในเวลาที่ตนรับผิดชอบ เสียงสังข์ดูเหมือนจะเป็นเสียงที่ยืนพื้นในการบรรเลง
เนื่องจากให้เสียงที่ยาวที่สุดตามมาด้วยเสียงประกอบที่เข้ามาซัด ของบัณเฑาะว์และฆ้องชัย ทำให้
เสียงของสังข์นั้นฟังดูไม่เลี่ยนและมีความกลมกลืนน่าฟังยิ่งขึ้นเมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้ว ดังที่พอจะ
เขียนเป็นสกอาร์โน้ตให้เห็นการบรรเลงของเครื่องดนตรี 3 ชิ้นนี้ ในเวลาที่ดำเนินไปด้วยกัน โดย
จะเขียนเป็นโน้ตที่มีระดับเสียงสมมติขึ้นมาเสียงเดียว เนื่องจากไม่มีทำนองเพลง ได้ดังต่อไปนี้

The image shows three staves of musical notation. The top staff is labeled 'สังข์' (Sax) and contains a single half note with a slur underneath it. The middle staff is labeled 'บัณเฑาะว์' (Banpet) and contains a sequence of eighth notes. The bottom staff is labeled 'ฆ้องชัย' (Klong) and contains a single half note with a slur underneath it. All three staves are in 4/4 time and share a common key signature of one sharp (F#).

ผู้ที่จะบรรเลงเครื่องดนตรี 3 ชนิดนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นพราหมณ์เสมอไป บางครั้ง
จำนวนของพราหมณ์ไม่เพียงพอเพราะมีพิธีกรรมที่ต้องปฏิบัติหลายทีในเวลาเดียวกัน จึงให้บุคคล
อื่นที่ไม่ใช่พราหมณ์แต่รู้วิธีบรรเลงและรู้ว่าจะบรรเลงในเวลาใดบ้างนั้นสามารถเป็นผู้บรรเลงแทน
พราหมณ์ได้ ซึ่งส่วนมากจะเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายเครื่องสูงกลองชนะของสำนักพระราชวังเป็นส่วน
ใหญ่ เนื่องจากการฝึกฝนมาโดยตรงแล้ว แต่ผู้ที่เป็นคนอ่านเวทและประกอบพิธีกรรมนั้น
ต้องเป็นพราหมณ์เท่านั้น

2. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์

พิธีกรรมที่พราหมณ์ยังถือปฏิบัติอยู่จนกลายเป็นวัฒนธรรมไทยไปโดยปริยาย และปรากฏให้เห็นถึงการใช้เครื่องดนตรีประเภทสังข์ บัณเฑาะว์ หรือในบางครั้งอาจมีฆ้องชัยประกอบอยู่ด้วยนั้น ยังมีให้เห็นอยู่เสมอในปัจจุบัน จากการศึกษาพอจะรวบรวมได้ดังนี้

2.1 การประกอบพิธีกรรมสำหรับประชาชน ได้แก่

พิธีบวงสรวง เปิดพระรูปบุคคลสำคัญและอนุสาวรีย์

หน่วยงานทางราชการส่วนใหญ่มักมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่หน่วยงานของตนนับถืออยู่ ซึ่งมักจะเป็นท่านเจ้าของสถานที่ที่เคยประทับหรือเคยอยู่ ณ สถานที่ที่กลายเป็นหน่วยงานในปัจจุบัน จึงมักจะสร้างพระอนุสาวรีย์, อนุสาวรีย์ หรือพระรูปต่างๆ ขึ้นไว้สักการะบูชากันในหน่วยงานของตน จึงต้องให้พราหมณ์ไปกระทำพิธีบวงสรวงต่อ พระอนุสาวรีย์ อนุสาวรีย์ หรือพระรูปนั้นๆ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ทุกคนที่ได้ทำงานอยู่ ณ สถานที่นั้น

ขั้นตอนในการทำพิธีบวงสรวง พระอนุสาวรีย์ อนุสาวรีย์ หรือพระรูปที่มักปฏิบัติกันเป็นส่วนใหญ่ จะเริ่มจากการทำพิธีสงฆ์ในตอนเช้า พอสายๆ ก็เข้าสู่พิธีพราหมณ์ โดยพราหมณ์จะนำอาหารคาวหวานที่ถือเป็นเครื่องสักการะไปถวายแด่ พระอนุสาวรีย์ อนุสาวรีย์ หรือพระรูปเหล่านั้น และสวดคาถาอัญเชิญคุณพระวิญญูญาณ หรือคุณวิญญูญาณ ของท่านเหล่านั้นมารับเครื่องสักการะ ประกอบกับพราหมณ์อีกพวกหนึ่ง เป่าสังข์ โกวบัณเฑาะว์ ตีฆ้องชัย สลับกับการสวดไปจนจบ

พิธีวางศิลาฤกษ์

เมื่อมีการสร้างอาคารใหม่ขึ้นในหน่วยงานราชการหรือเอกชนบางแห่งก็นิยมเชิญพราหมณ์ไปทำพิธีวางศิลาฤกษ์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่อาคารที่กำลังจะสร้างขึ้นใหม่ และรวมถึงผู้ที่จะได้เข้าไปอาศัยในอาคารนั้นๆ ด้วย พิธีวางศิลาฤกษ์เป็นพิธีที่กระทำก่อนที่จะสร้างอาคารนั้นเสร็จ กล่าวคือ พิธีนี้จะนำแผ่นหินอ่อนที่เรียกว่า ศิลาฤกษ์ วางลงไปหลุมที่ขุดขึ้นเพื่อรองรับ

วิธีขุดหลุมที่จะวางศิลาฤกษ์นั้น ถ้าเป็นพื้นดินธรรมดา ก็ต้องตอกเสาเข็มใหญ่ๆ ไว้ให้เรียบร้อย แล้วขุดหลุมดินเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดเท่ากับแผ่นศิลาฤกษ์ที่จะวาง ส่วนมากจะนิยมวางบริเวณส่วนหน้าของอาคาร ควรเว้นที่รอบๆ แผ่นศิลาฤกษ์ไว้ตอกไม้มงคลลงไปข้างๆ แผ่นศิลาฤกษ์ด้วยในกรณีที่หลุมนั้นก่อขึ้นด้วยปูนซีเมนต์ ก็จะต้องเจาะรูไว้ 9 รู เพื่อเอาไว้ตอกไม้มงคลดังกล่าวนี้ด้วย

ไม้มงคล 9 แท่งที่ใช้ตอกลงไป คือ

1. ไม้ชัยพฤกษ์
2. ไม้ราชพฤกษ์
3. ไม้ทองหลาง

4. ไม้ไผ่ตง
5. ไม้กันเกล้า
6. ไม้ทรงบันดาล
7. ไม้สัก
8. ไม้พุง
9. ไม้ขนุน

นอกจากนี้ยังมีวัตถุอื่นๆ นอกเหนือจากไม้มงคลทั้ง 9 ซึ่งได้แก่ อัฐทอง 3 แผ่น , อัฐนาก 3 แผ่น , อัฐเงิน 3 แผ่น , แผ่นศิลาฤกษ์ , คลับเพชรพลอยแก้วสี , เศษไม้สัก , เศษไม้มะยม , กัลปิงหา เป็นต้น รอบๆ บริเวณที่วางศิลาฤกษ์นั้น จะต้องปักด้วยราชวัติ (ฉัตร) ธง พร้อมด้วย หน่อกล้วย หน่ออ้อย และต้องวางด้วยค้ายสายสิญจน์ซึ่งต่อมาจากที่พระสงฆ์ เจริญพระพุทธมนต์ด้วย ขณะที่กระทำพิธีดังกล่าวพราหมณ์อีกพวกหนึ่งก็จะเป่าสังข์ และไกวบัณเฑาะว์ไปด้วย

เมื่อวางศิลาฤกษ์และเครื่องประกอบอื่นๆ ลงไปแล้ว ก็จะทำการโบกปูนยึดแผ่นศิลาฤกษ์ไว้ พร้อมทั้งพรมน้ำพระพุทธมนต์ โปรยข้าวตอก ดอกไม้ ดอกมะลิ ถั่วดิบ งาดิบ และเหรียญเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีบวงสรวงเทพยดาประจำปี และวันครบรอบการสถาปนาหน่วยงานราชการ

หน่วยงานราชการต่างๆ มักมีวันสำคัญประจำหน่วยงานของตน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวันก่อตั้ง หรือสถาปนาหน่วยงานนั้นๆ ขึ้นมาเป็นครั้งแรก ซึ่งถ้าตรงกับวันใดก็มักจะทำบุญฉลองกันยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปีในหน่วยงานของตน ซึ่งหน่วยงานต่างๆ มักเชิญพราหมณ์มาประกอบพิธี ณ หน่วยงานของตนตามวันเวลาอันเป็นมงคลฤกษ์ โดยพราหมณ์จะเริ่มการถวายเครื่องสักการะ อาทิอาหารคาวหวาน ดอกไม้ รูป เทียน แด่บวงสรวงเทพยดา แล้วอ่านคำสวดสรรเสริญเทวดา และอัญเชิญให้เสด็จมารับเครื่องสักการะเหล่านี้ พราหมณ์พวกหนึ่งก็จะเป่าสังข์ ไกวบัณเฑาะว์ และตีฆ้องชัย สลับกับการสวดไปด้วยจนจบ

สถานที่ที่ประกอบพิธีก็ต้องจัดเช่นเดียวกับการวางศิลาฤกษ์ กล่าวคือ ต้องมีฉัตรปักไว้ 4 ทิศ ซึ่งเรียกกันว่า ราชวัติ พร้อมด้วยหน่อกล้วย หน่ออ้อยที่มัดเอาไว้ และต้องวางค้ายสายสิญจน์รอบราชวัติ ซึ่งต่อมาจากที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เช่นกัน

พิธีทำขวัญวัน

พราหมณ์เชื่อว่าเมื่อเด็กแรกคลอดจากครรภ์มารดา บิดาควรจดเวลา นาที วัน เดือน ปี เวลาตกฟากของเด็กไว้ให้ละเอียด เมื่อตัดสายสะดือแล้วแพทย์ศकुณกรรม จะต้องส่งเด็กให้กับผู้ที่เตรียมไว้ คือผู้ที่มีนิสัยและความประพฤติเป็นที่ถูกใจของมารดา และถือกันว่าเด็กนั้นจะมีนิสัยและความประพฤติเหมือนกับผู้ที่มารับอุ้มครั้งแรก ต่อมาก็อาบน้ำ เมื่อนำเด็กลงอ่างอาบน้ำ ต้องเอาเงินหรือทอง แหวนหรือสายสร้อยเหล่านี้อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ แล้วแต่สะดวกนำไปใส่ลงในอ่างอาบน้ำ แล้วจึงอุ้มเด็กลงอ่างน้ำ เป็นเคล็ดที่ดีถือกันว่าเมื่อเด็กนั้นเติบโตไปภายหน้า จะบริบูรณ์

ไปด้วยทรัพย์เงินทอง เมื่ออาบน้ำแต่งตัวเด็กแล้ว จึงนำเด็กนั้นลงบนเบาะ เบาะนั้นวางบน กระดัง ถ้าเป็นชายก็ใส่กระดาด ดินสอ สมัยก่อนถือกันว่าบิดามารดาหวังจะให้บุตรชายเป็นนัก ปราชญ์ราชบัณฑิต ถ้าเป็นหญิงใส่ด้าย เข็ม บุตรหญิงอยากให้สันทัดในการเย็บปักถักร้อยเพราะ ต่อไปจะต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี แต่มาสมัยนี้เปิดโอกาสให้เด็กไม่ว่าชายหรือหญิง ให้มี โอกาสได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน ฉะนั้นจึงควรใส่กระดาด ดินสอ ให้แก่บุตรหญิงได้เสมือน หนึ่งบุตรชายด้วย

ส่วนรکنั้น ให้ใส่หม้อเอาเกลือใส่เก็บเอาไว้ ภายหลังจึงจะนำไปฝัง เมื่อเด็กมีอายุได้ เดือนหนึ่ง เมื่อเด็กมีอายุได้ 3 วัน ควรจะกระทำพิธีทำขวัญวัน ดังจะอธิบายต่อไปนี้

สิ่งของที่จะต้องใช้ในพิธีทำขวัญวัน มีบายศรีปากชาม 1 ที่ กล้วยน้ำไท มะพร้าวอ่อน ขนมัดมัดแดง ดัมขาว ผลไม้ เผือก มัน น้ำสะอาด 1 แก้ว หมากพลู 3 คำ แป้งหอม น้ำมันหอม กระแจะสำหรับจุ่มเข็ม บายศรีต้น 1 ต้น พร้อมทั้งไม้ขานาบและผ้าหุ้ม ชันน้ำพานรองใส่ข้าวสาร 1 ชัน แวนเทียน 3 แวน เทียนหนัก 1 บาท 11 เล่ม ดิคว่านเทียนแวนละ 3 เล่ม เทียนชัย 1 เล่ม เทียนขนวน 1 เล่ม พราหมณ์ 3 ท่าน สำหรับจะได้ทำพิธีออกแวนเวียนเทียน

พอได้ฤกษ์พราหมณ์จะให้ญาตินั่งล้อมเป็นวงช่วยรับแวนเวียนเทียน ส่วนบิดามารดานั้น ให้นั่งทางซ้ายของพราหมณ์ เพื่อจะรับแวนเวียนจากพราหมณ์ แล้วจะได้ส่งต่อๆ กันไป การเวียน เทียนนี้ให้เวียนเป็นทักษิณาวฏ คือ ให้เวียนจากซ้ายไปขวา ส่วนพราหมณ์อีก 2 ท่านนั้น จะได้ เป่าสังข์เป็นมงคลและแกว่งไม้ขานาบเป็นฤกษ์ดับมลทิน พิธีเวียนเทียนเวียน 5 รอบ เมื่อครบ 3 รอบ พราหมณ์จะได้เปลื้องผ้าหุ้มบายศรีออกม้วนวางไว้ที่ข้างเบาะเด็ก เมื่อครบ 5 รอบแล้ว พราหมณ์จะได้ดับเทียน อ่านบทสวดให้เด็กมีศรีสวัสดิ์มงคล ต่อจากนั้นพราหมณ์จะดักขวัญ คือ เอาช้อนเล็กดักที่บายศรีต้นในระหว่างช่องไม้ขานาบทั้ง 3 ข้าง แล้วจะเอาช้อนดักไขที่ยอดบายศรี ใส่ลงในมะพร้าวอ่อนป้อนให้เด็กกิน แล้วจึงเอาสายสิญจน์ วาดลงที่มือเพื่อไล่เคราะห์โศกโรครภัย ให้เสวยจัญไรจงวินาสสันติ วาดออกที่ข้อมือข้างละ 3 ที แล้วจึงเอาด้ายสายสิญจน์นั้นเผาไฟ แล้วเอาด้ายสายสิญจน์เสกด้วยพระเวทย์ผูกขวัญที่ข้อมือทั้ง 2 ข้าง แล้วเอากระแจะจุ่มที่หน้าผาก เด็ก และที่ข้อมือทั้ง 2 ข้าง แล้วให้พรเด็กมีอายุยืนนาน เมื่อพราหมณ์ทำพิธีเสร็จแล้วท่านผู้ใหญ่มี ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้อง เอาด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือทำขวัญให้แก่เด็กและเอากระแจะจุ่ม ให้เด็กนั้นด้วยทุกๆ คน ตามลำดับจนกว่าจะครบญาติ ในขณะที่ ถ้าใครมีสิ่งของเงินทองที่จะมา ทำขวัญเด็ก ก็ให้ทำได้ในตอนนี้เป็นเสร็จพิธีทำขวัญวัน

พิธีทำขวัญเดือน โคนผมไฟ

พิธีทำขวัญเดือนหรือโคนผมไฟนี้ ไม่ได้ทำเมื่อเด็กมีอายุครบ 1 เดือน แต่พิธีนี้จะต้องนำ วัน เดือน ปี เวลาตกฟาก ไปให้โหรผูกดวงกำหนดฤกษ์ให้ว่าเป็นวันเวลาใด

พิธีนี้จะเป็นสองวันหรือวันเดียวก็ได้สุดแต่กำลังและฐานะของเจ้าภาพ พิธีทำขวัญเดือนนี้ มีทั้งพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์ เมื่อก่อนจะถึงวันฤกษ์ให้เจ้าภาพเตรียมนิมนต์พระสงฆ์ ที่จะมา

เจริญพระพุทธมนต์เสียแต่เนิ่นๆ จะนิมนต์ก็รูปก็ได้แต่ไม่ต่ำกว่า 5 รูป จะเป็น 7 รูป หรือ 9 รูปก็ได้ ถ้าจัดงานสองวัน สิ่งของที่จะต้องใช้ในตอนเย็นมีดังนี้

1. ศาลเพียงตา

2. เครื่องเช่นพระเกตุหนึ่งที เครื่องเช่นพระภูมิหนึ่งที เครื่องเช่นเจ้ากรุงพาลีหนึ่งที ภายในบรรจุกระทงเล็กๆ กับข้าวคาวหวาน ถั่วงาคั่ว นมเนย ข้าวตอก ดอกไม้ ให้ถวายพระเกตุ 17 กระทง พระภูมิ 3 กระทง เจ้ากรุงพาลี 4 กระทง รูปเทียนอย่างละ 24 เล่ม ควรใช้เทียนหนัก 1 สติง

3. มะพร้าวเงินมะพร้าวทอง กรงปลาเงินปลาทอง กรงกุ่มเงินกุ่มทอง

4. ชั้นสาครขนาดใหญ่

5. หม้อรอก

สิ่งของเหล่านี้ให้ตั้งนอกชายคากลางแจ้ง ชั้นที่ 1 วางของพระเกตุ ชั้นที่ 2 วางของพระภูมิกับเจ้ากรุงพาลี เมื่อใกล้เวลาพระสงฆ์จะเจริญพระพุทธมนต์ให้นำเด็กออกนอนอยู่นอกมณฑลพิธี เข้าภาพจุฑารูปเทียนบูชาพระพุทธรูป เสร็จแล้วพราหมณ์อาราธนาศีล พระให้ศีลจบแล้วและอาราธนาพระปริตรเสร็จแล้ว พราหมณ์ออกไปบูชาถวายเครื่องเช่นข้างนอก พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ไปจนจบ เป็นเสร็จพิธีในตอนเย็น

ส่วนในตอนเช้า สิ่งของที่จะต้องใช้ คือ เครื่องสังเวทบูชาฤกษ์ คนฝังรอก เครื่องสังเวทบูชาฤกษ์มีดังต่อไปนี้

1. ขายศรีปากชาม 1 ที

2. หัวหมุดม 1 หัว พร้อมทั้งเครื่องจิม

3. เป็ดต้ม ไก่ต้ม อย่างละ 1 ตัว

4. กุ้งต้ม ปูต้ม อย่างละ 1 จาน

5. ปลาช่อนต้ม 1 ตัว

6. กล้วยน้ำไท 1 หวี มะพร้าวอ่อนปอกเปลือกแล้ว 1 ผล

7. ขนมัดมัดแดงต้มขาวอย่างละ 1 จาน

8. เผือกต้ม มันต้มอย่างละ 1 จาน

9. ผลไม้หวาน 5 อย่าง

10. ขนมหวาน 5 อย่าง

11. นมเนย ข้าวตอกดอกไม้

12. รูปเงิน ตามจำนวนเครื่องสังเวท

13. โต้ะ ขนาดโต้ะอาหารพร้อมทั้งผ้าขาวปูโต้ะ

โต้ะนี้ให้ตั้งตรงหน้าศาลเพียงตา ส่วนเครื่องสังเวทนั้นให้วางบนโต้ะนั้น การบูชาฤกษ์นั้นให้กะดูระยะเวลา คือ เมื่อกล่าวโองการบูชาฤกษ์จบลงก็ให้ได้เวลาฤกษ์พอดี ส่วนทางเครื่องพิธีพราหมณ์ จะต้องจัดสิ่งของและคนดังนี้

1. พราหมณ์ 3 คน ทำพิธี 1 คน เป่าสังข์ 1 คน แกว่งบัณเฑาะว์ 1 คน
2. ถาดตามขา (อย่างถาดล้างหน้าโบราณหรือของเจ้านาย 1 ถาด) สำหรับรองเครื่องพิธี คือ สังข์รดน้ำ 1 สังข์ พร้อมมังศรี (พานรองสังข์) โถใส่กระแจะสำหรับเจิม ที่ใส่น้ำมันค์กรรไกร มีดพิธี 3 เล่ม (ทอง นาก เงิน) มีดโกน
3. เปล
4. สายสร้อยอย่างยาวทำสายไกวเปล
5. แมว 1 ตัว แต่งตัวให้สะอาดดูสวยงาม
6. หินบดยาอย่างโบราณ
7. ถุงถั่วทอง 1 ถุง ถุงข้าวตอก 1 ถุง ถุงข้าวเปลือก 1 ถุง ถุงถั่วเขียว 1 ถุง ฟักเขียว 1 ลูก ทาแป้งให้ขาวตลอดทั้งลูก
8. ถ้าเป็นชายมีสมุคคินสอ ถ้าเป็นหญิงมีค้ายเข็ม
9. ชั้นพานรองใส่ข้าวสารเสมอปากชั้น แวนเทียน 3 แวน เทียนหนัก 1 บาท 9 เล่ม เทียนไชย 1 เล่ม เทียนชนวน 1 ที่ กล้วยน้ำไท 1 หวี มะพร้าวอ่อน 1 ผล ขนมัดมัดแดงมัดขาวอย่างละ 1 จาน ผลไม้ ขนที่ไม่มีไขและน้ำมันเจือปน
10. ไบบัวหรือไบบอนทำเป็นกระทงสำหรับใส่ผมหัดเมื่อเวลาโกนแล้ว
11. คนฝั่งรก 4 คน ให้สมมติชื่อ 1 นายบุญมัน 2 นายบุญคง 3 นายบุญอยู่ 4 นายบุญมี คน 4 คนนี้ให้ถือของ 4 สิ่ง คือ น้ำมันค์ 1 มะพร้าวเงิน 1 มะพร้าวทอง 1 หม้อรก 1 ส่วนทิศที่จะฝั่งรกนั้น พราหมณ์จะเป็นผู้กำหนดให้

เมื่อใกล้เวลาจะได้ฤกษ์ ให้อุ้มเด็กมาเข้าในพิธี พราหมณ์จะเริ่มทำพิธี คำนเจ้าภาพเตรียมเชิญแขกผู้ใหญ่ 3 ท่านมาขลิบผมหัด เริ่มตั้งแต่พราหมณ์จะส่งสังข์ให้รคนน้ำที่ศีรษะเด็ก ใช้กรรไกร มีดเงิน ทอง นาก ขลิบผมหัด ตามลำดับเหมือนกันทั้ง 3 คน เมื่อครบ 3 คนแล้ว มอบให้ช่างโกนผมหัดต่อไป ผมหัดโกนออกนั้นใส่กระทงไบบัวหรือไบบอนที่เตรียมไว้ เมื่อเสร็จพิธีแล้วจึงนำไปลอยน้ำเมื่อภายหลัง ในระหว่างที่ช่างโกนผมหัดอยู่นั้นพราหมณ์จะพรมน้ำพุทธมนต์และเทน้ำมันค์ลงในขันสาคร เพื่ออาบน้ำเด็กต่อไป เมื่อก่อนจะอาบน้ำพราหมณ์จะทำพิธีลอมะพร้าวเงินมะพร้าวทอง และกรงปลาเงินปลาทอง กรงกึ่งเงินกึ่งทองลงในขันสาครก่อน แล้วเอาเด็กลงอาบ การอาบก็อาบพอเป็นพิธีเท่านั้น เมื่ออาบเสร็จพราหมณ์อ่านเวทย์เอาใบมะตูมทัดหูขวาให้เด็กในระหว่างขลิบผมหัดกับอาบน้ำ พราหมณ์อีก 2 คนจะเป่าสังข์แกว่งไม้บัณเฑาะว์ ถ้ามีเครื่องประโคมก็ให้ประโคมในตอนนั้น เมื่ออาบน้ำเสร็จแล้วอุ้มเด็กส่งให้พี่เลี้ยงไปเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเตรียมลงเปลและเวียนเทียนต่อไป ตอนนี้อัดการในเรื่องภัตตาหารถวายพระสงฆ์ พระฉันและถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์กลับไปแล้วเริ่มพิธีลงเปล พราหมณ์จะได้จัดเปลและเบาะทำเครื่องของพิธีลงในเปล คือ ถุงถั่วเขียว ถุงถั่วทอง ถุงข้าวตอก ถุงข้าวเปลือก ถุงเหล่านี้มักจะใช้แพรสีต่างๆ หินบดยา ฟักเขียว สมุคคินสอ หรือค้ายเข็ม แมวที่แต่งตัว เมื่อก่อน

จะอุ้มเด็กลงพราหมณ์จะทำพิธีเจิมแปลและเอาแมวลงก่อนแล้วจึงเอ็กเด็กลง พราหมณ์จะอ่านพระเวทกล่อมเด็ก

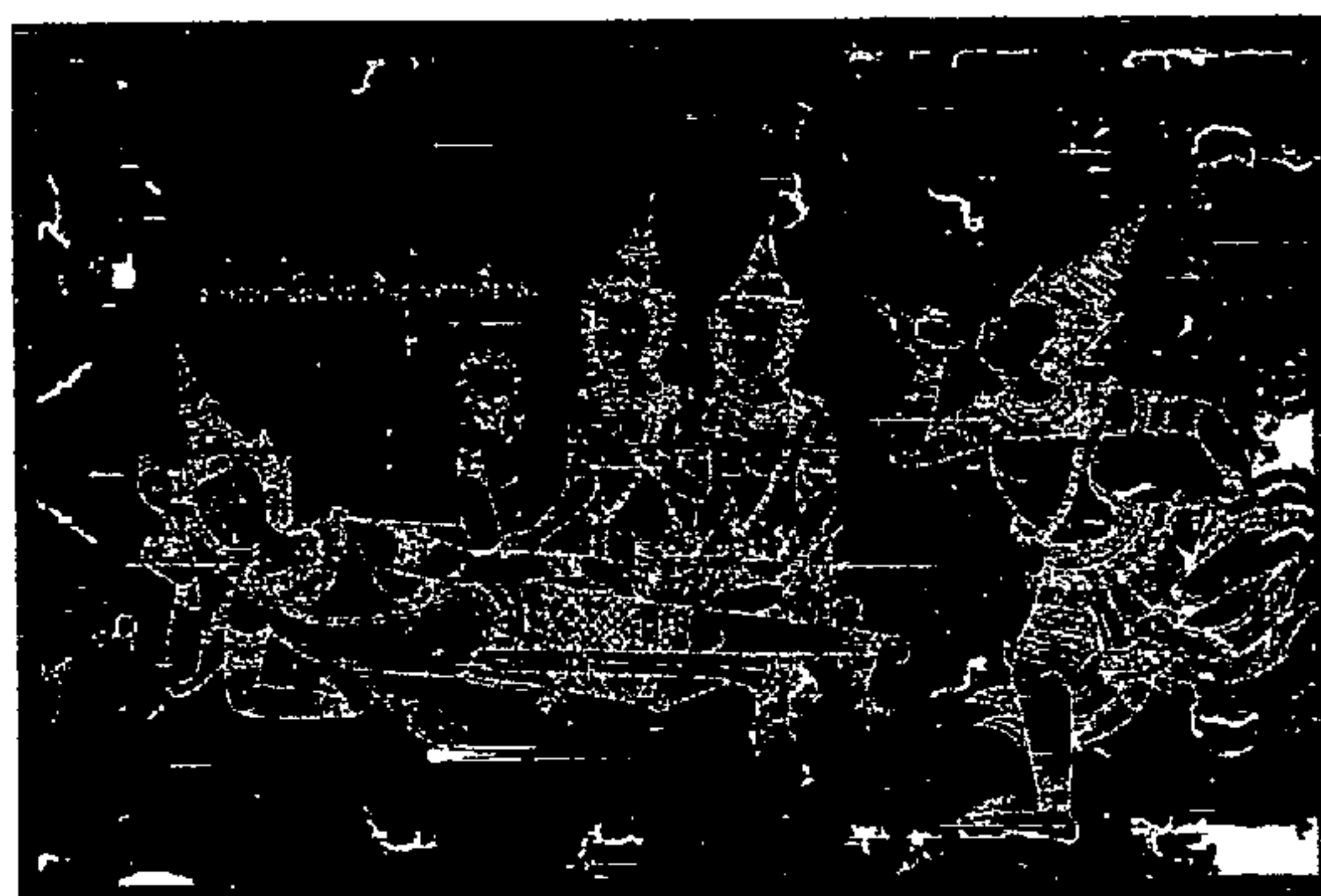
เมื่อพราหมณ์กล่อมจบลงแล้วจึงเวียนเทียนต่อไป การเวียนนี้ต้องเวียนถึง 5 รอบ เมื่อเวียนครบ 3 รอบ พราหมณ์ก็จะเปลื้องผ้าห่มบายศรี กับใบตอง 3 ยอดออก ม้วนเข้ากับผ้าวางไว้ข้างตัวเด็ก พอเวียนมาบรรจบครบ 5 รอบแล้ว พราหมณ์จะดับเทียนที่เวียนกับเทียนชัยคงเหลือไว้แต่เทียนชนวน การดับเทียนนี้ คือเอาใบพลูมา 7 ใบ เอากระแจะมาลงที่ใบพลูด้วยพระเวทแล้วจึงดับ แล้วพราหมณ์จะทำพิธีดักขวัญ คือ มือหนึ่งถือมะพร้าวอ่อน อีกมือหนึ่งถือช้อนเงินหรือช้อนทองขนาดเล็ก ตักตามช่องบายศรี ช่องระหว่างไม้ขนานทั้ง 3 ด้าน 3 หนด้วยกัน เสร็จแล้วเอาช้อนตักไข่ที่ยอดบายศรีปากชามใส่ในมะพร้าวป้อนเด็ก 3 ครั้ง แล้วพราหมณ์เอาด้ายสายสิญจน์จะยาวประมาณ 1 คืบ 9 เส้น วางที่บนบายศรีปากชาม ครั้งแรกพราหมณ์จะวาดจากตัวเด็กมาที่เทียนชนวนที่จุดไว้ 3 ครั้ง แล้วเผาไป ครั้งที่ 2 วาดจากบายศรีปากชามที่ตัวเด็ก 3 ครั้ง เหมือนกันแล้วผูกที่ข้อมือเด็ก ทำสลับดังนี้ทั้ง 4 ครั้ง การวาดสายสิญจน์ก็เพื่อปิดเคราะห์โรคร้ายเสนียดจัญไร วินาสสันติ แล้วพราหมณ์เจิมหน้าผากข้อมือทั้งสองของเด็ก ต่อไปมารดาบิดาญาติและแขกที่เชิญมาในงานก็จะเข้ามาเจิมเด็กเป็นลำดับกัน ใครที่มีของขวัญหรือจะทำขวัญเด็ก ก็ให้ทำในตอนนี้ เรียกว่าลงขันเป็นอันเสร็จพิธีทำขวัญเดือน โคนผมไฟ แต่เท่านี้

พิธีตัดจุก

แต่ก่อนนี้เด็กไทยมักจะนิยมไว้จุกกันเป็นส่วนมาก กล่าวคือ ผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองนี้จะเอาไว้จุก ไว้แกละ ไว้เปียก็เอาไว้กันตามใจชอบ สมัยโบราณทีเดียวนั้นเขาเอาดินมาปั้นเป็นตุ๊กตาหลายๆ ตัว เอาไว้จุกบ้างแกละบ้าง เปียบ้าง แล้วให้เด็กเล่น และคิดว่าเด็กจะชอบเล่นตัวไหนมาก จึงจะได้เอาไว้จุกอย่างนั้น การไว้จุกนั้นนิยมไว้กันจนอายุ 11 ปี ถ้าเป็นชายอาจจะไว้จนถึง 15 ปีก็ได้ จึงจะทำพิธีตัดจุกหรือโกนจุก ก่อนที่จะเริ่มงาน จะต้องเอาวัน เดือน ปี ของเด็กไปให้พราหมณ์กะวัน เวลา ฤกษ์ ให้เสียก่อน แต่ต้องมีให้ตรงกับวันอังคาร เพราะถือกันทั่วไปว่า วันอังคารเป็นวันห้ามโกนจุก มีเรื่องเล่าเป็นตำนานมาว่า

ในครั้งหนึ่ง พระอิศวร จะทำพิธีโสกันต์ (ตัดจุก) พระขันธกุมารเทวบุตร พระองค์จึงได้ประชุมผู้เป็นเจ้าทั้งสอง คือ พระพรหม พระนารายณ์ ในเทวสภาจึงมีความเห็นพ้องต้องกันว่า จะทำพิธีโสกันต์ในวันอังคารที่จะมาถึง ครั้นถึงวันอังคารจึงมาพร้อมกัน ทั้งท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ยังขาดอยู่แต่พระนารายณ์ ยังไม่เสด็จมาครั้นใกล้เวลาฤกษ์พระอิศวรผู้เป็นเจ้า จึงมีเทวบัญชาให้พระอินทราธิราชเอาสังข์พิไชยยุทธไปเป่าอัญเชิญพระนารายณ์ พระอินทราธิราชจึงไปตามเทวบัญชา วันนั้นเมื่อเชิญพระนารายณ์บรรทมหลับผลอพระองค์ไป ครั้นได้ยินเสียงสังข์พิไชยยุทธที่พระอินทร์เป่าก็ตื่นบรรทม มีเทวบัญชาตรัสถามพระอินทราธิราชว่าโลกเป็นประการใด พระอินทร์จึงทูลว่า เวลานี้ได้ฤกษ์ที่จะโสกันต์พระขันธกุมารแล้ว พระนารายณ์จึงปลั่งพระโอษฐ์ตรัสว่า ไช้ลูกหัวหาย จะนอนให้สบายสักหน่อยกวมนใจเหลือเกิน แล้วก็เสด็จมากับพระอินทร์ ด้วย

อำนาจวาจาสิทธิ์ทำให้เศียรของพระขันธกุมารหายไป พระอิศวรจึงมีเทวโองการให้พระ
 วิษณุกรรมเที่ยวไปในโลก ถ้าไปพบใครที่นอนเอาศีรษะไปทางทิศตะวันตก บุคคลนั้นถึงที่ตาย
 แล้ว ให้ตัดเอาศีรษะมา พระวิษณุกรรมเที่ยวไปหาก็ไม่พบ จึงกลับมาทูลพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า พระผู้เป็น
 เจ้าจึงมีเทวบัญชาให้กลับไปหาใหม่อีกครั้งหนึ่งว่า ไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ ถ้านอนหันศีรษะ
 ไปทางทิศตะวันตกให้ตัดเอามา พระวิษณุกรรมได้ไปพบแต่ข้างสองตัวแม่ลูกนอนเอาศีรษะไป
 ทางทิศตะวันตกจึงได้ตัดเอาศีรษะตัวลูกมาถวายพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าจึงกระทำเทวฤทธิ์ต่อ
 พระเศียรพระขันธกุมารแล้วจึงให้ชื่อว่าพระมหาวิฆเนศวร

ภาพประกอบ 15 จิตรกรรมจากสมุดไทยซึ่งสันนิษฐานว่า เจ้าฟ้าอิศราพงษ์ทรงดำริให้สร้างใน
 สมัยรัชกาลที่ 4 แสดงภาพพระอินทร์เป่าสังข์พิไชยยุทธอัญเชิญพระนารายณ์

ตำนานที่กล่าวมานี้เป็นตำนานทางฝ่ายไทยเราเล่าต่อๆ กันมา ความจริงนั้น พระชนนศกับ
 พระขันธกุมารนั้นเป็นเทพตนละองค์ แต่เป็นเทวบุตรแห่งองค์ศิวเทพและองค์อุมาเทวีเทพด้วย
 กันทั้งสองพระองค์

พิธีโกนจุกหรือตัดจุกทำกันเป็นประจำที่โบสถ์พราหมณ์ ต่อท้ายพิธีตรีขัมพวาย คือ ตก
 ในวันแรม 6 ค่ำ เดือนยี่ ที่ทำกันตามบ้านก็มี พิธีโกนจุกหรือตัดจุกที่ทำกันตามบ้าน จัดทำกันเป็น
 สองวัน สิ่งของที่จะต้องเตรียมเพื่อใช้ในตอนเย็น วันแรกมีเบญจจาสำหรับรดน้ำเมื่อโกนจุกออก
 แล้ว เบญจจานั้นคือโตะสี่เหลี่ยมจัตุรัสสูงประมาณศอกคืบ มีเสาสี่เสา หลังคาตัดคมีระบายรอบ ริม

ขลิบด้วยกระดาษทอง เพดานคาดผ้าขาว เสาศูกรม่านลูกไม้โปร้งทำเป็นม่าน ตามมุมเพดานกับตรงกลางแขวนพวงมาลัย วันเจริญพระพุทธมนต์เย็นพราหมณ์จะบูชาพระเกตุ พระภูมิ และเจ้ากรุงพาลีคือ ใช้ก้านกล้วยที่ก้านผูกยอดรวมกันเข้าแล้วเอากาบกล้วยผ่าตามยาวใหญ่ประมาณหนึ่งนิ้ว หักมุมทำเป็นกะบะสี่เหลี่ยมจัตุรัส ลดหลั่นกันตามชั้นทั้ง 9 ชั้น ชั้นละประมาณ 1 นิ้ว ชั้นล่างกว้าง 9 นิ้วเมื่อทำเป็นกะบะเรียบร้อยแล้ว นำมาสวมเข้ากับก้านกล้วย ชั้นล่างสูงจากพื้นประมาณ 4 นิ้ว ส่วนชั้นค่อๆ ไป ห่างกันประมาณ 1 นิ้ว แล้วเอาไม้กลัดๆ ตามมุมทั้ง 4 ด้าน เอาไม้ตอกเสียบตามชั้นทุกชั้น เพื่อให้วางกะทงได้ ส่วนของพระภูมินั้นเป็นรูปตามเหลี่ยมคางหมูเป็นกะบะของเจ้ากรุงพาลีทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเป็นกะบะเช่นเดียวกัน เบญจานั้นมักนิยมตั้งกันนอกชายคาบ้านในวัตรบรรจุกะทงเล็กๆ มีกับข้าวคาวหวาน ถั่วงาคั่ว นม เนย ข้าวตอกดอกไม้

ในพิธีจะต้องหาคนแต่งตัวเด็กที่จะมาฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ ถ้าจะแต่งตัวอย่างโบราณ ต้องสวมสนับเพรา นุ่งผ้าเย็บระยับจีบหางหงส์ สวมเสื้อเย็บระยับคาดเฉียงมาด คาดเข็มขัดเพชร ใส่สร้อย เมื่อใกล้เวลาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ พราหมณ์จะทำพิธีแห่เด็ก คือพราหมณ์ผู้ใหญ่สวมเสื้อสะไบเฉียงถือขันท้าวตอกดอกไม้กับกระบองเพชรแล้วจะส่งกระบองให้เด็กถือเมื่อจะแห่ แล้วเดินไปรยข้าวตอกดอกไม้หน้า ส่วนพราหมณ์อีกสองคนนั้นอยู่ถัดมาเป่าสังข์แกว่งไม้บัณเฑาะว์ นำหน้าเด็กมาอยู่ที่ทำพิธี เมื่อเด็กนั่งแล้ว พราหมณ์จะโยงสายสิญจน์ที่มาพาดที่ตัวเด็ก ตรงที่เด็กนั่งพรหมปู มีหมอนสำหรับวางมือ ขณะประนมมือฟังพระเจริญพระพุทธมนต์เมื่อรับศีลแล้ว พระเริ่มเจริญพระพุทธมนต์ ในขณะนี้พราหมณ์จะแต่งตัวนุ่งขาวห่มขาวออกมาบูชาที่เบญจา เมื่อเจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว พราหมณ์จะนำเด็กมาส่งที่เดิม ถ้ามีปีพาทย์ก็ทำเพลงเดินเหมือนกันทั้งเวลานำและส่ง

วันรุ่งขึ้นเมื่อจะถึงฤกษ์พราหมณ์จะก็นำเด็กเหมือนอย่างตอนเย็นวาน แต่เครื่องคิด สี ตี เป่าทุกชนิดไม่ต้องบรรเลง เอาไว้บรรเลงตอนถึงฤกษ์ตัดจุก

เมื่อมาถึงที่แล้วพราหมณ์ถอกเกี้ยวออกจากจุกแบ่งผมจุกออกเป็นสามจุก ในระหว่างนี้พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อจบแล้ว ถึงฤกษ์เจ้าภาพหรือบิดามารดาเด็กเชิญผู้ใหญ่มาตัดจุกพราหมณ์ส่งสังข์ให้รดน้ำเทพมนต์ที่ศีรษะเด็ก และลงกรรไกรตัดผมออกจุกหนึ่ง แล้วเอามิดเงินทองนากโกนเล่มละสามทีพอเป็นพิธีเท่านั้นแล้วเชิญท่านผู้อื่นตัดอีกสองจุกดังครั้งก่อน ต่อจากนี้จึงมอบให้ช่างโกนผมไปโกนต่อไปจนเสร็จ ในขณะที่ได้ฤกษ์ลงมือตัดจุกประโคมเครื่องคิด สี ตี เป่าทุกชนิด

เมื่อช่างโกนผมเสร็จแล้ว พราหมณ์ก็จะนำเด็กมานั่งที่เบญจารคน้ำ พราหมณ์จะบอกให้หันหน้าไปทางทิศศรีของวันนั้น ในขณะนี้ญาติมิตรและแขกที่ได้รับเชิญก็จะได้ทยอยกันเข้ามารดน้ำประสาทรให้เด็ก ในการนี้บิดามารดาจะต้องเข้รดน้ำที่หลัง เสร็จแล้วพราหมณ์ก็จะรดน้ำสังข์อวยพรแล้วเอาใบมะตูมทัดหูให้ เมื่อรดน้ำเสร็จ พี่เลี้ยงหรือบิดามารดานำเด็กไปปลัดเครื่อง

แต่งตัว คอนนี้ควรจะแต่งสีและแต่งอย่างธรรมดา จะได้เสร็จทันเวลาพระฉัน เมื่อฉันเสร็จแล้ว เด็กจะต้องถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ เมื่อพระกลับแล้วเตรียมทำขวัญเวียนเทียนสมโภชต่อไป การทำขวัญต้องทำเมื่อ โคนจุกแล้ว ไม่ใช่ทำเมื่อยังไม่โคนเพราะถือกันว่า เมื่อเด็กเอามือลูบศีรษะ ไม่พบจุกตั้งแต่ก่อนมาจะใจหาย จึงได้จัดการทำขวัญเพื่อเรียกขวัญให้อยู่กับเนื้อกับตัวการทำขวัญ และเวียนเทียนสมโภช มีดังนี้ คือ เริ่มว่าบททำขวัญตั้งแต่บิคา มารดาตั้งครรภ์ จนเติบโตเมื่อว่าขวัญจบแล้ว ญาติมิตรแขกที่ได้รับเชิญมานั่งล้อมวงเข้าทำพิธีเวียนเทียนสมโภช ส่วนบิคา มารดาของเด็กต้องนั่งทางขวามือของพราหมณ์จะได้ส่งแว่นเทียนให้เวียนซ้ายไปขวา เมื่อครบสามรอบพราหมณ์จะเปลื้องผ้าคลุมบายศรีออกจากห่อขวัญ (คือใบทองที่หุ้มบายศรี) ส่งให้เด็กถือเป็นมงคล และผ้านี้จะต้องเอาไปไว้ในที่นอนเด็กสามวัน เมื่อครบห้ารอบพราหมณ์จะดับเทียน โบกควันให้เด็ก แล้วเอามะพร้าวอ่อนมาตัดขวัญที่บายศรีดังกล่าวมาแล้ว ป้อนเด็กรับประทาน 3 ซ้อน ใช้สายสิญจน์วางปิดเคราะห์เช่นเดียวกัน เป็นเสร็จพิธีตัดจุก

พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่

การปลูกสร้างบ้านนับว่าเป็นเรื่องสำคัญ ในการที่จะต้องเลือกพื้นหาวันฤกษ์ยามยามคิด ครั้นเมื่อปลูกเสร็จแล้วจะทำการขึ้นบ้านใหม่ก็ยังนับว่าเป็นเรื่องสำคัญอีกครั้งหนึ่ง เวลาใดที่จะเรียกว่าเป็นเวลาได้ฤกษ์ของการขึ้นบ้านใหม่ ต่างทำกันเป็น 2 วิธี คือ วิธีหนึ่งถือเอาเวลาขนของเข้าบ้าน ขณะที่เข้าบ้านอย่างเท่าก้าวขึ้นบ้านส่วนอีกวิธีหนึ่งถือเอาเวลาขึ้นเตียงนอนบนบ้านใหม่นั้น

ตามวิธีที่ 1 ฤกษ์ต้องเป็นเวลากลางวัน ส่วนวิธีที่ 2 นั้นเป็นฤกษ์ตอนกลางคืน คนส่วนมากถือเอาฤกษ์ตอนกลางคืนโดยอ้างว่า การที่จะถือเอาฤกษ์เมื่อเข้าบ้านอย่างเท่าก้าวขึ้นบ้านใหม่นั้น ไม่ตรงกับความจริง เพราะธรรมเนียมการปลูกบ้านสร้างเรือนผู้เป็นเจ้าของบ้าน จำต้องขึ้นไปตรวจตราดูแลการก่อสร้างตั้งแต่เริ่มแรกมาแล้วเป็นส่วนมาก ฉะนั้น จึงไม่ถือเอาการก้าวขึ้นบ้านในเมื่อปลูกสร้างแล้วเสร็จเป็นฤกษ์ การปูที่นอนในการขึ้นบ้านใหม่นั้น ถ้าจะให้ดียิ่งท่านว่าให้เชื่อเชิญท่านผู้เฒ่าแก่มาปูให้ก็ยิ่งดี หรือจะปูกันเองก็ได้ ก่อนได้ฤกษ์ให้เจ้าบ้านจัดการอาบน้ำชำระกายให้สะอาดเสร็จแล้วรดด้วยน้ำพระพุทธมนต์อีกครั้งหนึ่ง จึงแต่งกายด้วยเครื่องนุ่งห่มผ้าสีตามวัน จุก รูปเทียนบูชาพระพุทธกับจุกรูปเทียนบูชาพระภูมิเจ้าที่ อธิษฐานขอความสุขเจริญและลาภผลตามแต่ปรารถนา ครั้นได้เวลาฤกษ์จึงขึ้นเตียงนอน ซึ่งเป็นเตียงชุดที่จัดการปูไว้เรียบร้อยแล้ว เป็นเสร็จพิธี

การขึ้นบ้านใหม่นี้ ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชน ควรนิมนต์พระมาสวดมนต์และฉันอาหาร บิณฑบาตรด้วย และควรมีทรายใส่ภาชนะตั้งไว้ภายในวงค้ำสายสิญจน์เคียงบาตรน้ำมนต์ เมื่อเสร็จพิธีพระสวดและฉันอาหารแล้ว นิมนต์พระเถระประพรมน้ำมนต์ กับนิมนต์ให้ท่านไปรยทรายรอบบริเวณบ้านทั้ง 8 ทิศ เพื่อเป็นการป้องกันภัยและเป็นสิริมงคลแก่สถานที่สืบไป ถ้าจะทำเป็นพิธีใหญ่ก็เพิ่มการบวงสรวงเทวดาขึ้นอีกเป็นพิเศษ โดยเชิญพราหมณ์ผู้รู้มากระทำพิธีให้ ต้อง

ตั้งศาลเพียงตาและทำเครื่องสังเวย ซึ่งทำพร้อมกันกับเวลาถวายภัตตาหารพระสงฆ์ ต่อจากนี้จะมี การเชิญบรรดาท่านที่เคารพนับถือและปวงญาติมิตรมาร่วมรับประทานอาหาร เพื่อเป็นเกียรติและ ขอพรในเวลาใดก็สุดแต่เจ้าภาพจะเห็นสมควร ในขณะที่พราหมณ์ทำพิธีสวดพระเวทบูชาเทวดา พราหมณ์อีก 2 คน จะไกวบัณทาะว้และเป่าสังข์ เป็นสิริมงคลประกอบไปด้วย

การทำบุญขึ้นบ้านใหม่นี้นิยมทำในเมื่อปลูกบ้านใหม่เรียบร้อยแล้ว ส่วนการตั้งศาลพระ ภูมิจะตั้งก่อนทำพิธีขึ้นบ้านใหม่หรือจะรอไปยกศาลพระภูมิเอาในวันทำบุญขึ้นบ้านใหม่พร้อมกัน ก็ได้ อนึ่ง แม้จะขึ้นบ้านใหม่อยู่ไปก่อนแล้วจึงตั้งศาลพระภูมิ และทำบุญขึ้นบ้านใหม่ภายหลังก็ ได้ ความประสงค์ของพิธีนี้ก็เพื่อความสุขสวัสดิ์ในการที่จะอยู่อาศัย ณ บ้านใหม่นั้น และขอ อำนาจคุณพระรัตนตรัยปกป้องคุ้มครองภัยพิบัติอุบัติอันตรายทั้งปวงให้ห่างไกล

พิธีตั้งศาลพระภูมิ

ที่มาของพระภูมินั้น ควรจะได้ทราบประวัติและความเป็นไปของพระภูมิเสียก่อน คือ เรื่องเคิมพราหมณ์กล่าวไว้ว่า ณ กาลครั้งหนึ่งมีกษัตริย์องค์หนึ่งพระนามว่า ท้าวทศราช ครอง กรุงพาลี (อาจเป็นกรุงพาลี คือ กรุงพาราณสี) มีนางสนทาทูทุกข์เป็นมเหสี ครอบครองเมืองอยู่นา จนมีพระราชโอรส 9 องค์ ทรงนามต่างๆ กัน ครั้นราชโอรสเจริญวัย พระราชบิดาก็ตรัสใช้ให้ไป ครองตามนครใหญ่น้อยสิ้นทั้ง 9 องค์ และได้สมญานามว่าพระภูมิทุกองค์

พระภูมิซึ่งเป็นราชโอรสทั้ง 9 องค์นั้น มีหน้าที่รักษาประจำอยู่ตามสถานที่ต่างๆ กัน ทรง พระนามดังนี้

1. พระชัยมงคล	ครองเคหะสถาน บ้านเรือนเรือนโรงต่างๆ
2. พระนครราช	ครองค่าย ประตู บันได
3. พระเทวเดร	ครองคอกสัตว์ ช้าง ม้า โค กระบือ
4. พระชัยศพ	ครองยั้งฉาง ค้างสะเบียง
5. พระคนธรรพ์	ครองโรงพิธีแต่งงาน เรือนหอบ่าวสาว
6. พระธรรมโหรา	ครองภูเขา ป่า นา และท้องทุ่ง
7. พระวัยทัต	ครองวัด โบสถ์วิหาร และที่ปูชนียสถาน
8. พระธรรมิกราช	ครองอุทยาน สวนพืชพรรณไม้ต่างๆ
9. พระทาศธารา	ครองลำน้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง

พระภูมิมีบริวารสำหรับใช้สอยอีก 3 คน คือ นายจันทิศ นายจันถิ จำสพพระเชิงเรือน

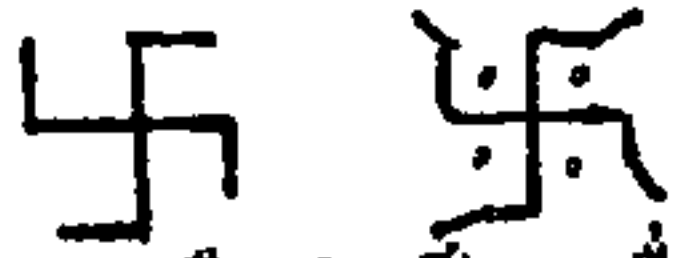
ฉะนั้น เมื่อจะทำการใดๆ เช่น การบวงสรวงสังเวย การตั้งศาลพระภูมิ การทำบุญอายุ รอบใหญ่ๆ การขึ้นบ้านใหม่ และการปลูกสร้างอาคาร ฯลฯ เหล่านี้ ควรต้องบวงสรวงสังเวย พระภูมิเพื่อแสดงความคารวะต่อท่านผู้เป็นเจ้าของที่ด้วย และจะทำการในสถานที่อย่างใด ก็ต้อง ออกนามของพระภูมิองค์ซึ่งมีหน้าที่รักษาพื้นที่นั้นๆ ให้ถูกต้องตามหน้าที่ อย่าให้ไขว้เขวผิดองค์ กัน แต่ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะพระภูมิซึ่งรักษาเคหะสถานบ้านเรือน คือ พระชัยมงคลเท่านั้น

ศาลพระภูมิประจำเคหะสถานที่อยู่ นิยมตั้งทำขึ้นตามประเพณีของไทยเรา เพื่อเคารพแก่เจ้าที่ผู้อารักษ์อยู่ ณ ที่นั้น และขอความคุ้มครองป้องกันสรรพภัยทั้งปวงให้แก่ผู้ที่อยู่อาศัย แต่ก็มีได้บังคับไว้ประการใดว่าต้องตั้งศาลพระภูมิเสมอไป หากไม่ตั้งไม่เป็นไร ถ้าจะตั้งก็ต้องทำให้ถูกต้องตามพิธี จึงจะไม่มีโทษ ควรเลือกหาวันฤกษ์งามยามดีเหมือนกันโดยมีกำหนดว่า ถ้าปีใดวันพฤหัสบดีไม่เป็นวันอุบาทว์ โลกาวินาศก็ทำได้ในวันนั้น ถ้าวันพฤหัสบดีไม่ตรงกับวันดี ก็ต้องเลือกหาวันที่เป็นเดช , ศรี , มงคล , หรือวันที่เป็นคู่มิตรคู่ราตุแก่วันเกิดของเจ้าบ้านและตรงกับวันดีด้วยทำต่อไป ถ้าต้องการให้พระภูมิเข้มแข็งศักดิ์สิทธิ์ก็เลือกหาในวันอังคารที่ตรงกับวันขึ้นหรือแรม 4 ค่ำ เป็นวันตั้งศาล

การตั้งศาลพระภูมินี้ต้องตั้งศาลโดยปักเสากลงที่พื้นดิน เพราะเป็นพระภูมิเจ้าที่ ไม่ใช่ตั้งศาลบนเรือนหรือบนหลังคาตึก ส่วนสูงของศาลต้องกำหนดให้พื้นศาล หรือปลายเสาสูง เพียงตาของเจ้าบ้านหรือเลยขึ้นไป อย่าให้ต่ำลงมา ห้ามมิให้เสาศาลทับเรือนหรือเงาเรือนทับศาล ถ้าเคหะสถานมีรั้วหรือกำแพงอย่าตั้งศาลให้ชิด ควรให้ห่างประมาณ 1 วา หรือ 1 เมตรเป็นอย่างน้อย พอให้เดินรอบศาลได้ พื้นที่ของพระภูมิกว้างยาวด้านละ 1 เมตรก็พอ ควรยกให้สูงจากพื้นเดิมประมาณ 1 คืบ ตั้งเสาตรงกลางและต้องตั้งให้จริงๆ ใช้พื้นใบกปูนได้เป็นดี ถ้าไม่มีที่จะตั้งศาลบนพื้นดินได้ และประสงค์จะตั้งศาลบนบ้านเรือนให้ได้ ก็ต้องตั้งแบบศาลเพียงตา คือ ศาลเทวดาชนิดไม่มีหลังคาไว้กลางแจ้งบนตึกหรือบ้านแทนศาลพระภูมิ การตั้งศาลควรใช้พราหมณ์ผู้รู้คำภีร์พระเวทและต้องมีพราหมณ์ผู้ช่วยที่จะไกวบัณเฑาะว์และเป่าสังข์ให้พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น เมื่อตั้งศาลพระภูมิแล้ว ควรถวายเครื่องสังเวย หรือจะทำเมื่อครบรอบปีของวันตั้งศาลก็ได้ กับทุกครั้งเมื่อมีการทำบุญที่บ้านสวดมนต์เลี้ยงพระในกรณีใดๆ ควรตั้งอาหารสำหรับสังเวยพระภูมิด้วยทุกคราว และควรสังเวยเมื่อได้ประเคนภัตตาหารพระสงฆ์แล้ว ห้ามมิให้ถวายพระภูมิก่อนพระสงฆ์

2.2 รูปสัญลักษณ์ของทางศาสนาพราหมณ์ฮินดู

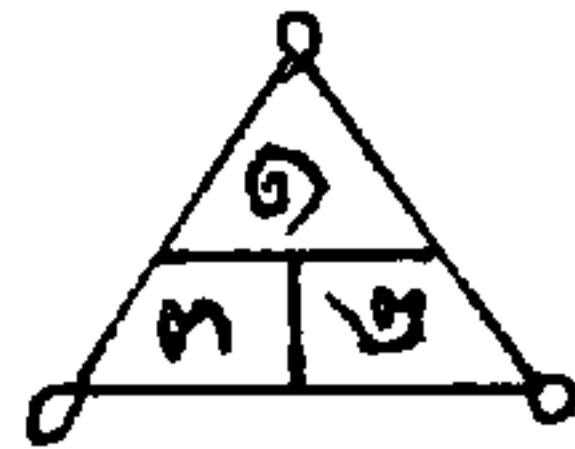
คนส่วนใหญ่ในประเทศไทยนิยมนำสัญลักษณ์ของศาสนาพราหมณ์ฮินดูมาใช้ในชีวิตประจำวันทั้งการมองสวยงามแบบศิลปะ และความเชื่อในทางไสยศาสตร์ โดยเฉพาะยันต์ต่างๆที่พราหมณ์ได้คิดขึ้นมักนิยมนำมาเป็นเครื่องรางของขลังของคนที่น่าเชื่อถือทุกทั่วไป บางครั้งอาจให้พระสงฆ์เป็นผู้เจิมอักขระเลขยันต์เหล่านี้ที่บ้านเรือน รถยนต์ และยานพาหนะต่างๆบางครั้งอาจนำมาสักตามร่างกาย ทั้งที่รูปสัญลักษณ์เหล่านี้เป็นของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งพอจะยกตัวอย่างได้จากการพบเห็นในชีวิตประจำวันดังนี้

1) เรียกว่าเครื่องหมาย สวัสดิกะ ผู้คนทั่วไปโดยเฉพาะวัยรุ่นนิยมนำมาสักที่ตัว หรือทำเป็นเครื่องประดับต่างๆ แต่สำหรับทางศาสนาพราหมณ์ฮินดูถือเป็นเครื่องหมายแทนพระพิฆเนศ และหมายถึงเป็นมงคลทุกด้านทุกมุม ปราศจากอุปสรรคทั้งปวง

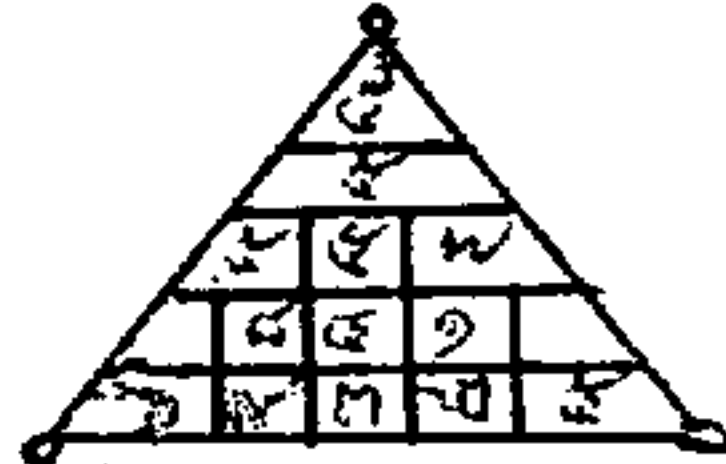
2) เรียกว่าเครื่องหมาย โอม ซึ่งแทนพระตรีมูรติหรือเทพเจ้าสูงสุด 3 พระองค์ คือ พระศิวะ พระวิษณุ พระพรหม ซึ่งวัยรุ่นส่วนใหญ่นิยมนำสัญลักษณ์นี้มาสัก และทำเครื่องประดับตกแต่งร่างกายเช่นกัน

3) ยันต์สำหรับขึ้นบ้านใหม่หรือปลูกเรือนใหม่โดยกำหนดลักษณะของยันต์ในรูปแบบต่างๆที่ใช้กำกับหรือติดไว้ตามส่วนสำคัญของบ้านเรือนดังต่อไปนี้

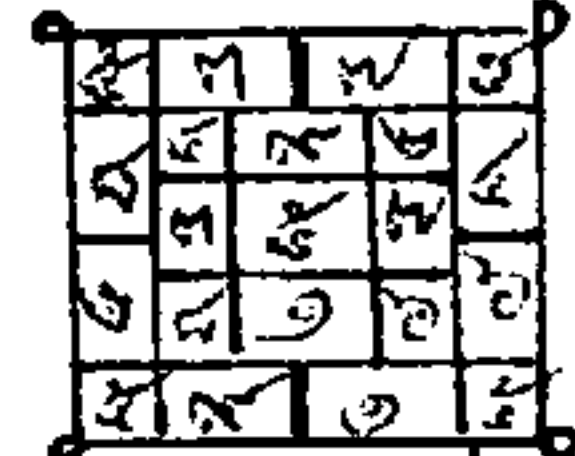
- ยันต์สำหรับปิดจั่วบ้าน

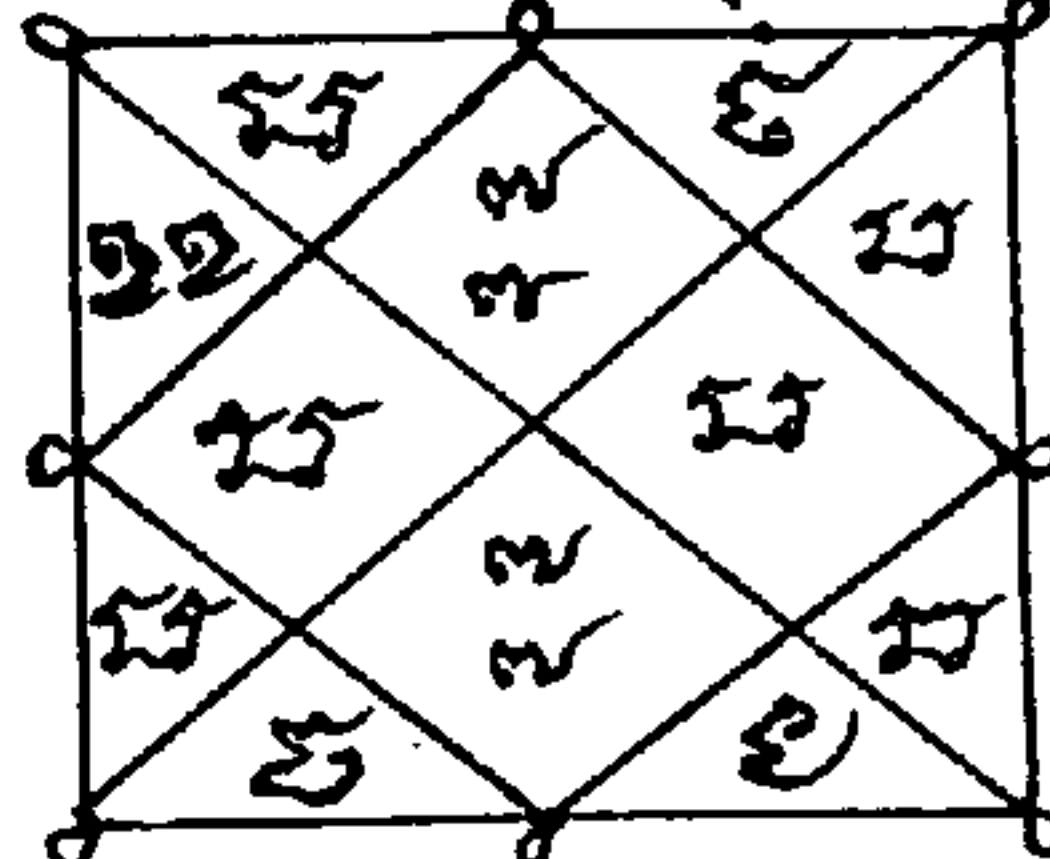
- ยันต์สำหรับปิดคันทเสา

- ยันต์สำหรับปิดปลายเสา

- ยันต์สำหรับปิดตีมุมเรือน

2.3 บทบาทและหน้าที่ของพราหมณ์ต่อสังคมไทย

อย่างที่ทราบกันอยู่แล้วว่าศาสนาพราหมณ์ปะปนกับวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านานแล้ว แม้ว่าคนส่วนใหญ่ในประเทศไทยจะเป็นชาวพุทธก็ตาม ศาสนาพราหมณ์ก็ผูกพันดีเกลียวเป็น เชือกเส้นเดียวกับศาสนาพุทธ จนแยกออกจากกันลำบาก พิธีมงคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพระราชพิธี หรือพิธีสำหรับประชาชนทั่วไป มักจะต้องประกอบพิธีแบบพุทธและแบบพราหมณ์ด้วยกันเสมอ ที่เห็นได้ชัด คือ บ้านเรือนของผู้คนส่วนใหญ่ในประเทศไทยมักจะต้องมีศาลพระภูมิเจ้าที่ ซึ่ง เรื่องของศาลพระภูมิเจ้าที่นั้นไม่มีบัญญัติไว้ในพุทธศาสนา กล่าวคือ ในพระไตรปิฎกทุกฉบับไม่ได้กล่าวถึงการที่ชาวพุทธจะต้องตั้งศาลพระภูมิในบ้านเรือนเลย แต่เป็นเรื่องของศาสนาพราหมณ์ โดยตรง ที่มีที่มาจากตำนานของเจ้ากรุงพาลีตั้งที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้น เมื่อเป็นดังนี้จึง สามารถกล่าวได้ว่าศาสนาพราหมณ์มีบทบาทกับวิถีชีวิตของสังคมไทยเป็นอย่างมาก และนักบวช พราหมณ์ก็มีหน้าที่ที่สำคัญในการประกอบพิธีต่างๆ ให้ชนชาวไทยเป็นอย่างมากเช่นกัน จนคนไทยส่วนใหญ่ไม่สามารถแยกออกได้ว่าอันไหนพราหมณ์ อันไหนพุทธ

สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้พราหมณ์อยู่คู่กับสังคมไทยมาจนถึงทุกวันนี้ ก็คือ พราหมณ์มี หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การประกอบพระราชพิธีต่างๆ ให้องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์พระองค์อื่นๆ หรือจะกล่าวได้ว่าพราหมณ์มีบทบาทโดยตรงกับราชสำนักไทย โดยถือว่าพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงมีภาระหน้าที่ในการดูแลชุบเลี้ยงหรือเป็นองค์อุปถัมภ์ พราหมณ์ให้คงอยู่ด้วย

พราหมณ์เริ่มมีบทบาทชัดเจนในราชสำนักไทย ก็คือเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกมหาราช ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์จากบิคค์ได้ขึ้นมารับสนองพระบรมราชโองการ เป็นพราหมณ์ประจำราชสำนัก ปฏิบัติพระราชพิธีสำหรับพระองค์และประเทศชาติ โดยให้ ประกอบพระราชพิธีตรียัมปวาย (โล้ชิงช้า) ซึ่งเป็นการขอพรเทพเจ้าพระอิศวร ให้พระนครมีความมั่นคง แข็งแรง และมีความอุดมสมบูรณ์ หลังจากการสร้างพระนครแล้ว ทรงโปรดให้ทำ พิธีปราบดาภิเษกเถลิงราชสมบัติ และสถาปนาพระองค์เป็นสมมติเทพ ปกครองประชาราษฎร์ และทรงโปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์ปฏิบัติพระราชพิธีต่อมาทุกรัชกาล จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 หลัง เปลี่ยนแปลงการปกครองเล็กน้อยก็ให้เลิกกรมพิธีพราหมณ์กระทรวงวัง ซึ่งสมัยนั้นเป็นหน่วยงาน ของรัฐบาลเสีย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พราหมณ์ปฏิบัติพระราชพิธีสำหรับพระองค์และประเทศ ชาติต่อไป โดยให้ขึ้นตรงต่อสำนักพระราชวัง และปฏิบัติศาสนกิจที่เทวสถานสำหรับพระนคร ข้างวัดสุทัศน์เทพวราราม เสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร

ตำแหน่งของพราหมณ์ในราชสำนักไทยปัจจุบัน

1. พระมหाराชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ	ตำแหน่งประธานอาวโโส
2. พระราชครูวามเทพมุนี	ตำแหน่งหัวหน้าคณะพราหมณ์
3. พระครูอัมภอาจารย์	ตำแหน่งผู้ช่วยฝ่ายขวา
4. พระครูสถนนทมุนี	ตำแหน่งผู้ช่วยฝ่ายซ้าย
5. พระสีวาจารย์	ตำแหน่งผู้ช่วยทั่วไป
6. พราหมณ์	ผู้จัดเตรียมพิธีกรรมทั่วไป

ซึ่งตำแหน่งที่ 1-5 นั้นต้องได้รับการโปรดเกล้าพระราชทานแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก่อน

ตระกูลของพราหมณ์ที่เข้ามาในประเทศไทยนี้มีมากมาย แต่เนื่องจากเป็นพราหมณ์ในสังคมพุทธดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นการถือวรรณะก็เป็นแต่เพียงการรักษาธรรมเนียมของตระกูลไม่ได้ ถือว่าวรรณะเป็นการแบ่งแยกชั้นของบุคคลทางสังคม การสมรสกันในชั้นต่างๆ จึงไม่ได้หยิบยกขึ้นมาพิจารณา คงถือเฉพาะสายเลือดของฝ่ายบิดาเท่านั้นที่จะบวชเรียนถือเพศเป็นพราหมณ์ต่อไปได้ และเป็นที่น่าเสียดาย ที่การใช้นามสกุลไม่มีมาแต่เดิม และไม่อาจทราบได้ว่าเปลี่ยนแปลงกันเมื่อไร จึงไม่มีทางทราบได้ว่าผู้ใดเป็นเชื้อสายของพราหมณ์อยู่บางทีตนเองเป็นพราหมณ์อยู่โดยสายเลือดแล้วก็ยังไม่รู้ตัว เท่าที่ทราบขอยกตัวอย่างตระกูลพราหมณ์สำคัญครั้งกรุงศรีอยุธยาให้เห็นในที่นี้ คือ

พราหมณ์ศิริวัฒน์ ได้เป็นพระมหाराชครูพระราชบุโรหิตาจารย์ราชสุภาวดีศรีบรมหังส์วงศ์บริโศคมพราหมณ์ทิวาจารย์ พระมหाराชครู ท่านผู้นี้ได้มีลูกหลานให้กำเนิดสกุลต่างๆ สืบต่อมาจนถึงรัตนโกสินทร์นี้มากมาย คือ

เจ้าพระยาพลเทพ (ทองอิน)	เป็นต้นสกุล	ทองอิน อินทรพล
กรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ (มุก)	เป็นต้นสกุล	นรินทรกุล
เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์)	เป็นต้นสกุล	สิงหนเสนี
เจ้าพระยาสุรินทรราชา (จันทร์)	เป็นต้นสกุล	จันทร์ ไรจงวงศ์
พระยาทศภูจาตุรงค์ (ขนมดัม)	เป็นต้นสกุล	จัชกุล
พระยาจินดารังสรรค์ (แก้วแขก)	เป็นต้นสกุล	ภูมिरัตน์
เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (บุญศรี)	เป็นต้นสกุล	บูรณศิริ
หลวงอาสาสำแดง (แดง)	เป็นต้นสกุล	สุจริตกุล
พระยาราชโยธา (ทองอยู่)	เป็นต้นสกุล	ศิริวัฒน์กุล

จะเห็นได้ว่าสกุลพราหมณ์สมัยกรุงศรีอยุธยาที่ได้จดหมายเหตุเอาไว้ ได้สืบต่อเนื่องกันมาเป็นหลายสกุลในขณะนี้ เกิดจากพราหมณ์ศิริวิฒนะเพียงคนเดียว แต่ที่นอกเหนือไปจากนั้นที่ไม่ได้จดหมายเหตุเอาไว้ ใครจะรู้ได้ว่า เวลานั้นมีผู้ใดบ้างที่มีเชื้อสายเป็นพราหมณ์อยู่ เพราะพราหมณ์มีหน้าที่ในราชสำนักและการทำกิจพิธีของราษฎรมาเป็นเวลาช้านานในประเทศไทยแล้วอย่างไรรก็ตาม พราหมณ์นั้นเรียกว่าเป็นทวิชาคือผู้เกิดสองหน การเกิดครั้งแรกเกิดจากบุพการีคือบิดามารดาผู้ให้ชีวิต การเกิดครั้งที่สอง คือการบวชตามประเพณีพราหมณ์ ที่เรียกว่าพิธีอุปนยสนสการ คือ พิธีรับสายัญญโฏปวีตเป็นพราหมณ์ตามธรรมเนียม

เมื่อพราหมณ์มีบทบาทต่อราชวงศ์ไทยและประชาชนชาวไทยทั่วไปแล้ว ดังนั้นจึงปรากฏศาสนสถานของพราหมณ์อยู่หลายแห่งเพื่อการประกอบศาสนกิจของพราหมณ์ และเป็นแหล่งหรือศูนย์กลางที่ประชาชน โดยทั่วไปจะสามารถติดต่อนักบวชพราหมณ์มาประกอบพิธีที่ต้องการได้ จากการสำรวจสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ฮินดูที่มีให้เห็นในกรุงเทพมหานครปัจจุบันนี้มีปรากฏอยู่หลายที่ ได้แก่

1. วัดพระศรีมหาอุมาเทวี (วัดแขกสีลม) ตั้งอยู่เลขที่ 2 ถนนปั้น ตำบลสีลม เขตบางรัก ซึ่งสร้างขึ้นโดยชาวอินเดียเผ่าทมิฬ จากอินเดียภาคใต้ เมื่อประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว
2. วัดวิษณุ ตั้งอยู่ เลขที่ 50 ซอยวัดปรก ตำบลทุ่งวัดดอน เขตยานนาวา ได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2463 โดยชาวอินเดียจากแคว้นอุตรประเทศ
3. สมาคมอารยสมาช ตั้งอยู่ เลขที่ 9 ซอยคอนกุศล 3 แขวงทุ่งวัดดอน เขตยานนาวา ที่อารยสมาชนับถือคัมภีร์พระเวทเป็นสิ่งสูงสุดในการบูชา ท่านสวามีทยานันท์เป็นองค์ปรมาจารย์ผู้ให้กำเนิดลัทธินี้
4. คีตาอาศรมแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่เลขที่ 145 ซอยพร้อมศรี 1 ถนนสุขุมวิท มีศาสนิกชนประมาณ 300 คน โดยนับถือพระกฤษณะเป็นใหญ่ คัมภีร์ภควัทคีตาถือเป็นหลักในการปฏิบัติ
5. สมาคมฮินดูสมาช ตั้งอยู่เลขที่ 136/2 ถนนศิริพงษ์ เสาชิงช้า ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2468 ในวันเทศกาลวิชัยทศมิ ซึ่งเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของชาวฮินดู ในสมัยนั้นให้ชื่อว่า ฮินดูสภา ต่อมาเมื่อเดือน เมษายน พ.ศ. 2493 จึงเปลี่ยนชื่อเป็น ฮินดูสมาช มาจนถึงปัจจุบัน

แต่สถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของศาสนาพราหมณ์ฮินดูที่เป็นทางการที่สุดและเป็นที่พักักและประกอบพิธีของพราหมณ์ อย่างถูกต้องตามโบราณราชประเพณีของประเทศไทยนั้น คือ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ บริเวณเสาชิงช้า หน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นสถานที่ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากตำราและบุคคลในการทำวิจัยครั้งนี้

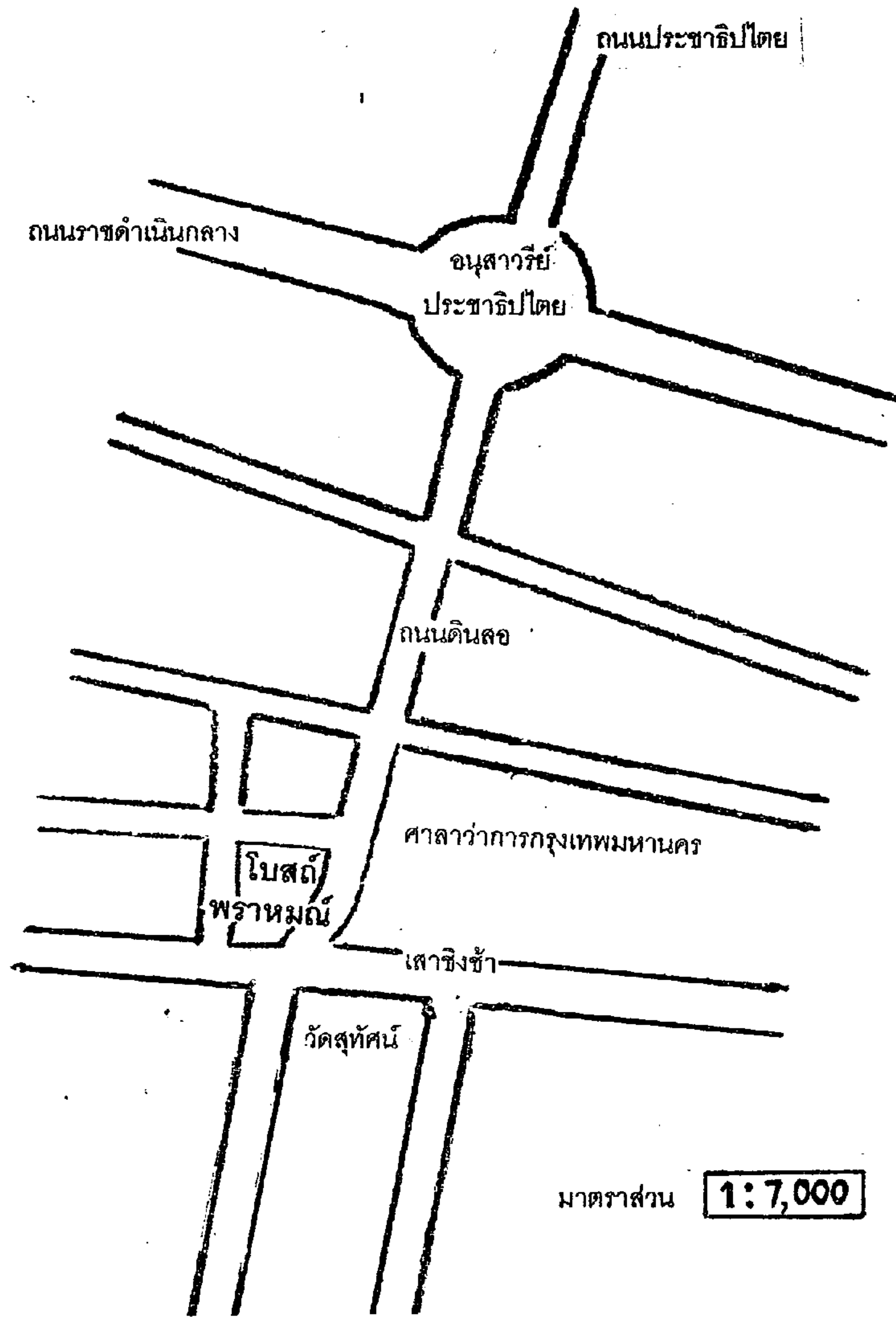
เทวสถานโบสถ์พราหมณ์นี้ตั้งอยู่เลขที่ 268 ถนนคินสอ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2327 โดยสร้างเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน 3 หลัง มีกำแพงล้อมรอบ คือ

หลังที่ 1 สถานพระอิศวร เป็นโบสถ์ถือปูนไม่มีลายหรือภาพเขียนใดๆ ทั้งสิ้น สร้างแบบง่ายๆ ภายในมีพระอิศวรเป็นประธานและมีเทวรูปอื่นๆ อยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านเรียก “โบสถ์ใหญ่”

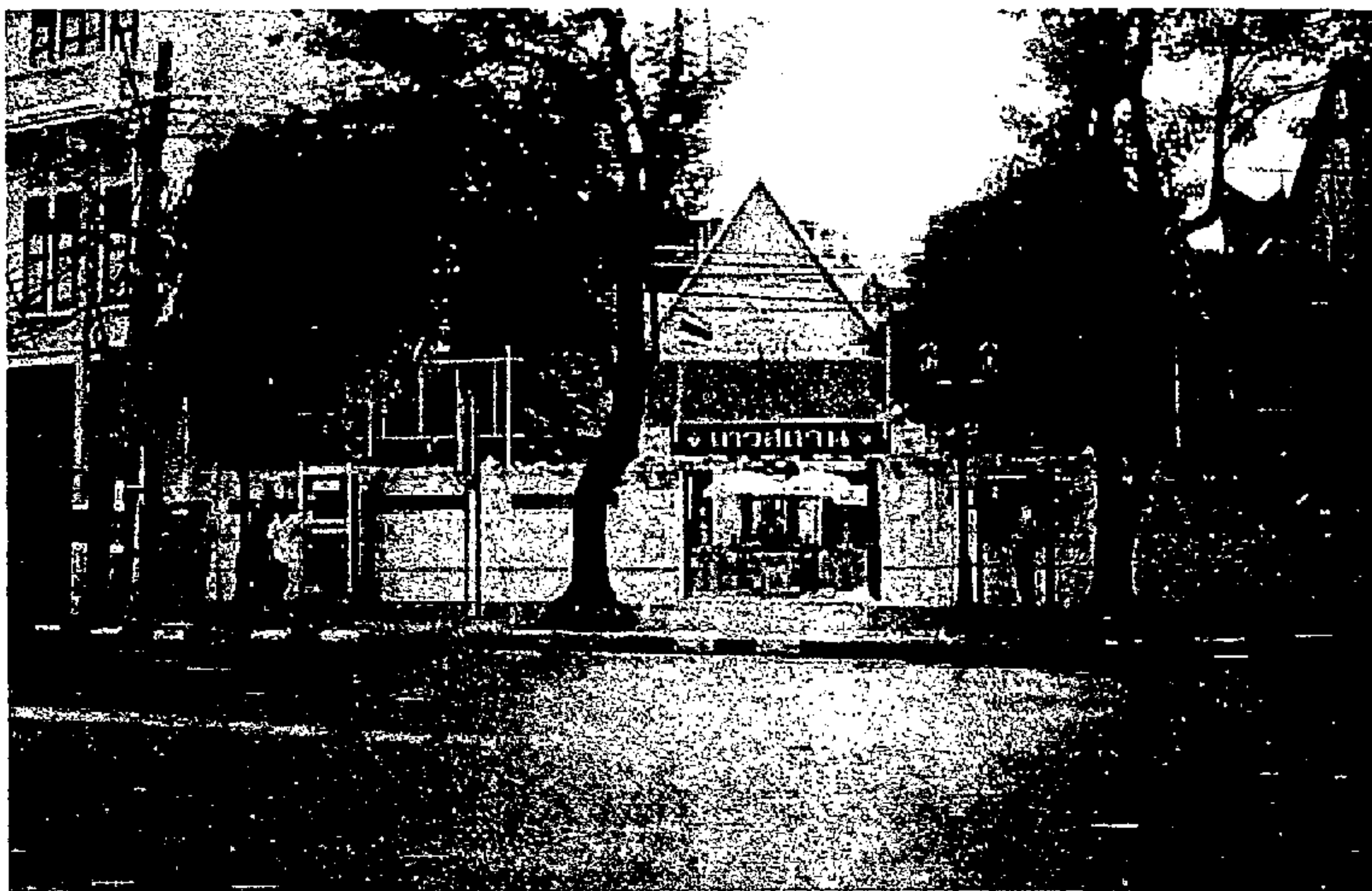
หลังที่ 2 สถานพระพิฆเนศวร มีขนาดเล็กกว่าสถานแรก มีพระพิฆเนศวรเป็นประธาน ไม่มีเทวรูปองค์อื่นๆ เลย ชาวบ้านเรียก “โบสถ์กลาง”

หลังที่ 3 สถานพระนารายณ์ มีขนาดเท่าสถานที่ 2 มีพระนารายณ์เป็นประธาน พร้อมด้วยพระนางลักษมีและพระนางมเหศวรี ทั้ง 3 ประทับอยู่ภายในบุษบกหลังละองค์ ชาวบ้านเรียก “โบสถ์ริม”

บริเวณหน้าเทวสถานพระอิศวร มีมณฑปเล็กๆ สำหรับพระพรหมธาดา สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2514 บูรณะใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2524 ชาวบ้านเรียก “ที่พระพรหม”

ภาพประกอบ 16 แผนที่โบสถ์พราหมณ์ กรุงเทพมหานคร

ภาพประกอบ 17 ด้านหน้าของเทวสถาน

ภาพประกอบ 18 สถานพระอิศวร สถานพระพิฆเนศ สถานพระนารายณ์

ประวัติเทวสถาน

ในสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสร้างพระนครขึ้นทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทรงจัดสร้างพระบรมมหาราชวังและพระราชมณเฑียรขึ้น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเทวสถานสำหรับพระนครและเสาชิงช้า เมื่อ วันพุธ ขึ้น 4 ค่ำ เดือน 5 พ.ศ. 2327 ให้มีพระราชพิธีตรียัมปวายได้ชิงช้าขึ้น เป็นการขอพรเทพเจ้า ให้ประเทศมีความมั่นคงแข็งแรงและอุดมสมบูรณ์ พราหมณ์ที่ประกอบพิธี ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นมาจากพัทลุง นครศรีธรรมราช และทรงให้พราหมณ์เข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณ เป็นมหาราชครู ประกอบพระราชพิธีต่างๆ สืบต่อๆ กันมาแมจนทุกวันนี้

เสาชิงช้า สร้างขึ้นพร้อมเทวสถาน อยู่บริเวณหน้าวัดสุทัศน์เทพวราราม ใช้ประกอบพิธีได้ชิงช้า ในพระราชพิธีตรียัมปวาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2327 เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. 2476 จึงยกเลิกภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เลิกกรมพิธีพราหมณ์ พิธีนี้จึงงดไป แต่พราหมณ์ยังคงทำพิธีตรียัมปวายอยู่ และทำภายในเทวสถานเท่านั้น ในพระบรมราชานุเคราะห์

การปฏิสังขรณ์เสาชิงช้า ได้รับการปฏิสังขรณ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2463 มีคำจารึกติดไว้ที่เสาชิงช้า ดังนี้

“ไม้เสาชิงช้าคู่นี้ กับทั้งเสาคะเกียบและทับหลัง เมื่อถึงคราวเปลี่ยนเสาค่า บริษัทหลุยส์ตีโอโนเวนส์ จำกัด ซึ่งทำการค้าไม้ ได้ให้ไม้สร้างขึ้นใหม่เพื่อเป็นที่ระลึกแก่นายหลุยส์โทมัสเลียวโนเวนส์ ซึ่งได้ถึงแก่กรรมไปแล้วนั้น อันเป็นผู้ที่ได้เข้าตั้งเคหะสถานอยู่ในประเทศสยามกว่า 50 ปี เสานี้ได้สร้างเสร็จเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2463”

พ.ศ. 2490 เกิดไฟไหม้เสาชิงช้า เนื่องจากธูปกราบไหว้ ไฟจากรูปตกลงไปในรอยแตกทำให้คูใหม่เสาชิงช้า รัฐบาลครั้งนั้นมีคำริจะรี้อ แต่เมื่อมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้นจึงระงับไว้ มีคำสั่งให้เทศบาลนครกรุงเทพซ่อมกระจัดไว้ชั่วคราว

พ.ศ. 2502 กระจัดที่เป็นลวดลายพุดลง ได้เปลี่ยนใหม่และทาสี

พ.ศ. 2513 สภาพของเสาชิงช้าชำรุดทรุดโทรมมาก ต้องเปลี่ยนเสาใหม่ เพื่อให้มั่นคงแข็งแรง การปรับปรุงบูรณะได้พยายามรักษาลักษณะเดิมไว้ทุกประการ

การบูรณะเทวสถาน ได้ซ่อมแซมมา 2 ครั้ง ในสมัยรัชกาลที่ 9 ครั้งแรกพระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ (สวาสดี รังสิพราหมณกุล) ได้ซ่อมหลังคาโดยเปลี่ยนกระเบื้องทั้ง 3 โบลต์

ครั้งที่ 2 พระราชครูวามเทพมุนี (สมจิตต์ รังสิพราหมณกุล) พ.ศ. 2514 ทำการซ่อมโบลต์ทั้ง 3 หลัง และขอพระราชทานนาม “หอเวทวิทยาคม” ซึ่งเป็นอาคารหอเวท ในพระบรมมหาราชวังที่ถูกรื้อไป นำมาสร้างขึ้นใหม่ ภายในบริเวณเทวสถานค้ำหลัง

ภาพประกอบ 19 เสาชิงช้าหน้าเทวสถาน

2.4 บทบาทและหน้าที่ของพราหมณ์ที่เป็นผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรม

ดังที่ทราบกันแล้วว่าขณะที่พราหมณ์ผู้หนึ่งกำลังอ่านคำภีร์พระเวทหรือกำลังทำการประกอบพิธีกรรมอยู่นั้นจะต้องมีพราหมณ์อีกพวกหนึ่งคอยบรรเลงดนตรี ซึ่งโดยทั่วไปจะมีประมาณ 3 คน เนื่องจากมีเครื่องดนตรี 3 ชนิด 3 ชั้น ที่จะต้องบรรเลง อันได้แก่ บัณเตาะว 1 สังข์ 1 และฆ้องชัย 1

โดยทั่วไปแล้วพราหมณ์ ที่เป็นผู้บรรเลงเครื่องดนตรีนั้นจะเป็นพราหมณ์ที่ยังมีประสบการณ์ในการท่องมนต์หรือท่องพระเวทไม่เจนจัดนัก เหมือนยังเป็นรุ่นใหม่ๆ อยู่ประกอบกับอาวุธอาจจะน้อยจึงไม่มีตำแหน่งที่สำคัญในหมู่คณะของพราหมณ์ จึงต้องทำหน้าที่เป็นเหมือนผู้ช่วยไปก่อน กล่าวคือ การช่วยบรรเลงเครื่องดนตรีประกอบให้พิธีกรรมสมบูรณ์ขึ้น ส่วนการท่องมนต์ถือเป็นหน้าที่ของพราหมณ์ที่ดีตำแหน่งสำคัญและมีอาวุธใสมากกว่า

สำหรับตำแหน่งหน้าที่ในการบรรเลงไม่ได้กำหนดไว้ตายตัวแน่นอนว่าใครต้องบรรเลงเครื่องดนตรีใด ทุกคนจะถูกฝึกให้บรรเลงได้ทั้งบัณเตาะว สังข์ และฆ้องชัย จึงสามารถสลับหน้าที่กันได้ตามความเหมาะสมของพิธีกรรมแต่ละพิธี ส่วนจังหวะเวลาที่จะบรรเลงในแต่ละพิธีนั้นถ้าผู้บรรเลงมีประสบการณ์ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมต่างๆ มามากก็จะทราบว่า จะบรรเลงเมื่อไร แต่ถ้าเป็นผู้ที่หัดบรรเลงใหม่ๆ หรือเป็นงานแรกๆ ที่ได้บรรเลง พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีที่อาวุธใสมากกว่าจะเป็นคนให้สัญญาณว่าจะให้บรรเลงเมื่อไรและหยุดเมื่อไร ในบางพิธีกรรมที่พิเศษหรือซึ่งใหญ่กว่าพิธีทั่วๆ ไปอาจใช้ผู้บรรเลงในแต่ละเครื่องมือหลายคน เพราะเครื่องหนึ่งชนิดอาจใช้จำนวนหลายเครื่อง ยกเว้นฆ้องชัยเท่านั้นที่นิยมบรรเลงเครื่องเดียว

ภาพประกอบ 20 พราหมณ์กำลังเป่าสังข์

2.5 บทบาทและหน้าที่ของผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ แต่เป็นผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรม

จากการศึกษาพบว่าในหลายพิธีกรรมของพราหมณ์นั้น ผู้ที่บรรเลงเครื่องดนตรีประกอบพิธีไม่ได้เป็นพราหมณ์ กล่าวคือ เป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่ได้แต่งชุดแบบพราหมณ์ คือ นุ่งโจงกระเบน และเสื่อราชปะแตนสีขาว และเกล้าผมมวย แต่บุคคลเหล่านี้สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยของพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีอยู่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากได้รับการฝึกหัดมาแล้ว บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการของฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง ซึ่งมีที่ทำการอยู่ด้านหลังของพระบรมมหาราชวัง กล่าวคือ ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะมีหน้าที่โดยตรงที่ต้องบรรเลงเครื่องดนตรีประกอบพระราชพิธีต่างๆ โดยเฉพาะการเป่าสังข์ประกอบพิธีถือเป็นหน้าที่หลักส่วนหนึ่งในการดูแลรักษา และบรรเลงของฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะนี้ ส่วนบัณฑิตจะถือเป็นความดูแลรับผิดชอบของฝ่ายราชูปโภค แต่ในการบรรเลงหลักๆ แล้วจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะมีหัวหน้าฝ่ายที่ดูแลรับผิดชอบโดยตรง คือ นายเดชน์ สัมถวคุปต์ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษานี้ด้วย

ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะต้องรับผิดชอบในการฝึกหัด บุคคลหรือเจ้าหน้าที่ของตนให้สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีได้ และทุกคนต้องสามารถไปแทนกันได้ในตำแหน่งต่างๆ ซึ่งเจ้าหน้าที่เหล่านี้ต้องประสานงานกับพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีเป็นอย่างดี อาทิ วันเวลา สถานที่ และรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้พิธีเหล่านั้นสมบูรณ์ ซึ่งเจ้าหน้าที่เหล่านี้จะมีประสบการณ์ในการประกอบพิธีร่วมกับพราหมณ์อยู่เสมอ จึงรู้ว่าจะบรรเลงช่วงไหนบ้างในแต่ละพิธีกรรม โดยไม่ต้องอธิบายกันมาก ซึ่งพราหมณ์ก็นิยมให้เจ้าหน้าที่ของฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมของตนเสมอมา

ในการศึกษายังพบว่า นอกจากเจ้าหน้าที่ของฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะสำนักพระราชวังที่จะบรรเลงดนตรีร่วมกับพิธีกรรมของพราหมณ์แล้วยังมีนักดนตรีจากดุริยางค์ของทหารนิยมนับด้วย เนื่องจากมีทักษะในการบรรเลงดนตรีอื่นๆ ที่ยากกว่านี้มาแล้ว พอมาบรรเลงเครื่องดนตรีของพราหมณ์ที่ไม่มีทำนองเลยนั้นจึงถือว่าง่ายมาก โดยเฉพาะผู้ที่เป่าแตรทรัมเป็ตได้ก็จะสามารถเป่าสังข์ได้ทันทีโดยไม่ต้องฝึกกันมาก บางครั้งพิธีกรรมของพราหมณ์มีถี่และพร้อมกันหลายแห่งในเวลาเดียวกัน ทำให้พราหมณ์จำเป็นต้องแบ่งกันออกไปทำพิธีจนไม่มีผู้บรรเลงดนตรีให้พิธีสมบูรณ์ได้ จึงต้องให้นักดนตรีที่เป็นบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่พราหมณ์ดังที่กล่าวมา อาทิ เจ้าหน้าที่ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ และนักดนตรีจากดุริยางค์ต่างๆ มาร่วมประกอบพิธีด้วยจึงนับว่าบุคคลเหล่านี้มีบทบาทและหน้าที่สำคัญที่ทำให้พิธีกรรมที่ทำอยู่สมบูรณ์แบบและครบถ้วนตามข้อกำหนดในศาสนาพราหมณ์

2.6 การผสมผสานกันอย่างกลมกลืนระหว่างพราหมณ์และพุทธในสังคมไทย

ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธถึงจะเป็นคนละศาสนากัน แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งจนทำให้เกิดสงครามระหว่างศาสนา เช่นเดียวกับศาสนาบางศาสนาที่มีข้อขัดแย้งกันอยู่เสมอจนเป็นเหตุให้เกิดเป็นสงครามศาสนามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศาสนาพราหมณ์ถึงจะเกิดก่อนศาสนาพุทธแต่ก็ยอมรับศาสนาพุทธได้เป็นอย่างดี จึงนำทำการศึกษาว่าเหตุใดจึงทำให้ศาสนาทั้ง 2 ผสมผสานกลมกลืนกันเป็นอย่างดี ดังที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยทุกวันนี้ จากการศึกษาทำให้สามารถแบ่งสาเหตุเป็นหัวข้อต่างๆ ได้ดังนี้

1. ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธมีถิ่นกำเนิดเดียวกัน กล่าวคือ ทั้งพราหมณ์และพุทธเกิดขึ้นที่ประเทศอินเดีย จึงมีความคล้ายคลึงกันในทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว จึงไม่มีข้อขัดแย้งในทางวัฒนธรรมเพราะเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นจากคนในท้องถิ่นเดียวกัน แม้ว่าจะต่างกันที่คำสั่งสอนบ้างก็ตาม

2. ศาสนาพุทธไม่ได้ละทิ้งเรื่องของพราหมณ์ กล่าวคือ ศาสนาพุทธถึงแม้จะเกิดขึ้นหลังจากพราหมณ์ประมาณ 750 ปี ซึ่งเกิดเมื่อศาสนาพราหมณ์เริ่มเสื่อมลงจากเดิม แต่พุทธก็ยังกล่าวถึงเรื่องของพราหมณ์เอาไว้ด้วยในพุทธประวัติตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญทุกขกิริยาอยู่ริมแม่น้ำจนมีเทวดาของพราหมณ์องค์หนึ่งชื่อพระปัญจสิขร มาคิดพิณเพื่อบอกปริศนาธรรมให้พระพุทธองค์เข้าใจเรื่องทางสายกลาง คือ ต้องพอดีไม่ตึงไม่หย่อนเหมือนสายของพิณ แม้แต่ตำนานเรื่องเพลงสาธูการก็กล่าวถึงการทดสอบเขาวัวปัญญาระหว่างพระพุทธองค์และพระอิศวร โดยผลัดกันซ่อนผลัดกันหา เมื่อพระอิศวรหาพระพุทธองค์ไม่พบจึงต้องบรรเลงเพลงสาธูการเชิญเสด็จออกมาดังกล่าว

จากเรื่องเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าศาสนาพุทธไม่ได้ละทิ้งเรื่องของพราหมณ์ไป แม้ว่าในขณะนั้นศาสนาพุทธจะรุ่งเรืองกว่าศาสนาพราหมณ์มาก พราหมณ์เองก็ต้องกราบไหว้พระสงฆ์ในพุทธศาสนา และข้อดีที่ศาสนาพุทธซึ่งเกิดทีหลังยังกล่าวถึงเรื่องของพราหมณ์ไว้ด้วยนั้น ทำให้ไม่เกิดการบาดหมางกันแค้นแค้นใจกัน เพราะต้องอยู่ร่วมแผ่นดินเดียวกันไปตลอด ถ้าไม่ถูกใจกันแล้วอาจก่อให้เกิดศึกสงครามได้ นับว่าการประนีประนอมกันระหว่างศาสนาทั้งสองนี้ เป็นผลดีที่ทำให้สามารถสืบทอดศาสนาของตนมาได้อย่างสงบสุขด้วยกันมาตลอด

3. มีพิธีกรรมที่ต้องทำร่วมกัน กล่าวคือ พิธีมงคลทั่วไปทั้งพระราชพิธีสำหรับพระมหากษัตริย์และพิธีสำหรับประชาชนนั้น มักจะต้องนิมนต์พระสงฆ์และเชิญพราหมณ์มาประกอบพิธีด้วยทั้งคู่ เช่น ตอนเข้าเป็นพิธีสงฆ์นิมนต์พระมาฉันเช้าและสวดพุทธมนต์ หลังจากนั้นในช่วงสายๆ ก็จะเป็นพิธีอ่านเวทย์ เป่าสังข์ ไถวบัณเฑาะว์ของพราหมณ์ พิธีที่ดีทั้งพุทธและพราหมณ์นี้จัดว่าสมบูรณ์แบบที่สุกในการจัดพิธีกรรม ทำให้ผู้จัดรู้สึกศักดิ์สิทธิ์และเป็นมงคลมากกว่าการทำพิธีเฉพาะพุทธหรือพราหมณ์อย่างเดียว

4. พิธีพราหมณ์กลายเป็นวัฒนธรรมไทย กล่าวคือ ประเพณีไทยหลายอย่างที่เรารู้จักปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันนี้มักจะเป็นเรื่องของพราหมณ์ทั้งสิ้น อาทิ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ซึ่งมีเรื่องราวที่มาเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ หรือแม้กระทั่งการตั้งศาลพระภูมิ ความบ้านเรือนของประชาชนทั่วไปก็เป็นคติความเชื่อของพราหมณ์ เราจึงผูกพันอยู่กับเรื่องราวของพราหมณ์อยู่โดยรู้บ้างไม่รู้บ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยไปแล้วจนทำให้ศาสนาพราหมณ์กับสังคมไทยผสมผสานกันเข้าเป็นเรื่องเดียวกันโดยปริยาย

บทที่ 5

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากพราหมณ์ที่เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ กรุงเทพมหานคร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะสำนักพระราชวังตั้งที่กำหนดขอบเขตไว้ในตอนต้นแล้ว ผลของการศึกษาพอสรุปตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

1. การศึกษาเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์

1.1 ประวัติความเป็นมา และการเข้ามาสู่ประเทศไทย เครื่องดนตรีของพราหมณ์แท้ๆ อันประกอบไปด้วยบัณเฑาะว์และสังข์นั้นเกิดขึ้นจากความเชื่อตามคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์ ในเรื่องการบัญญัติเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า อาทิ บัณเฑาะว์ถูกจัดให้เป็นเครื่องดนตรีประจำองค์พระศิวะ (อิศวร) ที่จะปรากฏให้เห็นเป็นงานจิตรกรรม และประติมากรรมของชาวฮินดูมากมายที่จะปรากฏภาพของกลองบัณเฑาะว์แขวนไว้ที่ทวนหรือหอกอันเป็นอาวุธของพระศิวะ บัณเฑาะว์จึงมีความศักดิ์สิทธิ์และสำคัญในเหตุนี้เป็นอย่างมาก ส่วนสังข์นั้นเชื่อกันในหมู่พราหมณ์ว่าครั้งหนึ่งเคยเป็นอสูรเทพบุตรมาก่อน เคยบรรจुकัมภีร์พระเวทอันศักดิ์สิทธิ์มาก่อน และมีรายนิ้วของพระวิษณุ (นารายณ์) ประทับอยู่จึงมีความสำคัญจนนำมาเป่าให้เกิดเสียงในที่สุด สำหรับการเข้ามาสู่ประเทศไทยก็เข้ามาพร้อมกับศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาเผยแผ่ในสมัยทวารวดีตอนต้นๆ โดยเริ่มปักหลักเผยแผ่ศาสนาพราหมณ์และพิธีกรรมที่ต้องบรรเลงเครื่องดนตรีดังกล่าวที่จังหวัดนครปฐมเป็นจุดแรก และสืบเชื้อสายเป็นพราหมณ์ในประเทศไทยมาจนถึงทุกวันนี้ สำหรับการผลิตหรือซื้อหาเครื่องดนตรีของพราหมณ์ ในปัจจุบันนั้นสามารถหาซื้อสังข์และฆ้องชัยได้บริเวณร้านขายพระพุทธรูปและเทวรูปบริเวณข้างเทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร สำหรับบัณเฑาะว์ต้องว่าจ้างทำขึ้นมาเป็นพิเศษ โดยเริ่มจากจ้างช่างกลึงไม้เป็นค้อนกลองที่ร้านกลึงไม้บริเวณวัดสระเกศ และนำหุ่นไม้ที่ได้ ไปจ้างช่างขึ้นหนังกลองจากร้านที่รับขึ้นหนังกลองทั่วไป

1.2 บทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด พอจะสรุปได้ว่าเสียงของสังข์จะโดดเด่นที่สุดเพราะให้เสียงยาวได้ยินชัดเจนกว่าบัณเฑาะว์ และฆ้องชัย โดยมีความเชื่อว่าเสียงของสังข์จะดังไปถึงทิพวิมานของเทวดาและเป็นเสียงเชิญให้เทวดามาชุมนุม ณ สถานที่นั้นๆ ส่วนบัณเฑาะว์จัดเป็นเครื่องดนตรีแห่งความสำเร็จเพราะมีความเชื่อว่าเสียงของบัณเฑาะว์ทำลายความทุกข์ให้สิ้นไปได้เปรียบเหมือนลูกมะเดื่อที่หล่นลงน้ำ สำหรับฆ้องชัยซึ่งหมายถึงชัยชนะก็นำเข้า

มาประยุกต์กับพิธีกรรมของพราหมณ์ในภายหลัง ก็เป็นที่นิยมที่จะบรรเลงร่วมกับบันเตาะว้และ
สังข์มาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งเราจะเห็นได้จากงานพระราชพิธี และงานพิธีของประชาชนทั่วไป

1.3 วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีแต่ละชนิด การเป่าสังข์มีวิธีเดียวกับการเป่าเครื่อง
เป่าประเภท Cup Mouthpiece ของเครื่องดนตรีสากล อาทิ ทรัมเป็ต ทรอมโบน เฟรนช์ฮอน
เป็นต้น กล่าวคือ การกำเนิดเสียงของสังข์เกิดจากการสั่นสะเทือนของริมฝีปากของผู้เป่าเอง ส่วน
บันเตาะว้ใช้การไกวลูกตุ้มให้กระดอนไปกระทบหนังกลอง ซึ่งมีข้อควรระวังว่า อย่าให้ลูกตุ้ม
ไปกระทบกับขอบของบันเตาะว้เพราะจะเกิดเสียงที่ไม่ต้องการ สำหรับฆ้องชัยต้องตีด้วยไม้ نرم
นุ่มๆ โดยการตีไปที่ปุ่มตรงกลางของลูกฆ้อง เช่นเดียวกับการตีฆ้องที่ตรงกลางมีปุ่มทั่วไป พอจะ
สรุปได้ว่าเครื่องดนตรีในพิธีของพราหมณ์ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีประเภท เป่า(สังข์) และ
เครื่องกระทบ (บันเตาะว้, ฆ้องชัย)เท่านั้น ไม่ปรากฏเครื่องตีและเครื่องสีในพิธีกรรมของ
พราหมณ์เลย

1.4 วัสดุคืบและขั้นตอนในการผลิต สำหรับบันเตาะว้และฆ้องชัยนั้นต้องประดิษฐ์หรือ
สร้างขึ้นเหมือนเครื่องดนตรีทั่วไป กล่าวคือ บันเตาะว้ก็ต้องกลึงตัวหุ่นกลองและขึ้นหนัง
กลองเหมือนกลองทั่วไป และฆ้องชัยก็ต้องหล่อด้วยโลหะเหมือนหล่อลูกฆ้องทั่วไป แต่สำหรับ
สังข์ต้องไปหามาจากแหล่งธรรมชาติ เพียงแต่มาขัดให้เรียบและเจาะรูเป่าเท่านั้น

1.5 ระดับเสียงและการบันทึกโน้ต เครื่องดนตรีทุกชนิดของพราหมณ์ไม่ใช่เครื่อง
ประเภททำทำนอง (Melody) หรือบรรเลงให้เกิดเป็นบันไดเสียง(scale) ต่างๆ ได้ แต่กำเนิดเสียงๆ
เดียว (Mono Tone) ยกเว้นสังข์ที่อาจเปลี่ยนเสียงได้บ้างตามริมฝีปากและแรงลมของผู้เป่า แต่ก็
ไม่เกิดเสียงที่แตกต่างกันมากนัก หรืออาจกล่าวว่ายังมีเสียงเดียวอยู่ ในการบันทึกโน้ตจึงกำหนด
เพียงเครื่องละเสียงเดียวตามที่วัดได้จากเครื่องวัดเสียงอิเล็กทรอนิกส์

2. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์

2.1 พิธีกรรมของพราหมณ์ ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคมไทยทุกวันนี้และยังได้รับ
ความศรัทธาอยู่ไม่เสื่อมคลายจากสังคมพุทธอย่างบ้านเรา อาทิ การที่นิยมเชิญพราหมณ์มาตั้งศาล
พระภูมิที่บ้าน การวางศิลาฤกษ์ การเปิดและบวงสรวงอนุสาวรีย์ต่างๆ และสถานที่สำคัญทางราช
การไทยยังกำหนดพระราชพิธีสำคัญและต้องมีพราหมณ์เข้าร่วมทำพิธีด้วย อาทิ พระราชพิธีพิช
มงคล พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งต้องกระทำทุกปี บางครั้งพราหมณ์หนึ่งคนต้อง
เดินทางไปประกอบพิธีหลายพิธีที่มีผู้คนมาเชิญพร้อมๆ กัน

2.2 บทบาทและหน้าที่ของพราหมณ์ต่อสังคมไทย จัคว่าพราหมณ์ยังมีบทบาทกับสังคมไทยอยู่มากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะบทบาทต่อราชสำนักไทย ที่พราหมณ์ต้องเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระราชพิธีของพระมหากษัตริย์สมบูรณ์ ซึ่งถ้ามีแต่พิธีพุทธ โดยปราศจากพราหมณ์นั้นบางครั้งอาจถือว่าพระราชพิธีหรือพิธีนั้นๆ ไม่สมบูรณ์แบบเลยก็ได้ ตลอดจนคติความเชื่อต่างๆ ของสังคมไทยหลายอย่างก็เชื่อความคติความเชื่อแบบพราหมณ์โดยไม่รู้ตัว ที่เห็นง่ายที่สุดคือการตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ตามบ้านเรือน

2.3 บทบาทและหน้าที่ของพราหมณ์ที่เป็นผู้บรรเลงดนตรี ส่วนใหญ่อาจถึงได้ว่ามีบทบาทรองลงมาจากพราหมณ์ที่เป็นผู้อ่านเวทย์หรือเป็นผู้ทำพิธี เพราะหลักอยู่ที่การอ่านเวทย์ถึงเทวดาทั้งหลาย การบรรเลงดนตรีเหมือนเป็นเพียงส่วนประกอบให้การอ่านเวทย์ดูขลังขึ้นเท่านั้น

2.4 บทบาทของบุคคลที่ไม่ใช่พราหมณ์แต่ต้องบรรเลงเครื่องดนตรีพราหมณ์ เช่นเดียวกับพราหมณ์ที่เป็นผู้บรรเลงดนตรีกล่าวคือ เหมือนเป็นตัวเสริมให้การอ่านเวทย์ของพราหมณ์ผู้ใหญ่ดูสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งเจ้าภาพที่เชิญพราหมณ์ไปทำพิธีมักจะให้ความสำคัญและศรัทธาในตัวพราหมณ์ที่อ่านเวทย์มากกว่าผู้ที่บรรเลงดนตรีประกอบอยู่แล้ว ซึ่งคนที่มีหน้าที่บรรเลงเครื่องดนตรีพราหมณ์โดยที่ตัวเองไม่ใช่พราหมณ์นั้น ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าพนักงานฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะสำนักพระราชวัง

2.5 การผสมผสานกันระหว่างศาสนาพราหมณ์และพุทธในสังคมไทย ดังที่ทราบแล้ว พราหมณ์และพุทธเกิดบนแผ่นดินเดียวกันแต่ไม่เคยมีปัญหาทางการเมืองการปกครองซึ่งกันและกันเหมือนบางศาสนาที่มีรากฐานเดียวกัน กำเนิดจากถิ่นเดียวกันก็ยังรบกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าทั้งพราหมณ์และพุทธมีหลักในการประนีประนอมเหมือนกัน กล่าวคือ ต่างฝ่ายต่างให้เกียรติซึ่งกันและกันด้วยการสร้างตำนานความเชื่อของศาสนาตนให้กล่าวถึงเรื่องของอีกศาสนาไปด้วย เช่นในพุทธประวัติก็กล่าวถึงเทวดาของศาสนาพราหมณ์ อาทิ พระอินทร์ พระปัญจสิขร พระอิศวร เป็นต้น และในเรื่องนารายณ์สิบปางของศาสนาพราหมณ์ก็กล่าวถึงพระพุทธรเจ้าไว้ด้วยเช่นกัน จึงดูเหมือนสองศาสนานี้จะพยายามให้เกิดความกลมกลืนไม่แตกแยก ไม่แย่งสาวกันแต่ใจกว้างให้ผู้ที่เลื่อมใสสามารถนับถือทั้งสองศาสนาไปพร้อมๆ กันได้จากพิธีกรรมทั้งหลายที่ยังปฏิบัติอยู่ทุกวันนี้ รวมถึงพระราชพิธีและพิธีที่กลายเป็นขนบธรรมเนียมของชาติไทยนั้น หลายอย่างเป็นเรื่องของพราหมณ์ไม่ใช่พุทธแต่เกิดเป็นการผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างลงตัวจนแยกออกจากกันไม่ออก และสามารถวิเคราะห์ได้ว่าคติความเชื่อของพราหมณ์จะอยู่

คู่ไปกับสังคมไทยไปอีกนาน トラบโคที่คนไทยส่วนใหญ่ของประเทศเป็นคนพุทธเพราะพราหมณ์กับพุทธไม่เคยขัดแย้งกันตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน จนมีผู้รู้หลายท่านกล่าวไว้ว่า พราหมณ์และพุทธได้ตีเกลียวเป็นเชือกเส้นเดียวกันจนแยกกันไม่ออกแล้ว

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ดนตรีที่พราหมณ์บรรเลงเพื่อประกอบพิธีกรรมนั้น อาจต่างจากดนตรีที่ประกอบพิธีกรรมของศาสนาอื่นๆ บางศาสนา ที่มีท่วงทำนองหรือบทเพลงให้บันทึกเป็นโน้ตได้ แต่ดนตรีของพราหมณ์เป็นเพียงเสียงเดี่ยวๆ ที่นำมาบรรเลงร่วมกันโดยไม่มีทำนองใดๆ จึงไม่สามารถบันทึกเป็นรูปแบบของเพลงได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเน้นไปในเรื่องของเครื่องดนตรีไม่ใช่ดนตรีโดยตั้งเป็นชื่อเรื่องว่า “เครื่องดนตรีในพะพราหมณ์ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง” เพราะต้องการเน้นถึงตัวเครื่องดนตรีให้เห็นทุกแง่มุมอย่างชัดเจน เพราะคำว่า “ดนตรี” อาจหมายถึงเพลงในความหมายของคนส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงไม่ปรากฏโน้ตเพลงใดๆ ในการศึกษาครั้งนี้

และในการศึกษาเรื่องเครื่องดนตรีของพราหมณ์ในครั้งนี้ หรือสำหรับผู้วิจัยท่านอื่นที่อยากศึกษาเพิ่มเติมอีกต่อไปนั้น จะปฏิเสธไม่ได้ที่จะศึกษาในรายละเอียดประวัติที่มาของศาสนาพราหมณ์ให้ลึกซึ้งเสียก่อน จึงจะสามารถศึกษาเรื่องเครื่องดนตรีหรือวัฒนธรรมอื่นๆ ของพราหมณ์ต่อมาได้อย่างชัดเจนและสมบูรณ์ ดังปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ในเบื้องต้นของการศึกษาครั้งนี้ไว้ด้วย

ความเชื่อของพราหมณ์บางเรื่องอาจต้องศึกษาจากปากต่อปากของพราหมณ์เอง โดยการออกภาคสนามในสถานที่จริง เพราะเรื่องบางเรื่องนั้นไม่มีบันทึกเป็นตำราไว้ แต่เป็นการเล่าสืบต่อกันมาในตระกูลของพราหมณ์หรือที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” (Oral Tradition)

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา อินทรสุวานนท์.(2539). พื้นฐานมานุษยวิทยาภาควัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มปท.
- กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย.(2542). อินเดียอนุทวีปที่น่าทึ่ง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม.
- เดือน คำดี.(2532). ศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดวงรัตน์ ทรัพย์ประดิษฐ์.(2544). พิธีราเจ้าพ่อของชาวมอญ. ปริญญาานิพนธ์. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ธนิต อยู่โพธิ์.(2510). เครื่องดนตรีไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ปัญญา รุ่งเรือง.(2517). ประวัติดนตรีไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ปราณี วงษ์เทศ.(2599). พื้นบ้านพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระญาณวโรดม.(2538). ศาสนาต่าง ๆ. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระครูสดานันท์ทมนี.(2529). พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9
ในการอุปถัมภ์ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์การศาสนา.
- พลุหลวง.(2538). เทวโลก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- เพ็ญพิศ กำราญ.(2526). พระมหาสังข์พิธี. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร.
- มาลัย. กำเนิดเทวดา. กรุงเทพฯ :บรรณสารการพิมพ์.
- เรวดี อึ้งโพธิ์.(2545). ดนตรีในพิธีงเด็กแบบอนันนิกาย คณะดนตรีของวัด โลกานุเคราะห์.
ปริญญาานิพนธ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ.(2542). ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม กรุงเทพฯ :มติชน
- สุมาลี นิมนานภาพ.(2530). ดนตรีวิจิตร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- สิริรัตน์ ประพัฒน์ทอง.(2536). การศึกษาเครื่องดนตรีจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และ
โบราณคดีที่พบในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 16. วิทยานิพนธ์ ศศม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ส. พลายน้อย.(2534). เทวนิยาย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรพิทยา.
- สุกรี เจริญสุข.(2530). “ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธ์”. ในวารสารถนนดนตรี ปีที่ 1 ฉบับที่ 12
ตุลาคม 2530. 38 – 41. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- เสฐียร พันธรั้งยี.(2529). ศาสนาใหม่ในประเทศญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- เสฐียร พันธรั้งยี.(2515). ละครในศาสนา. เล่ม 1. กรุงเทพฯ : แพร่วิทยา.

อุรคินทร์ วิริยะบูรณะ. (2506). *ประเพณีไทย ฉบับพระมหาราชครู*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรรมการ
ศาสนา

อมรา พงศาพิชญ์. (2537). *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ วิเคราะห์ : สังคมไทยแนวมานุษย
วิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู. (2525). *ประวัติและหลักธรรมศาสนาพราหมณ์-ฮินดู*. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์กรรมการศาสนา.

อารีรัตน์ เรื่องกำเนิด. (2543). *การศึกษาวงโหม่งครีมน คนตรีสำหรับงานศพในจังหวัดชุมพร*.
ปริชญานิพนธ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

พระราชครูวามเทพมุนี. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณ เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่
9 กันยายน 2546

George Goodall, M.A. (1953). *Philips' Modern World Atlas*. London : George Philip and Son
Limited.

R. Tucker Abbott, Ph.D. (1962). *Sea Shells of the World*. New York : Golden Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

พระราชพิธีที่มีการบรรเลงเครื่องดนตรีของพราหมณ์

ภาคผนวก ก

พระราชพิธีที่มีการบรรเลงเครื่องดนตรีของพราหมณ์

พระราชพิธีพืชมงคล-จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ประวัติพระราชพิธีพืชมงคล จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นพระราชพิธีสองพิธีต่อเนื่องกันคือ พระราชพิธีพืชมงคล ซึ่งเป็นพิธีสงฆ์ ประกอบพิธีในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพิธีพราหมณ์ ประกอบพิธีที่มณฑลท้องสนามหลวง แต่เดิมนั้นมีแต่พิธีพราหมณ์มาเริ่มมีพิธีสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 4

พิธีแรกนาขวัญมีปรากฏในคัมภีร์เรื่องรามายณะ ตอนที่ท้าวจนกไถนาพบนางสีดา ณ เมืองมิตีลา เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงทำพิธีนี้ก็เพื่อความเจริญรุ่งเรือง ความอุดมสมบูรณ์ในประเทศไทยเรา พระมหากษัตริย์ทรงเป็นห่วงประชาราษฎร์มาทุกยุคทุกสมัย จะเห็นได้จากตำนานนางนพมาศ มีบันทึกเรื่องพิธีแรกนาขวัญไว้ และพระมหากษัตริย์ก็ทรงให้พิธีนี้เป็นพิธีสำคัญ และกระทำติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ความหมายของพระราชพิธีพืชมงคล จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ นั้นก็เพื่อต้องการให้พืชพันธุ์ธัญญาหารในพระราชอาณาจักร อุดมสมบูรณ์ตลอดฤดูกาลเพาะปลูก โดยขอพรจากเทพเจ้าให้ทรงพระเมตตาต่อประชาราษฎร์ทั้งมวล อีกนัยหนึ่งก็เปรียบเสมือนว่า พระเจ้าแผ่นดินเองทรงประกอบกรเกษตรด้วย และเป็นนิมิตหมายว่าเริ่มการเพาะปลูกในต้นฤดูกาล

พระราชพิธีนี้ กำหนดทำในเดือน 6 แต่จะตกอยู่ในวันใดวันนั้นไม่แน่นอนนัก อยู่ที่ไหนจะเป็นผู้คำนวณฤกษ์ถวาย ในขณะที่ประกอบพระราชพิธีนี้ พราหมณ์กลุ่มหนึ่งจะเป่าสังข์และโถวบัณเฑาะว์อยู่ด้วย และในพระราชพิธีนี้กำหนดให้ใช้สังข์ถึง 8 ตัวด้วยกัน ซึ่งในหนังสือชื่อนพมาศ สมัยสุโขทัยได้มีข้อความกล่าวถึงการใช้สังข์และบัณเฑาะว์ประกอบพิธีไว้ว่า

“ ครั้นถึงเดือน 6 เป็นการนักขัตฤกษ์ในพระราชพิธีไพศายะจรดพระนังคัล จึงพระครูพราหมณ์ พรตพิธีศรีบรมหงส์ ก็ประชุมพราหมณ์ ผู้กพรตอัญเชิญเทวรูปเข้าสู่โรงพิธี อันแวดล้อมด้วยราชวัติฉัตรธง ณ ท้องทุ่งละหานหลวง หน้าพระตำหนักห้าง ครั้นถึงกำหนดวันอุดมฤกษ์วันอาทิตย์ เป็นวันสำหรับกระทำการแรกนาขวัญ จึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องต้นขัดพระแสงกันหยันเสด็จพระราชดำเนินด้วยการกระบวนม้าพร้อมด้วยพระ หลวง ขุนหมื่น ขีพื่อพราหมณ์บันลือเสียงสังข์และโปรยข้าวตอกนำหน้า พนักงานพระโคนำพระโค อสุภราชมาเทียบไถทอง พนักงานประโคมดุริยางคดนตรี พร้อมด้วยขีพื่อพราหมณ์โปรยข้าวตอกคอกไม้ บันลือเสียงสังข์แกว่งไม้บัณเฑาะว์นำหน้าไถ ”

พระราชพิธีศรีษัณพวาย-ศรีปวาย

พระราชพิธีนี้ เป็นพิธีสองพิธีต่อกัน คือ พิธีศรีษัณพวาย กับ พิธีศรีปวาย กระทำในเดือนยี่ของทุกปีเป็นเวลา 15 วัน ตลอดเวลาดังกล่าวมีการอ่านโศลก สรรเสริญ และถวายโภชนาหารแด่เทพเจ้า พิธีนี้เกี่ยวเนื่องกับ พิธีแรกนาขวัญ ซึ่งพิธีแรกนาขวัญ เป็นพิธีขอพรให้พืชพันธุ์อุดมสมบูรณ์ เป็นต้นฤดูกาลเพาะปลูก ส่วนพิธีศรีษัณพวาย เป็นพิธีที่ทำหลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว พราหมณ์จึงจัดของถวาย เป็นการระลึกถึงพระเมตตาของเทพเจ้าที่ทรงกรุณาให้พืชพันธุ์แก่มนุษย์ พิธีนี้จะมีพิธีโล้ชิงช้ารวมอยู่ด้วย หมายถึงการหยั่งความมั่นคงของแผ่นดิน และเป็นการเสริมสร้างให้แผ่นดินมีความมั่นคงยิ่งขึ้น แต่ในปัจจุบันนี้ไม่มีการขึ้นไปโล้ชิงช้าอีกแล้ว เนื่องจากเกรงว่าจะตกลงมาได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต จึงประกอบพิธีโดยการถวายเครื่องสักการะและสวดบูชาเทพเจ้าภายในเทวสถานเท่านั้น

ในปัจจุบันนี้ พิธีนี้อยู่ในพระราชูปถัมภ์ และพิธีนี้ก็ไม่ได้ทำใหญ่โตเหมือนเมื่อก่อนเป็นแต่ทำกันเป็นการภายในเทวสถานเท่านั้น คงเหลือพิธีทำกันอยู่ คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือนยี่เวลาบ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ให้คณะพราหมณ์เข้าเฝ้า พนักงานอันเชิญเทวรูปพระอิศวร พระอุมา พระพิฆเนศวร พระนารายณ์ ให้ทรงเจิมแล้วพระราชทานเงินช่วยในพิธี 1,000 บาท

เวลาประมาณ 04.00 น. พระมหाराชครู หรือพระราชาครู ผู้เป็นประธานพราหมณ์ ประชุมกันผูกพรต (พรตนั้นทำด้วยด้ายสายสิญจน์ ตรงกลางด้ายผูกคอกไม่รู้โรยขาวไว้ที่ต้นแขนขวา) ในระหว่างที่ผูกพรตอยู่นี้ พราหมณ์จะต้องอยู่ประจำที่เทวสถาน จะอยู่ร่วมกับภรรยาไม่ได้ จนกว่าจะเสร็จพิธี หรือจนกว่าจะลาพรตที่แขนออกเสียก่อน ส่วนพิธีกรรมก็รวบรัดและเรียบง่ายกว่าสมัยก่อน เพราะตัดการโล้ชิงช้าออกไปแล้ว จึงทำแค่ถวายเครื่องตั้งเวยพระผู้เป็นเจ้าของพระราชาครูผู้เป็นประธาน 3 ที่ ของพราหมณ์อื่นๆ คนละหนึ่ง ที่ พระมหाराชครูจะมอบให้พระครูสะตานันทมนิ ไปรดน้ำสังข์เจิมที่หน้าเกยวัดสุทัศน์เทพวรารามกับที่เสาชิงช้าทั้งสองเสา ครั้นกลับเข้ามาที่เทวสถานพระราชาครูทำพิธีกระดานโล้ รดน้ำสังข์แล้วออกไปนอกเทวสถาน ทำพิธีเอากะดานลงหลุม ขุดหลุมลึกประมาณหนึ่งฝ่ามือ กว้างประมาณ 8 นิ้วฟุต ยาวประมาณ 1 สอก เหมือนกันทั้ง 3 หลุม ก่อนที่จะเอาลงต้องเดินประทักษิณ 3 รอบ แล้วเอาฟิงไว้ที่ราวปากหลุม นอกนั้นมอบให้พระราชาครูทำพิธีเอากะดานลงหลุม พระราชาครูจตุรูปเทียนบูชา รดน้ำสังข์ ทำเหมือนกันดังนี้ทั้ง 3 หลุม เสร็จจากเอากะดานลงหลุมแล้วกลับเข้าไปในเทวสถาน ลาเครื่องตั้งเวยทั้งหมด พระราชาครูผู้เป็นประธานลาแล้ว พราหมณ์อื่นๆ จึงลากันตามลำดับเมื่อลาเสร็จแล้วจะต้องเอาของที่ลาแล้วนั้นมาถวายพระราชาครูก่อน พระราชาครูท่านก็จะหยิบเอาของๆ ท่านให้เช่นกัน จากนั้นก็นำมาบริโภคร่วม พิธีเริ่มกระทำประมาณ 04.00 น. กว่าเสร็จก็ประมาณ 05.00 น. จึงเป็นอันเสร็จพิธีในวันขึ้น 15 ค่ำ แต่เพียงเท่านี้

ในเวลาประมาณ 18.00 น. รถยนต์หลวงอัญเชิญเทวรูปพระอิสวร พระอุมา พระพิฆเนศวร ที่ทรงเจิมเมื่อวันวานมาเข้าในพิธี ประดิษฐานอยู่ในบุษบก กับไฟหลวง ดอกไม้ 1 กระถง รูป 3 ดอก นำมาส่งที่หน้าเทวสถาน พระราชครูออกไปเชิญเข้ามาในเทวสถาน ประดิษฐานบนโต๊ะหมู่ หน้าพระเทวรูปประจำเทวสถาน เวลาประมาณ 21.00 น. พระมหाराชครูแต่งตัวอย่างทำพิธี คือ นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อขาวแขนยาวห่มผ้าเขียวใหญ่และมีผ้าขาวคาดเอว และสวมมงคลอัญเชิญ องค์เทพเจ้าเหล่านั้น อัญเชิญเทพเจ้าเสด็จลงจบแล้ว กลับมานั่ง พราหมณ์คู่สวด 4 คน เข้ามากราบพระราชครู พระราชครูจุ่มน้ำเทพมนต์ ประพรมศิระให้ พราหมณ์คู่สวดทั้ง 4 มาขึ้น เรียงแถวหน้าพระเทวรูปประจำสถานแล้วเริ่มสวด เรียกว่าสวด มูไรย จบแล้วกลับมานั่ง พระราชครูลุกจากอาสนะไปที่เทวรูป ประพรมน้ำเทพมนต์ แล้วประพรมของที่จะถวายพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีของดังนี้ คือ ข้าวดอกใส่ขันทอง วางบนพานแว่นฟ้า 1 คู่ ข้าวดอกใส่ถุง ขาวหนึ่งคู่ ราชสีห์น้ำตาล 2 ที่ ที่ละ 3 ตัว สิงโตน้ำตาล 2 ที่ ที่ละ 3 ตัว ผลไม้ใส่ชวดโหล 4 ชวด มะพร้าวอ่อน 2 ที่ ที่ละ 5 ลูก ส้ม 2 ที่ กล้วยหักมุก 2 ที่ อ้อยที่เกลาแล้วตัดเป็นท่อนๆ ยาว ประมาณท่อนละ 1 สอก มัดติดกันเป็นแพสองชั้น 2 ที่ เมื่อประพรมน้ำเทพมนต์เสร็จแล้ว ย้ายมา ที่เทวสถานพระพิฆเนศวร พระราชครูจุ่มรูปเทียนบูชาพระพิฆเนศวร ในเวลานี้พราหมณ์จะเป่า สังข์และโถวบันฑาะว์ด้วย พร้อมกับพราหมณ์คู่สวด 4 คน สวดมูไรยคล้ายกับทำที่เทวสถาน ใหญ่ เสร็จแล้วย้ายกลับมาที่สถานพระอิสวรหรือที่เทวสถานใหญ่ พระราชครูนั่งอาสนะ อ่าน เวทย์ ถือว่าเสร็จพิธีในคืนวันแรม 1 ค่ำ เพียงเท่านั้น

รุ่งขึ้นในวันแรม 2 ค่ำ เตรียมตัวนำของในพิธีดังกล่าวแล้ว เข้าถวายพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวต่อไป เวลาประมาณ 10.00 น. ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ เสด็จลงให้คณะ พราหมณ์เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชครูถวายน้ำเทพ มนต์ด้วยพระมหาสังข์ถวายใบมะตูม ทรงรับด้วยพระหัตถ์แล้วทรงลูบพระพักตร์ ทรงรับใบ มะตูมทัดพระกรรณขวาต่อจากนั้นพราหมณ์ถวายพระพรชัยมงคลเป็นลำดับ ในระหว่างถวายน้ำ พระมหาสังข์นั้น พราหมณ์จะเป่าสังข์ไปด้วย ต่อจากนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราช ทานเงินช่วยในพิธีครีမ်พวย เป็นเสร็จพิธีถวายของ

คืนวันแรม 3 ค่ำ เวลาประมาณ 04.00 น. พระราชครูทำพิธีเอากระดานขึ้นจากหลุม พิธีก็ เหมือนกันกับเมื่อเอาลง เพียงแต่ยกเอาขึ้นเท่านั้น เมื่อทำพิธีเสร็จแล้ว ก็นำกระดานเข้าไปเก็บไว้ ในเทวสถาน เป็นเสร็จพิธีเอากระดานขึ้นจากหลุม

วันแรม 5 ค่ำ เป็นพิธีครีမ်พวยของพระนารายณ์ เวลา 16.00 น. พระสงฆ์ 9 รูป เจริญ พระพุทธรูป ไครมีบุตรหลานที่ไว้จุก ไว้แกละ และไว้เปีย นิมนต์บุตรหลานของตนมาให้ พราหมณ์ตัดจุกให้ที่เทวสถาน โปสถ์พราหมณ์โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เวลา 18.00 น. พนักงาน ภูษามาลา อัญเชิญเทวรูปพระนารายณ์ ขึ้นประดิษฐานบนพานทองสองชั้น รูปเทียนกระถง ดอกไม้ มาด้วยรถยนต์หลวง มาส่งที่หน้าเทวสถาน พระราชครูออกมารับที่หน้าเทวสถาน ใน

เวลานี้มีพราหมณ์เป่าสังข์ประกอบด้วย เวลาประมาณ 23.00 น. พระราชครูเชิญเทวรูปพระนารายณ์จากสถานพระอิศวรกลับไปสู่สถานพระนารายณ์ พอถึงเวลาย่ำรุ่ง พระสงฆ์มาพร้อมกันแล้วสวดชะยันโต ท่านที่นำบุตรหลานมาตัดจุกต้องมาก่อนย่ำรุ่ง ในระหว่างที่พระสวดชะยันโต พราหมณ์ก็จะต้องลงมือตัดจุกให้กับเด็กๆ ไปจนเสร็จ เมื่อตัดเสร็จแล้ว ก็นำบุตรหลานออกมาโกนผม ในตอนนี้ ถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ เมื่อพระฉันเสร็จ อนุโมทนากลับไปแล้ว จึงนำเอาเด็กเข้าไปในโบสถ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อเวียนเทียนสมโภช ขั้นตอนนี้มีการเป่าสังข์ ไกวบัณเฑาะว์ไปด้วย เมื่อเวียนเทียนเสร็จ ก็เป็นอันเสร็จพิธีกรรมพวยศรีปวายในสมัยปัจจุบันแต่เพียงเท่านี้

ภาคผนวก ข
ตารางการสัมภาษณ์

ภาคผนวก ข

ตารางการสัมภาษณ์ผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องดนตรีในพิธีพราหมณ์

วันที่สัมภาษณ์	ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	สถานที่ให้สัมภาษณ์
2 ธ.ค. 2546	นายเดชน์ สัมภวคุปต์	ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง
4 ธ.ค. 2546	พระราชครูวามเทพมุนี	เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ กรุงเทพมหานคร
9 ธ.ค. 2546	นายเดชน์ สัมภวคุปต์	ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง
12 ธ.ค. 2546	นายไพฑูรย์ บุญเพ็ง	ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง
7 ม.ค. 2547	พระราชครูวามเทพมุนี	เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ กรุงเทพมหานคร
12 ม.ค. 2547	นายไพฑูรย์ บุญเพ็ง	ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง
28 ม.ค. 2547	นายเดชน์ สัมภวคุปต์	ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง
30 ม.ค. 2547	นายสมนึก ประดับทรัพย์ศรี	ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง

ภาคผนวก ก
บุคคลที่ให้สัมภาษณ์

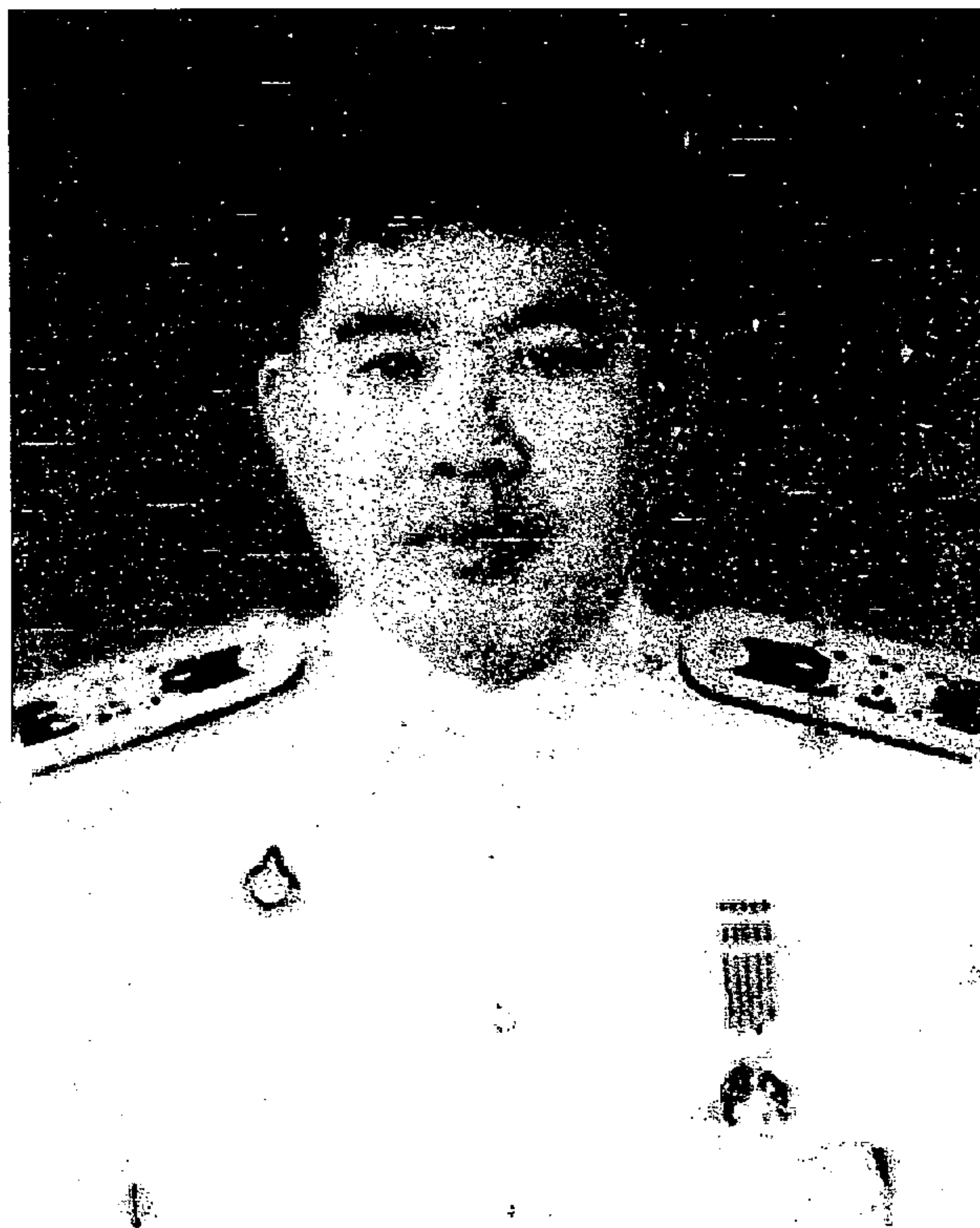
ภาคผนวก ก
บุคคลที่ให้สัมภาษณ์

พระราชครูวามเทพมุนี
หัวหน้าคณะพราหมณ์ประจำทิวสถานโบสถ์พราหมณ์

นายเดชน์ สัมภวคุปต์
หัวหน้าฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง

นายสมนึก ประดับทรัพย์ศรี
เจ้าหน้าที่ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง

นายไพฑูรย์ บุญเพ็ง
เจ้าหน้าที่ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ สำนักพระราชวัง

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายยุทธกร สริกขกานนท์
วันเดือนปีเกิด	4 กรกฎาคม 2513
สถานที่เกิด	เขตคูสิต กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	4 ซอยสามเสน 19 ถ.สามเสน เขตคูสิต จังหวัดกรุงเทพ ฯ 10300
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2528	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร.ร.มัธยมสาริต วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
พ.ศ. 2531	ระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ ฯ
พ.ศ. 2533	อนุปริญญาประกาศนียบัตรชั้นสูง วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพ ฯ
พ.ศ. 2535	กศ.บ. (ดุริยางคศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2547	ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา) มหาวิทยาลัยศรีนคริน ทรวิโรฒ ประสานมิตร